

EFFEKTER AV SNDs BEDRIFTSRETTEDE VIRKEMIDLER

**Etterundersøkelse i 2003 av bedrifter som mottok
SND-finansiering i 1999**

av

**Bjørn Brastad
Erlend Bullvåg
Einar Lier Madsen**

NF-rapport nr. 16 • 2003

**ISBN-nr.: 82-7321-488-5
ISSN-nr.: 0805-4460**

© NORDLANDSFORSKNING NF-rapport nr. 16/2003
EFFEKTER AV SNDs BEDRIFTSRETTEDE VIRKEMIDLER
Etterundersøkelse i 2003 av bedrifter som mottok SND-finansiering i 1999

8049 BODØ
Tlf.: 75 51 76 00

Telefaks: 75 51 72 34

REFERANSESIDE

- Rapporten kan også bestilles via nf@nforsk.no

Tittel Effekter av SNDs bedriftsrettede virkemidler. Etterundersøkelse i 2003 av bedrifter som mottok SND-finansiering i 1999	Offentlig tilgjengelig: Ja	NF-rapport nr.: 16/2003
	ISBN nr. 82-7321-488-5	ISSN 0805-4460
	Ant. sider og bilag: 179	Dato: Desember 2003
Forfattere Bjørn Brastad, Erlend Bullvåg og Einar Lier Madsen	Prosjektansvarlig (sign): Einar Lier Madsen	
	Forskningsleder: Gisle Solvoll	
Prosjekt 70 00 09 Etterundersøkelsen 2003	Oppdragsgiver Nærings- og handelsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Fiskeridepartementet, Landbruksdepartementet og Statens nærings- og distriktsutviklingsfond (SND)	
	Oppdragsgivers referanse Lars Hagen/ Gry E. Monsen	
Sammendrag: Foreliggende etterundersøkelse er en oppfølging blant de som var med i førundersøkelsen i 2000 (1999-kullet) og bygger på spørreskjemaintervju av 634 virksomheter i 2003 av forskjellig type og fra forskjellige bransjer, spredt over hele landet. I etterundersøkelsen er det blitt lagt hovedvekt på å avklare følgende spørsmål: Hvilken betydning SND har for prosjektene, hvilke resultater det er av prosjektene, og hvordan bedriftenes resultater påvirkes. Bedriftene som er med i undersøkelsen har benyttet en av følgende ti virkemidler: Lavrisikolån, landsdekkende og distriktsrettede risikolån eller utviklingstilskudd, etablerer-stipend, offentlige og industrielle forsknings- og utviklingskontrakter, grunnfinansieringslån til fiskeflåten, lån til landbruket og bygde-utviklingsmidler.	Emneord Distriktspolitikk Statens nærings- og distriktsutviklingsfond/SND Bedriftsrettede virkemidler Key words Rural policies The Norwegian Industrial and Regional Development Fund (SND) Public support of firms/financial support	
Andre rapporter innenfor samme forskningsprosjekt/program ved Nordlandsforskning	Salgspris NOK 250,-	

Nordlandsforskning utgir tre skriftserier, rapporter, arbeidsnotat og artikler/foredrag. Rapporter er hovedrapport for et avsluttet prosjekt, eller et avgrenset tema. Arbeidsnotat kan være foreløpige resultater fra prosjekter, statusrapporter og mindre utredninger og notat. Artikkel/foredragsserien kan inneholde foredrag seminarpaper, artikler og innlegg som ikke er underlagt copyright rettigheter.

FORORD

Nordlandsforskning gjennomfører på oppdrag fra Nærings- og handelsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Fiskeridepartementet, Landbruksdepartementet og Statens nærings- og distriktsutviklingsfond (SND) kundeundersøkelser blant næringsdrivende som har mottatt tilsagn om lån eller tilskudd fra SND. Kundeundersøkelsene representerer en systematisk innhenting av data og analyse av hvordan SNDs finansielle og faglige engasjement virker inn på kundebedriftenes økonomiske og strategiske utvikling, og har vært gjennomført siden 1995. Kundeundersøkelsene er delt i en førundersøkelse som gjennomføres året etter at finansieringstilsagn er gitt, og i en etterundersøkelse 3-4 år etter dette. Foreliggende etterundersøkelse er en oppfølging blant de som var med i førundersøkelsen i 2000 (1999-kullet) og bygger på spørreskjemaintervju av 634 virksomheter av forskjellig type og fra forskjellige bransjer, spredt over hele landet. Vi gjør oppmerksom på at SNDs ulike programsatsinger ikke omfattes av denne kundeundersøkelsen. Disse programmene utgjør en betydelig del av SNDs satsing på kompetanseutvikling. Denne kundeundersøkelsen vil derfor ikke gi et fullstendig bilde av SND.

Spørreskjemaene er sendt ut og intervjuene er gjennomført i perioden mars-april 2003. Polarfakta AS har hatt oppdraget med å gjennomføre den praktiske intervjuing av de næringsdrivende. Det har vært knyttet en referansegruppe til prosjektet bestående av representanter fra Nærings- og handelsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Fiskeridepartementet, Landbruksdepartementet og SND.

Referansegruppa har hatt ett møte og har gitt kommentarer og innspill til analyse og rapportutkast. Alle drøftinger og konklusjoner står imidlertid helt og holdent for forfatternes regning.

Arbeidet er gjennomført av en prosjektgruppe ledet av seniorrådgiver Einar Lier Madsen. Prosjektmedarbeidere har vært forsker Bjørn Brastad, Nordlandsforskning, og førsteamanuensis Erlend Bullvåg, Handelshøgskolen i Bodø.

Bodø, desember 2003

INNHold

FORORD	1
TABELLOVERSIKT	6
FIGUROVERSIKT	9
SAMMENDRAG	11
SUMMARY	15
DEL A: INNLEDNING OG BAKGRUNN	17
1 INNLEDNING	18
1.1 BAKGRUNN	18
1.2 FORMÅL OG PROBLEMSTILLINGER	18
1.3 ANALYSEMODELL.....	20
1.4 ENDRINGER I FORHOLD TIL FORRIGE UNDERSØKELSE.....	22
2 SNDS MÅL, MÅLGRUPPER OG VIRKEMIDLER	23
2.1 SNDS MÅL OG VISJONER	23
2.2 KORT OM TILSKUDD OG LÅNEORDNINGENE.....	26
2.3 RESULTATRAPPORTERINGSSYSTEM FOR SND.....	26
3 DATAGRUNNLAG OG METODE	28
3.1 UTVALGET	28
3.2 FORDELING PÅ VIRKEMIDLER OG SONER.....	30
3.3 DATAINNSAMLINGSMETODE	31
DEL B: SND-SYSTEMETS BETYDNING FOR PROSJEKTENE	33
4 PROSJEKTOPPFØLGING, FERDIGSTILLELSE OG FINANSIERING	34
4.1 BENYTTETE TILSAGN	34
4.2 SNDS OPPFØLGING AV TILSAGNSMOTTAKERNE.....	35
4.2.1 Hvor mange bedrifter har fått oppfølging?.....	35
4.2.2 Områder hvor bedriftene har fått oppfølging	36
4.3 PROSJEKTENES FERDIGSTILLELSE.....	37
4.4 PROSJEKTENES FINANSIERING.....	39
4.4.1 Prosjektenes finansieringskilder etter virkemiddel	39
4.4.2 Prosjektenes finansieringskilder etter distriktpolitisk virkeområde.....	40
4.4.3 Tilleggsfinansiering fra SND.....	41
4.5 OPPSUMMERING	42
5 SND-FINANSIERINGENS BETYDNING FOR PROSJEKTREALISERINGEN .	43
5.1 VILLE BEDRIFTENE HA REALISERT PROSJEKTET SETT I ETTERTID?	43

5.1.1	Prosjektrealisering i ettertid etter virkemiddel.....	44
5.1.2	Prosjektrealisering i ettertid etter distriktspolitisk virkeområde.....	45
5.1.3	Prosjektrealisering i ettertid etter bedriftsstørrelse.....	46
5.2	ANDELEN VELLYKKEDE PROSJEKTER	46
5.2.1	Vellykkede og mislykkede prosjekter.....	47
5.2.2	Prosjektets vellykkethet og addisjonalitet i forkant.....	47
5.2.3	Feilvurderte prosjekter.....	48
5.3	OPPSUMMERING	49
DEL C: RESULTATER AV PROSJEKTENE		51
6	PROSJEKTETS BETYDNING FOR BEDRIFTENS ØKONOMISKE UTVIKLING.....	52
6.1	PROSJEKTETS BETYDNING FOR OVERLEVELSE	52
6.2	PROSJEKTETS BETYDNING FOR LØNNSOMHETSUTVIKLING.....	54
6.2.1	Vurdering av lønnsomhet i forhold til andre bedrifter i bransjen.....	56
6.3	PROSJEKTETS BETYDNING FOR BEDRIFTENS UTVIKLING I ULIKE MARKEDER	59
6.4	PROSJEKTETS BETYDNING FOR INNTEKTSØKNINGER OG KOSTNADS- REDUKSJONER.....	62
6.4.1	Bidrag fra prosjektet.....	62
6.4.2	Oppnådde og forventede inntektsøkninger/ kostnadsreduksjoner.....	64
6.4.3	Sannsynligheten for at målene oppnås.....	66
6.5	BEDRIFTENS FAKTISKE ØKONOMISKE UTVIKLING I PERIODEN	67
6.5.1	Bedriftenes vurdering av egen økonomiske stilling.....	67
6.5.2	Bedriftenes økonomiske utvikling sammenlignet med en kontrollgruppe	69
6.6	OPPSUMMERING	71
7	PROSJEKTETS BETYDNING FOR KOMPETANSEHEVING OG INNOVASJON	73
7.1	KOMPETANSEEFFEKTER AV PROSJEKTENE.....	73
7.1.1	Vurdering av de forskjellige kompetansefaktorene.....	73
7.1.2	Forventet versus faktisk opplevd kompetanseheving.....	74
7.1.3	Kompetanseheving og ulike prosjekt- og bedriftskarakteristika.....	75
7.1.4	Samlede kompetanseeffekter.....	78
7.2	PROSJEKTETS BIDRAG TIL INNOVASJON.....	79
7.2.1	Vurdering av de forskjellige innovasjonsfaktorene.....	80
7.2.2	Opplevd innovasjon etter virkemiddel.....	81
7.3	PROSJEKTET BIDRAG TIL ØKT SAMARBEID MED ANDRE.....	82
7.3.1	Vurdering av samarbeidsaktiviteten.....	83
7.3.2	Samarbeidsaktivitet etter virkemiddel.....	84
7.4	OPPSUMMERING	85

8	SYSSELSETTINGSEFFEKTER OG SNDS KOSTNADER PER ARBEIDS- PLASS.....	87
8.1	SYSSELSETTINGSEFFEKTER FOR BEDRIFTENE SOM ER MED I ETTERUNDERSØKELSEN	87
8.1.1	<i>Netto sysselsettingsøkning.....</i>	87
8.1.2	<i>Skaping av arbeidsplasser.....</i>	88
8.1.3	<i>Sikring av arbeidsplasser.....</i>	89
8.1.4	<i>Skapte og sikrede arbeidsplasser i etterundersøkelsen.....</i>	91
8.2	ESTIMERING AV SYSSELSETTINGSEFFEKTER FOR HELE POPULASJONEN	92
8.2.1	<i>Skapte arbeidsplasser for hele populasjonen.....</i>	93
8.2.2	<i>Sikrede arbeidsplasser for hele populasjonen.....</i>	94
8.2.3	<i>Skapte og sikrede arbeidsplasser for hele populasjonen.....</i>	96
8.3	SNDS KOSTNADER PER ARBEIDSPLASS	97
8.4	OPPSUMMERING	99
	DEL D: BEDRIFTENS RESULTATER OG EGENSKAPER.....	101
9	UTVIKLING OG ENDRINGER I BEDRIFTENES EGENSKAPER	102
9.1	ENDRINGER I BEDRIFTENS RESSURSER.....	102
9.1.1	<i>Sammenligning av gjennomsnittsverdier for ressursene.....</i>	102
9.1.2	<i>Type endringer</i>	103
9.2	ENDRINGER I BEDRIFTENES KONKURRANSESTRATEGIER.....	106
9.2.1	<i>Sammenligning av gjennomsnittsverdier for strategigruppene.....</i>	107
9.2.2	<i>Type endring.....</i>	107
9.3	ENDRINGER I BEDRIFTENES ENTREPRENØRIELLE ORIENTERING.....	109
9.3.1	<i>Sammenligning av gjennomsnittsverdier for entreprenøriell orientering.....</i>	110
9.3.2	<i>Type endring.....</i>	111
9.3.3	<i>Entreprenørielle og konservative bedrifter</i>	112
9.4	OPPSUMMERING	114
10	SAMSPILLET MELLOM RESULTATER OG BEDRIFTS EGENSKAPER ...	116
10.1	FAKTORER SOM PÅVIRKER RESULTATENE.....	116
10.1.1	<i>Kontrollvariabler</i>	117
10.1.2	<i>Bedriftsegenskaper.....</i>	118
10.1.3	<i>SNDs bidrag.....</i>	119
10.1.4	<i>Modeller for forklaring av endringene.....</i>	120
10.1.5	<i>Faktorer av betydning for vekst.....</i>	122
10.2	ENTREPRENØRIELL ORIENTERING – BEDRIFTSTYPER OG RESULTATER....	123
10.2.1	<i>Entreprenørielle og konservative bedrifter og resultater.....</i>	123
10.2.2	<i>Betydningen av endringer i bedriftens entreprenørielle orientering for bedriftens resultater</i>	124
10.3	OPPSUMMERING	125

11	OPPSUMMERING AV VIRKEMIDLENES EFFEKTER	127
11.1	ORDNINGER UNDER NÆRINGS- OG HANDELSDEPARTEMENTET	127
11.1.1	Lavrisikolån.....	127
11.1.2	Landsdekkende risikolån.....	128
11.1.3	Landsdekkende utviklingstilskudd.....	129
11.1.4	Offentlige og industrielle forsknings- og utviklingskontrakter.....	131
11.2	ORDNINGER UNDER KOMMUNAL- OG REGIONALDEPARTEMENTET	132
11.2.1	Distriktsrettede risikolån.....	132
11.2.2	Distriktsutviklingstilskudd.....	133
11.2.3	Etablererstipend.....	134
11.3	ORDNINGER UNDER FISKERIDEPARTEMENTET	135
11.4	ORDNINGER UNDER LANDBRUKSDEPARTEMENTET	137
11.4.1	Lån til landbruksformål.....	137
11.4.2	Bygdeutviklingsmidler.....	138
	REFERANSER	140
	VEDLEGG	143

TABELLOVERSIKT

Tabell 2-1 Resultatrapporteringssystem for SND.....	27
Tabell 3-1 Utvalg, respondenter og frafall etter virkemiddel	29
Tabell 3-2 Utvalg, respondenter og frafall etter bedriftsstørrelse.....	29
Tabell 3-3 Utvalg, respondenter og frafall etter virkemiddelsone.....	29
Tabell 3-4 Mottatt virkemiddel fordelt etter virkemiddelsone. Absolutte tall og prosent.....	30
Tabell 4-1 Benyttede tilsagn etter virkemiddel. Prosent.....	34
Tabell 4-2 Har SND bidratt med oppfølging etter tilsagnet? Fordeling etter virkemiddel. Prosent.....	36
Tabell 4-3 Områder hvor bedriften har fått oppfølging fra SND. Prosent. (n=200).....	36
Tabell 4-4 Prosjektgjennomføring i samsvar med planene fra 1999 etter virkemiddel. Prosent.....	39
Tabell 4-5 Gjennomsnittlig prosjektfinsieringsandeler etter virkemiddel. Prosent. (n=584).....	40
Tabell 4-6 Gjennomsnittlig prosjektfinsieringsandeler etter distriktspolitisk virkeområde. Prosent. (n=584)	41
Tabell 4-7 Tilleggsfinansiering etter virkemiddel. Prosent.....	41
Tabell 5-1 Ville bedriften realisert prosjektet vurdert nå i dag?.....	43
Tabell 5-2 Ville bedriften ha realisert prosjektet i ettertid? Fordeling etter virkemiddel. Prosent. (n=607).....	45
Tabell 5-3 Ville bedriften ha realisert prosjektet i ettertid? Fordeling etter distriktspolitisk virkeområde. Prosent. (n=607).....	46
Tabell 5-4 Ville bedriften ha realisert prosjektet i ettertid? Fordeling etter antall ansatte. Prosent. (n=607)	46
Tabell 5-5 Feilvurderte prosjekt sett i ettertid. Prosent.....	49
Tabell 6-1 Prosjektets betydning for bedriftens overlevelse. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent.....	52
Tabell 6-2 Prosjektets forventninger og bidrag til inntektsøkninger/kostnadsreduksjoner.....	63
Tabell 6-3 Inntektsøkninger/kostnadsreduksjoner som er oppnådd/forventes av prosjektet. Mill. kr.....	65
Tabell 6-4 Oppnådde og forventede inntektsøkninger/kostnadsreduksjoner ex ante og ex post. Mill.kr. (N=70)	65
Tabell 6-5 Bedriftenes økonomiske utvikling i perioden 1999 til 2001.....	71
Tabell 7-1 Bedriftsstørrelse og prosjektets bidrag til kompetanseheving ex ante (før) og ex post (etter). Svarere med skår 4-7.....	76
Tabell 7-2 Prosjektformål og prosjektets bidrag til kompetanseheving ex ante (før) og ex post (etter). Svarere med skår 4-7.....	77
Tabell 7-3 Virkemiddel og prosjektets bidrag til kompetanseheving ex ante (før) og ex post (etter). Svarere med skår 4-7.....	78
Tabell 7-4 Virkemiddel og bedriftens kompetanseindikatorer i prosjektet ex post (etter). Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent. (n=528).....	79
Tabell 7-5 Virkemiddel og bedriftens innovasjonsaktiviteter i prosjektet ex post (etter). Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent. (n=528).....	82
Tabell 7-6 Virkemiddel og bedriftens samarbeidsaktiviteter i prosjektet ex post (etter). Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent. (n=607).....	85

Tabell 8-1 Beregning av skapte arbeidsplasser, høyt og lavt anslag for hele populasjonen fordelt etter virkemiddel.....	101
Tabell 8-2 Beregning av sikrede arbeidsplasser, høyt og lavt anslag for hele populasjonen fordelt etter virkemiddel.....	101
Tabell 8-3 Beregning av skapte og sikrede arbeidsplasser, høyt og lavt anslag for hele populasjonen fordelt etter virkemiddel.....	101
Tabell 8-4 Skapte og sikrede arbeidsplasser – Støttekostnad per arbeidsplass.....	101
Tabell 9-1 Gjennomsnittsverdier for ressursene i før- og etterundersøkelsen.....	103
Tabell 9-2 Bedriftenes vurdering av enkeltressursers betydning i dag ift. førundersøkelsen i 2000.....	105
Tabell 9-3 Gjennomsnittsverdier for strategiorienteringen i før- og etterundersøkelsen.....	107
Tabell 9-4 Bedriftenes vurdering av enkeltressursers betydning i dag ift. førundersøkelsen i 2000.....	109
Tabell 9-5 Gjennomsnittsverdier for entreprenøriell orienteringen i før- og etterundersøkelsen.....	111
Tabell 9-6 Entreprenørielle og konservative bedrifter i før- og etterundersøkelsen.....	113
Tabell 9-7 Bedriftsstørrelse og endring i andelen entreprenørielle bedrifter. Prosent.....	113
Tabell 9-8 Virkemiddel og endring i andelen entreprenørielle bedrifter. Prosent.....	114
Tabell 10-1 Regresjonsanalyse: Bransje, bedriftsstørrelse og resultatmålene omsetningsendring og sysselsettingsendring.....	117
Tabell 10-2 Regresjonsanalyse: Ressurser og resultatmålene omsetningsendring og sysselsettingsendring.....	118
Tabell 10-3 Regresjonsanalyse: Strategiorientering og resultatmålene omsetningsendring og sysselsettingsendring.....	119
Tabell 10-4 Regresjonsanalyse: Entreprenøriell og resultatmålene omsetningsendring og sysselsettingsendring.....	119
Tabell 10-5 Regresjonsanalyse: SND-bidrag og resultatmålene omsetningsendring og sysselsettingsendring.....	120
Tabell 10-6 Regresjonsanalyse: Utdrag av modell 4 for forklaring av omsetningsendring og sysselsettingsendring. Bare variabler med signifikante verdier.....	122
Tabell 10-7 Regresjonsanalyse: De viktigste faktorene for vekst i omsetning og sysselsetting. (Bedrifter med vekst > 0).....	123
Tabell 10-8 ANOVA analyse: Sammenligning av entreprenørielle og konservative bedrifter og resultater.....	124
Tabell 10-9 Endringer i entreprenøriell orientering og betydningen for bedriftens resultater. ANOVA analyse.....	125
Tabell 11-1 Resultatindikatorer for virkemidlet lavrisikolån. Prosent og absolutte tall.....	128
Tabell 11-2 Resultatindikatorer for virkemidlet landsdekkende risikolån. Prosent og absolutte tall.....	129
Tabell 11-3 Resultatindikatorer for virkemidlet landsdekkende utviklingstilskudd. Prosent og absolutte tall.....	130
Tabell 11-4 Resultatindikatorer for virkemidlet OFU/IFU. Prosent og absolutte tall.....	131
Tabell 11-5 Resultatindikatorer for distriktsrettede risikolån. Prosent og absolutte tall.....	133
Tabell 11-6 Resultatindikatorer for virkemidlet distriktsutviklingstilskudd. Prosent og absolutte tall.....	134
Tabell 11-7 Resultatindikatorer for virkemidlet etablererstipend. Prosent og absolutte tall.....	135

<i>Tabell 11-8 Resultatindikatorer for virkemidlet grunnfinansieringslån til fiskeflåten. Prosent og absolutte tall.....</i>	<i>136</i>
<i>Tabell 11-9 Resultatindikatorer for virkemidlet lån til landbruket. Prosent og absolutte tall..</i>	<i>138</i>
<i>Tabell 11-10 Resultatindikatorer for virkemidlet bygdeutviklingsmidler.....</i>	<i>139</i>

FIGUROVERSIKT

Figur 1-1 Analysemodell.....	20
Figur 4-1 Status for prosjektets realisering (N=634).....	38
Figur 5-1 SNDs betydning for realisering av prosjektet i forkant og etterkant. Prosent.	44
Figur 5-2 Sammenhengen mellom bedriftenes oppfatning av addisjonalitet i forkant og prosjektrealisering i ettertid. Prosent.	48
Figur 6-1 Prosjektets betydning for overlevelse i dag ex post fordelt etter distriktspolitisk virkeområde. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent.....	53
Figur 6-2 Prosjektets betydning for overlevelse i dag ex post fordelt etter virkemiddel. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent.....	54
Figur 6-3 Prosjektets betydning for bedriftens lønnsomhetsutvikling ex post fordelt etter virkemiddelsone. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent.....	55
Figur 6-4 Prosjektets betydning for bedriftens lønnsomhetsutvikling ex post fordelt etter virkemiddel. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent.....	56
Figur 6-5 Bedriftens lønnsomhet i forhold til de andre bedriftene i bransjen. Prosent. (n=628).....	57
Figur 6-6 Lønnsomhet i forhold til de andre bedriftene i bransjen etter virkemiddelsone. Prosent. (n=628).....	58
Figur 6-7 Lønnsomhet i forhold til de andre bedriftene i bransjen etter virkemiddel. Prosent. (n=628).....	59
Figur 6-8 Prosjektets betydning for omsetningsendringer i ulike markeder 1999-2002. Prosent.....	60
Figur 6-9 Prosjektets betydning for omsetningsendringer i ulike markeder 1999-2002 etter virkemiddelsone. Bedrifter som har økt omsetningen. Prosent.	61
Figur 6-10 Prosjektets betydning for omsetningsendringer i ulike markeder 1999-2002 etter virkemiddel. Bedrifter som har økt omsetningen. Prosent.....	62
Figur 6-11 Prosjektets bidrag til inntektsøkning/kostnadsreduksjoner etter virkemiddelsone. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent.....	63
Figur 6-12 Inntektsøkninger/kostnadsreduksjoner etter virkemiddel (n=528).....	64
Figur 6-13 Sannsynligheten for ikke å nå målene om inntektsøkninger/kostnadsreduksjoner. Prosent.....	66
Figur 6-14 Tidspunktet for når kostnadene ved prosjektet vil være dekket. Prosent. (n=607).....	67
Figur 6-15 Bedriftenes økonomiske stilling. Prosent. (n=628).....	68
Figur 6-16 Oppnådde tilfredsstillende resultater i 2002 fordelt etter virkemiddel. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent. (n=628).....	69
Figur 7-1 Prosjektens bidrag til kompetanseheving i bedriftene. Prosent (N=528).....	74
Figur 7-2 Prosjektets bidrag til kompetanseheving ex ante og ex post. De som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent.....	75
Figur 7-3 Prosjektens bidrag til innovasjon i bedriftene. Prosent (N=528).....	80
Figur 7-4 Innovasjonsaktiviteter i prosjektet ex post. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). (N=528).....	81
Figur 7-5 Prosjektets bidrag til samarbeid med andre. Prosent. (N=607).....	83

<i>Figur 7-6 Samarbeidsaktiviteten i prosjektet ex post. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). (N=607)</i>	<i>84</i>
<i>Figur 8-1 Sammenhengen mellom prosjektets effekt for sysselsettingsutviklingen (skår 4-7 eller 5-7) og skapte arbeidsplasser. Akkumulerte tall. Prosjekter hvor SNDs betydning har gitt middels og høy addisjonalitet i førundersøkelsen.....</i>	<i>101</i>
<i>Figur 8-2 Sammenhengen mellom prosjektenes betydning for overlevelse (skår 6-7 eller 7) og sikrede arbeidsplasser. Akkumulerte tall. Prosjekter hvor SNDs betydning har gitt høy addisjonalitet i førundersøkelsen.....</i>	<i>101</i>
<i>Figur 9-1 Bedriftenes vektlegging av ressursenes betydning i dag ift. førundersøkelsen i 2000.....</i>	<i>104</i>
<i>Figur 9-2 Bedriftenes vurdering av strategifokus i dag ift. førundersøkelsen 2000.....</i>	<i>108</i>
<i>Figur 9-3 Bedriftenes vurdering av entreprenøriell orientering i dag ift. førundersøkelsen 2000.....</i>	<i>112</i>

SAMMENDRAG

I etterundersøkelsen fokuseres det på å avdekke hvilke effekter SND-støtten har hatt i de bedriftene som fikk tilsagn i 1999, det vil si hvilke resultater som er oppnådd. Analysen bygger på spørreskjemaintervjuer med 634 bedrifter. Etterundersøkelsen omfatter følgende ti virkemiddelordninger¹: Lavrisikolån, landsdekkende risikolån, distriktsrettede risikolån, landsdekkende utviklings-tilskudd, distriktsutviklingstilskudd, etablererstipend, offentlige og industrielle forsknings- og utviklingskontrakter (OFU/IFU), grunnfinansieringslån til fiskeflåten, lån til landbruket og bygdeutviklingsmidler.

I etterundersøkelsen er det blitt lagt hovedvekt på å avklare følgende spørsmål:

- Hvilken betydning har SND for prosjektene?
- Hvilke resultater er det av prosjektene?
- Hvordan påvirkes bedriftenes resultater?

SND-systemets betydning for prosjektene

Prosjektenes ferdigstillelse og finansiering

91 prosent av de prosjektene som er med i denne undersøkelsen, er realisert, mens ytterligere 4 prosent forventes å bli realisert. Kun 4 prosent av prosjektene er ikke blitt realisert. Det er noe variasjonen mellom de ulike virkemidlene når det gjelder ferdigstillelse.

Prosjektenes finansiering domineres av tre kilder; egenkapital, SND-midler og banklån. I gjennomsnitt finansieres prosjektene med 37 prosent SND-midler, 40 prosent egenkapital og 19 prosent banklån. I tillegg har noen prosjekter fått del - finansiering fra andre kilder. 17 prosent av bedriftene har mottatt tillegg-finansiering fra SND.

SND-finansieringens betydning for prosjektrealiseringen

Sammenlignet med resultatene fra førundersøkelsen har SND hatt vesentlig større betydning for prosjektrealiseringen enn bedriftene trodde i utgangspunktet. 56 prosent av bedriftene ville ikke realisert prosjektet som de fikk tilsagn til i 1999, uten SND-finansiering. Dette er en økning på 2-9 prosentpoeng i forhold til

¹ SNDs ulike programsatsinger omfattes ikke av denne etterundersøkelsen. Disse programmene utgjør en betydelig del av SNDs satsing på kompetanseutvikling. Etterundersøkelsen vil derfor ikke gi et fullstendig bilde av SNDs arbeid med kompetanseutvikling.

etterundersøkelser gjennomført i perioden 1994-98. 22 prosent sier de ville ha realisert prosjektet også uten offentlig finansiering, mens 12 prosent ville ha realisert det senere eller i mindre omfang. Kun 8 prosent av bedriftene ville ikke ha realisert prosjektet.

Vellykkede og feilvurderte prosjekt

78 prosent av prosjektene betraktes som vellykkede av bedriftene, 12 prosent som delvis vellykkede og 8 prosent som mislykkede.

SND har ikke perfekt informasjon om bedriftene eller prosjektet på tilsagnstidspunktet. Dette kan føre til at de gjør feilvurderinger. Feilvurderingene kan være knyttet til at SND a) gir støtte til prosjekter som bedriftene mener er mislykkede, b) bidrar til å realisere vellykkede prosjekter med lav addisjonalitet og som bedriftene også i ettertid ville realisert uten SND, eller c) har gitt støtte til prosjekter der bedriften har blitt nedlagt/gått konkurs eller prosjektet nedlagt. Ut fra en gjennomgang av disse punktene, kan 209 prosjekter betraktes som feilvurderinger fra SND sin side. I forhold til det utvalget på 1137 prosjekter utgjør feilvurderingene en andel på vel 18 prosent. Dette er på nivå med det som er funnet i tidligere etterundersøkelser.

SNDs oppfølging av tilsagnsmottakerne

32 prosent av bedriftene har fått oppfølging fra SND etter at tilsagnet ble gitt, mens 4 prosentpoeng ikke har fått oppfølging selv om de ønsket det. Sammenlignet med forrige etterundersøkelse er dette en forbedring på 16 prosentpoeng. De virksomhetene som fikk oppfølging fikk det først og fremst når det gjelder økonomisk veiledning. To tredeler av virksomhetene er i stor grad fornøyde med SNDs oppfølging.

Resultatene av prosjektene

Betydning for bedriftenes økonomiske utvikling

60 prosent av bedriftene peker på at prosjektet har stor betydning for deres *overlevelse i dag*. Dette er på nivå med forrige etterundersøkelse, og en økning på 8 prosentpoeng i forhold til førundersøkelsen.. Nærmere 2/3 av virksomhetene mener at prosjektet er viktig for deres *lønnsomhetsutvikling*. Også dette er på nivå med forrige etterundersøkelse.

Støttetiltakernes økonomiske utvikling fra 1999 til 2001 er sammenlignet med en kontrollgruppe. Resultatene viser at det er ingen signifikante forskjeller mellom

støttemottakernes og kontrollgruppens utvikling. Det kan dermed ikke trekkes noen entydig konklusjon om SND-støttens effekt for bedriftenes økonomiske utvikling.

Betydning for kompetanseheving og innovasjon

Prosjektet har gitt *kompetanseheving* i stor grad på et eller flere områder for 52 prosent av bedriftene. Sammenlignet med tidligere etterundersøkelser er kompetanseeffekten sju prosentpoeng høyere i denne undersøkelsen enn for undersøkelsen av 1998- og 1996-kullet. Prosjektene har hatt størst betydning for kompetanseheving knyttet til produksjonsprosesser/-rutiner og opplæring av produksjonspersonell.

Prosjektene har bidratt til *innovasjon* i stor grad knyttet til en eller flere aktiviteter for 58 prosent av bedriftene. Prosjektene har i størst grad bidratt når det gjelder endringer i eksisterende produkter/tjenester og utvikling av nye produkter/tjenester.

Samlet sett har prosjektene ført til økt *samarbeidsaktivitet* i stor grad på minst et område for 53 prosent av bedriftene. Det økt samarbeidet har først og fremst skjedd gjennom mer kontakt med kunder og leverandører og andre bedrifter i regionen.

Sysselsettingseffekter og SNDs kostnader per arbeidsplass

For de virksomhetene som inngår i etterundersøkelsen for 1999-kullet, har det vært en netto sysselsettingsøkning på 791 arbeidsplasser. Dette tilsvarer en økning på 16 prosent i perioden fra 1. januar 1999 til 1. januar 2003. Av netto sysselsettingsøkning er 398 arbeidsplasser kommet i bedrifter innenfor det distriktpolitiske virkeområde og 393 utenfor. Økningen har vært sterkest i sone A (33 prosent), mens det i sone B har vært en økning på 12 prosent og i sone C på 10 prosent. Utenfor sonene har økningen vært på 22 prosent.

Når det gjelder beregninger av sysselsettingseffektene av SND-tilsagnene er det knyttet stor usikkerhet til disse. Treffsikkerheten i anslagene vil både avhenge av utvalgsusikkerhet og av presisjonsproblemer knyttet til de subjektive graderte svaralternativer som benyttes. Annen vekting kan med andre ord gi andre anslag. Beregninger som er gjort for alle de bedriftene som fikk tilsagn fra SND i 1999 (7.673 prosjekter) gir et anslag på sysselsettingseffekten fra om lag 7.400 til 9.500 arbeidsplasser. Rundt to tredeler av de skapte og sikrede arbeidsplassene er kommet innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.

For hele populasjonen av bedrifter som fikk tilsagn fra SND i 1999 er SNDs kostnad per skapte og sikrede arbeidsplass på 207.000 til 265.000 kroner. Sammenlignet med tidligere år og for tilsvarende virkemidler er totale kostnader

per arbeidsplass på mellom 180.000 – 220.000 kroner. Dette er på nivå med det en fant for 1996-kullet og litt høyere enn anslagene for 1998-kullet.

Bedriftenes resultater og egenskaper

Utvikling og endringer i bedriftenes egenskaper

Vi har undersøkt om det har skjedd noen utvikling/endring i bedriftens egenskaper fra førundersøkelsen og fram til i dag. Ut fra en gjennomsnittbetragtning vurdere bedriftene beholdningen av sine ulike ressurser lavere enn de gjorde i førundersøkelsen. Denne trenden gjelder også når en ser på variabler knyttet bedriftenes strategi og deres entreprenørielle orientering.

Bildet over nyanseres når en ser på hvor mange som vektlegger ressursene, strategiene og den entreprenørielle orienteringen henholdsvis lavere, som før eller høyere. For rundt 2/3 av virksomhetene framgår det at de tre faktorene har samme eller høyere betydning, mens de for 1/3 har mindre betydning.

I førundersøkelsen kunne 73 prosent av bedriftene karakteriseres som entreprenørielle. Denne andelen har sunket til 46 prosent i etterundersøkelsen.

Samspillet mellom resultater og bedriftsegenskaper

Det er gjennomført regresjonsanalyser for å forsøke å forklare årsakene til variasjon i omsetningsendring, sysselsettingsendring og bedriftenes prestasjoner sammenlignet med konkurrentene. For *omsetningsendring* viser regresjonsmodellen blant annet at støttebeløpets størrelse i forhold til omsetningen har positiv innflytelse. Når det gjelder *sysselsettingsendring*, er det slik at det har positiv innvirkning om bedriften har en vekstorientert strategi og om SND følger opp bedriften. For *bedriftens prestasjoner sammenlignet med konkurrentene* avdekker analysen at nettverket til bedriften og det å ha en entreprenøriell orientering har positiv betydning.

Det er undersøkt om det er forskjeller i resultater mellom de bedriftene som kan karakteriseres som entreprenørielle og de som ikke kan det. Resultatene viser at de entreprenørielle bedriftene oppnår bedre prestasjoner sammenlignet med konkurrentene.

SUMMARY

This report summarises the results from a longitudinal survey among firms that have received loans and grants from the Norwegian Industrial and Regional Development Fund (SND) in 1999. The first part of the survey was carried out in 2000 and the last part in 2003. A fairly representative sample of 634 firms answered both questionnaires. This is equivalent to approximately 8 percent of the loans and grants given in 1999.

The survey covers the following type of financial support:

- Secured loans
- National venture capital loans
- Regional venture capital loans
- National development grants
- Regional development grants
- Start-up grants for entrepreneurs
- Public and industrial research and development contracts
- Basic financing of the fishing fleet
- Loans for agricultural purposes
- Agricultural grants

The content of the study is divided in three segments. In the first part, SNDs influence on the projects is examined. In the second section, the results of the projects are described. Central aspects in this context are survival, profitability, growth, employment, competence and innovation. The link between the firms' results and different characteristics is investigated in the final part.

DEL A: INNLEDNING OG BAKGRUNN

1 INNLEDNING

1.1 BAKGRUNN

Statens nærings- og distriktsutviklingsfond (SND) har siden 1995 gjennomført kundeundersøkelser blant bedrifter som har mottatt tilsagn om lån eller tilskudd. Disse undersøkelser er lagt opp som en *førundersøkelse* og en *etterundersøkelse*. Førundersøkelsen gjennomføres året etter at tilsagn er gitt, mens etterundersøkelsen gjennomføres 3-4 år etter tilsagn. Det er til nå gjennomført sju førundersøkelser for finansieringstilsagn gitt i 1994, 1995, 1996, 1998², 1999, 2000 og 2001³ og fire etterundersøkelser for finansieringstilsagn gitt i 1994, 1995, 1996 og 1998⁴.

I *førundersøkelsene* er det fokusert på bedriftens forventning til prosjektet, dets virkninger og betydning for bedriften og SNDs betydning for prosjektets realisering. Kundetilfredshet er et annet fokusområde. Dette omhandler bedriftens kunnskap om SNDs virkemidler, forventning til og opplevelse av blant annet SNDs service og kompetanse, hva slags egenskaper som bør kjennetegne SND samt bedriftens oppfatninger av forbedringsområder i SND. De årlige undersøkelsene gir et materiale med mulighet til å studere utviklingen over tid.

I *etterundersøkelsene* etterprøves bedriftenes forventninger til prosjektene slik de framkommer i førundersøkelsen. Det er lagt vekt på å få fram informasjon om prosjektets realisering og finansiering, effekter av prosjektet i bedriften for økonomisk utvikling, sysselsettingsutvikling, kompetanseutvikling, betydning for overlevelse, lønnsomhetsutvikling og konkurranseevne. Basert på bedriftens erfaringer med prosjektet, regnskapsdata o.l. blir prosjektets effekter i bedriften undersøkt. Det samme blir betydningen av SNDs medvirkning i prosjektet både økonomisk og faglig.

1.2 FORMÅL OG PROBLEMSTILLINGER

Formålet med disse undersøkelsene er å frambringe informasjon for å dekke informasjonsbehovet i henhold til resultatrapporteringssystemet til SND. I tillegg legges det vekt på å gi SND regelmessig og systematisk kunnskap om hvordan

² Bræin og Hervik 1996, 1997a, 1997b, 1998b; Bræin, Hervik og Bergem 1999b.

³ Borch, Brastad, Bullvåg og Madsen 2000 og Brastad, Bullvåg og Madsen 2001 og Brastad et al. 2002.

⁴ Bræin og Hervik 1998a, 1998b; Bræin, Hervik og Bergem 1999a, Bræin et al. 2000 og Bræin et al. 2002.

SND og de virkemidlene de forvalter, ivaretar næringslivets behov for bistand der markedene svikter eller for å øke næringslivets innovasjons- og vekstevne på utpekte områder.

Denne etterundersøkelsen omfatter de låne-, garanti- og tilskuddsordninger som utgjør det faste finansieringstilbudet til enkeltbedrifter inkludert etablererstipend, låne- og tilskuddsordninger til fiskeflåten, lån til landbruket og bygde-utviklingsmidlene. Vi gjør oppmerksom på at SNDs ulike programsatsinger ikke omfattes av kundeundersøkelsen. Disse programmene utgjør en betydelig del av SNDs satsing på kompetanseutvikling og innovasjon. Denne etterundersøkelsen vil derfor ikke gi et fullstendig bilde av SNDs arbeid på disse områdene.

Problemstillingene i arbeidet med kundeundersøkelsene kan deles i tre:

1. Hvordan bidrar SND til realisering og resultater av prosjektene?
2. Hvordan påvirker SNDs medvirkning sentrale målsettinger og endringsprosesser i bedriften?
3. Hvordan vurderer kundene SNDs virkemidler og forvaltningen av disse?

Ad 1: SNDs bidrag til realisering og resultater av prosjektene

Den først problemstillingen er et spørsmål om effekter og addisjonalitet på *prosjektnivå*. En ønsket å undersøke om prosjektet ble realisert, og i hvilken grad SNDs engasjement er avgjørende for at prosjektet blir realisert med hensyn til form, størrelsesorden og tidsramme.

Ad 2: SNDs påvirkning av bedriftens sentrale målsettinger og endringsprosesser

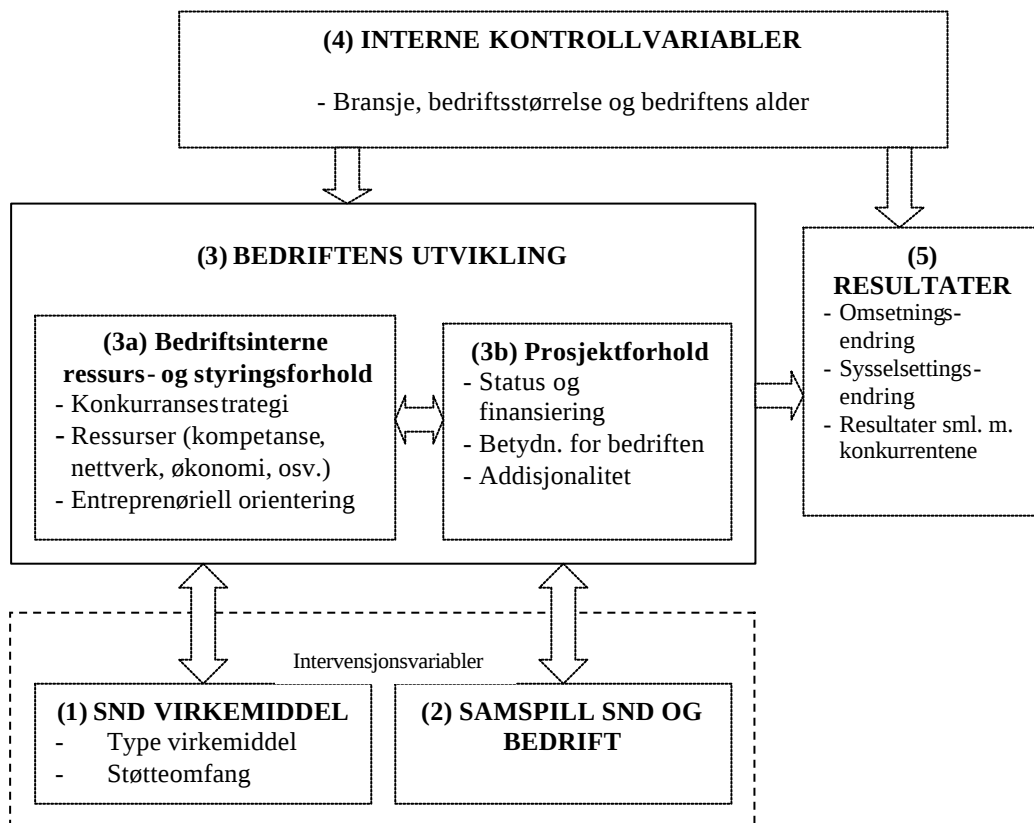
Den andre problemstillingen er et spørsmål om effekter på *bedriftsnivå* og som særlig blir fokusert i etterundersøkelsene. Har realiseringen av prosjektet bidratt til bedriftens målsettinger i forhold til økonomisk resultat, vekst, sysselsetting, kompetanse, konkurranseevne, markedsandel og nyskapning/innovasjon? For å kunne sannsynliggjøre effekter av prosjektene på bedriftsnivå, har det vært viktig å inkludere eksterne og interne kontrollvariabler. Hvilke resultater som oppnås på bedriftsnivå avhenger i stor grad også av bedriftens strategiske valg, kompetanse og målsettinger.

Ad 3: Kundenes vurdering av SNDs virkemidler og forvaltningen av disse

Kundeundersøkelsen skal også gi informasjon om kundetilfredshet. Her vektlegges kundenes erfaringer med og vurdering av SND og de virkemidlene SND forvalter. SNDs kundemasse er bredt sammensatt, og representerer både store konsern, småbedrifter, etablerere, fiskebåteiere og bønder. I tillegg er virkemidlene av svært ulik karakter og stiller ulike krav til kompetanse, kjennskap til næringer m.m.

1.3 ANALYSEMODELL

Utgangspunktet for analysearbeidet er en modell av mulige faktorer som kan påvirke bedriftene. Etterundersøkelsen fokuserer spesielt på den påvirkning eller intervensjon som har skjedd mellom SND og SNDs virkemidler og bedriftene (1 og 2 i analysemodellen nedenfor), en gjennomgang av bedriftens utvikling (3); interne ressurser og strategiske forhold (3a) og det finansierte prosjektet (3b), interne kontrollvariabler knyttet til bedriftens utvikling og historie (4) og til sist en vurdering av bedriftens resultater (5). For ordens skyld gjøres det oppmerksomt på at omgivelsesfaktorer som konjunkturutvikling, næringspolitikken og lignende eksterne forhold ikke er med i denne studien. Hovedinnholdet i analysemodellen er vist nedenfor.

Figur 1-1 Analysemodell

De enkelte delene av modellen vil bli gjennomgått i det videre:

(1) SND virkemiddel

Type virkemiddel og størrelsen på SNDs prosjektfinsiering blir trukket inn og benyttet som forklaringsvariabel i forhold til ulike resultater bedriften har oppnådd. Finansieringsordningene/virkemidlene som omfattes av etterundersøkelsen er: Lavrisikolån, distriktsrettede og landsdekkende risikolån, distriktsrettede og landsdekkende tilskuddsordninger, etablererstipend, OFU/IFU, grunnfinansieringslån for fiskeflåten, lån til landbruket og bygdeutviklingsmidler.

(2) Samspillet SND og bedrift

Dette handler om SNDs rolle i prosjektet vurdert i ettertid i forhold til oppfølging av bedriften/prosjektet. Om SND har bidratt med oppfølging blir brukt som en forklaringsvariabel i forhold til ulike resultater bedriften har oppnådd.

(3) Bedriftens utvikling

I vår modell består dette av to forhold; (3a) *Bedriftsinterne ressurs- og styringsvariabler* og (3b) *Prosjektforhold* og eventuelle sammenhenger mellom disse. Førstnevnte faktorer (3a) er sett på som helt sentralt for en bedrifts utvikling, og strategisk styring er sett på som avgjørende for den videre utvikling av virksomheten. Å se i hvilken grad de ulike virkemidlene eller prosjekttypene stimulerer til slike endringsprosesser er derfor av interesse. Ikke minst er det av interesse å finne ut hvilke ressurser og strategier som påvirkes. Når det gjelder (3b) *Prosjektforhold*, vil det bli sett på hvilken betydning prosjektet har hatt for bedriftens utvikling i forhold til overlevelse, lønnsomhet, markedsutvikling, kompetanseheving, innovasjon, inntektsøkninger/kostnadsreduksjoner og sysselsettingsutvikling.

(4) Interne kontrollvariabler

Kjennetegn ved bedriften kan være faktorer som påvirker forutsetningen for bedriftens utvikling. I denne undersøkelsen vil det bli kontrollert for bedriftens bransje, størrelse og alder.

(5) Resultatvariabler

Resultatene av bedriftens virksomhet blir målt på tre forskjellige måter; (1) ved å måle endringen i bedriftens brutto *omsetning*⁵ (endring i omsetning fra 1999 til 2002 delt på omsetningen i 1999), (2) ved å måle endringen i bedriftens *sysselsetting* (endring i sysselsettingen fra 1999 til 2002 delt på sysselsettingen i 1999), og (3) ved å benytte bedriftens selvrapporterte oppfatning av egne *prestasjoner* i forhold til konkurrentene (seks variabler). Med *prestasjoner* mener vi hvorvidt bedriften har større markedsandel enn konkurrentene, bedre

⁵ Omsetning målt i løpende priser.

markedsposisjon, sterkere omsetningsvekst, sterkere sysselsettingsvekst, bedre økonomisk resultat og bedre kundelojalitet.

Omsetnings- og sysselsettingsendringene for bedriftene som er med i etterundersøkelsen, blir sammenlignet med en ekstern kontrollgruppe. Av tekniske årsaker vil sammenligningen bare kunne utføres for aksjeselskap, noe som innebærer at størstedelen av de bedriftene som har fått et av landbruksvirkemidlene eller etablererstipend, ikke kommer med.

1.4 ENDRINGER I FORHOLD TIL FORRIGE UNDERSØKELSE

Hovedstrukturen fra tidligere undersøkelser er beholdt, men spørreskjemaet er justert noe og utvidet slik at en også kan se nærmere på utviklingen i interne forhold i bedriften. Dette gjelder særlig endringer i og betydningen av organisasjonsmessige forhold som strategiorientering, ressurs sammensetning, innovativ og entreprenøriell orientering. Utvidelsen har gjort det mulig å studere utviklingen av bedriftene nærmere (kapittel 9), og ikke minst samspillet mellom bedriftsegenskaper og bedriftens resultater (kapittel 10). For resultatene er det for øvrig utviklet en ny resultatvariabel som måler bedriftenes prestasjoner i forhold til konkurrentene.

I tillegg til det overnevnte er det tatt inn spørsmål om prosjektets bidrag til innovasjon og om prosjektet fører til økt samarbeid med andre. For sistnevnte er det tatt utgangspunkt i tenkingen omkring innovasjonssystem.

2 SNDS MÅL, MÅLGRUPPER OG VIRKEMIDLER

I dette kapitlet gjør vi rede for SNDs mål og visjoner, og ser kort på SNDs virkemidler. Vi ser også nærmere på departementenes resultatrapporteringssystem. Hensikten med denne gjennomgangen er først og fremst å ha en bakgrunn for senere vurderinger av om tildelingene av tilsagnene i 1999 er i tråd med målene og departementenes intensjoner.

2.1 SNDS MÅL OG VISJONER

I følge SNDs formålsparagraf (Lov om Statens nærings- og distriktsutviklingsfond av 3. juli 1992 nr. 78) heter det at:

«Statens nærings- og distriktsutviklingsfond har til formål å fremme en bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsom næringsutvikling både i distriktene og i landet for øvrig ved å:

- a) medvirke til utbygging, modernisering og omstilling av, samt produktutvikling og nyetablering i norsk næringsliv i hele landet og
- b) fremme tiltak som vil gi varig og lønnsom sysselsetting i distrikter med særlig sysselsettingsvansker eller svakt utbygd næringsgrunnlag».

«Statens nærings- og distriktsutviklingsfond har til formål å fremme en bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsom næringsutvikling både i distriktene og i landet for øvrig ved å:

- a) medvirke til utbygging, modernisering og omstilling av, samt produktutvikling og nyetablering i norsk næringsliv i hele landet og
- b) fremme tiltak som vil gi varig og lønnsom sysselsetting i distrikter med særlig sysselsettingsvansker eller svakt utbygd næringsgrunnlag».

I St prp nr 1 (1998-99) for Nærings- og handelsdepartementet (side 154) hvor SNDs langsiktige mål og strategier er presentert understrekes det at disse gjelder for *hele* SNDs virksomhet, uavhengig av hvilket departement som står bak enkeltbevilgninger, og at målene og strategiene skal være førende for all saksbehandling vedrørende tilskudd, lån eller andre oppgaver i forhold til SNDs kunder. I henhold til dette er det satt følgende mål for virksomheten:

Overordnede mål

- SND skal bidra til et konkurransedyktig næringsliv, økt verdiskapning og full sysselsetting i hele landet.
- SND skal fremme en bedrifts- og samfunnsmessig lønnsom næringsutvikling både i distriktene og i landet for øvrig.

Hovedmål og strategier:

- *SND skal bidra til lønnsomme bedrifter i hele landet.* Lønnsomme bedrifter er en forutsetning for økt verdiskapning og sysselsetting, som igjen er en forutsetning for økt velferd på lang sikt. Gjennom tilførsel av ulike former for kapital skal SND avlaste risiko, stimulere nyskapning og fremme lønnsom næringsutvikling. Både gjennom erfaringsbasert kompetanse, spesialisering og særskilte virkemidler skal SND kunne påta seg en større risiko enn det som er vanlig i kapitalmarkedet. Sammen med private kredittinstitusjoner skal SND bidra til investeringer i næringslivet og bistå med å sikre at bedrifter og prosjekter får et best mulig grunnlag for å lykkes.
- *SND skal være et viktig redskap for å realisere distriktpolitiske målsettinger.* Utvikling av et bærekraftig næringsliv er av stor betydning for å opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret.
- *SND skal motvirke imperfeksjoner i kapital- og kompetansemarkedene.* Slike imperfeksjoner kan føre til at bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsomme prosjekter ikke realiseres uten offentlig medvirkning.
- *SND skal bidra til nyskapning, omstilling og etableringer.* Prosjektvurdering og informasjonsinnhenting i forbindelse med denne type prosjekter er svært kostnads-krevende, noe som kan føre til at private finansierer ikke finner det interessant å vurdere prosjektene. SND spiller en viktig rolle ved å identifisere og delfinansiere prosjekter som er forventet bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsomme, men som ikke blir vurdert av det private kapitalmarkedet.
- *SND skal prioritere små og mellomstore bedrifter.* Små og mellomstore bedrifter står for en høy andel av sysselsettingen i Norge og er særlig viktig for verdiskapning og sysselsetting i distriktene. De spiller videre en viktig rolle når det gjelder økonomiens evne til nyskapning og omstilling.
- *SND skal samordne virkemiddelaktørene.* SND er sammen med Norges forskningsråd myndighetenes sentrale samordnende virkemiddelaktør i arbeidet med å fremme nyskapning og kompetanseheving i næringslivet.
- *SND skal være et redskap for å håndtere lokale omstillings- og sysselsettingsproblemer.* Det kan oppstå særskilte problemer på ensidige industristeder, blant annet når hjørnesteins-bedrifter trapper ned eller avvikler driften. I slike tilfeller kan de samfunnsmessige konsekvensene være så store at det er nødvendig med en ekstraordinær omstillingsinnsats.
- *Kvinner skal være en prioritert målgruppe for SND.* Gjennom holdningsskapende arbeid og spesielle satsinger skal SND fremme likestillingsarbeidet og stimulere kvinner til å etablere og utvide næringsvirksomhet.
- *SND skal være et nasjonalt kompetanse- og kraftsenter* som stimulerer til næringsutvikling i alle deler av landet.
- *SND skal være en institusjon som er premissgiver og redskap i gjennomføringen av en nasjonal næringspolitikk* basert på en effektiv utnyttelse av landets ressurser.

Strategien har blitt noe refokusert og videreutviklet i løpet av 2001 i etterkant av Stortingets behandling av St.meld. nr 36 (2000-2001) *SND: Ny giv, ny vekst, nytt næringsliv*. Her legger en til grunn at SND i all sin virksomhet skal være opptatt av:

- å stimulere norske bedrifter til å utnytte sitt internasjonale potensial
- å stimulere kvinner og ungdom til å delta i næringsutvikling og entreprenørskap
- å stimulere norske bedrifter til å ta i bruk og videreutvikle mer miljø-effektiv teknologi

For perioden 2002-2005 har SND formulert følgende strategi (SND, 2001):

SND skal bidra til å realisere de nasjonale nærings- og distriktpolitiske mål. Virksomheten skal fremme verdiskapning ut fra andre hensyn enn det markedene selv regulerer. SND skal korrigere for svikt i kapital- og kompetansemarkedene, arbeide med bedriftenes omgivelser, og gjennom sin innsats iverksette eller stimulere tiltak som direkte eller indirekte fremmer økt verdiskapning hos den enkelte kunde.

I denne situasjonen er SNDs viktigste strategiske ressurser:

- en desentralisert og kundenær organisasjon
- bred kompetanse innenfor kommersialisering, forretnings- og næringsutvikling
- bredt tilbud av finansielle ordninger som gir risikoavlastning
- nettverk til andre virkemiddelaktører, kompetansemiljøer og det private finansmarkedet
- nær kontakt med nasjonale og regionale myndigheter

SNDs forretningsidé er:

Å finne, foredle, formidle, finansiere og følge opp prosjekter som direkte eller indirekte gir økt verdiskapning i den enkelte bedrift

SNDs visjon er:

SND - aktiv samarbeidspartner fra idé til virkelighet

SNDs hovedsatsingsområder er:

Innovasjon – Økt innovasjon i norsk næringsliv

Kompetanseutvikling - En styrket kompetanseutvikling i norsk næringsliv

Selv om SND har mange ulike mål og føringer for sin virksomhet vil det i forbindelse med kundeundersøkelsen være de mer direkte bedrifts- og kunderettede målene som først og fremst er aktuelle å se resultatene mot. De mer overordnede og/eller generelle målene og oppgavene som for eksempel går på å være premissleverandør for næringspolitikken, redskap for å håndtere lokale omstillings-

og sysselsettingsproblemer eller lignende holder vi derfor utenom, da virkningen av slik måloppnåelse vil være mer indirekte for bedriften. I korte trekk vil mål som knytter seg til SNDs ambisjoner om å *finne, foredle, finansiere og følge opp* prosjekter/bedrifter være mer aktuelle med hensyn til kundeundersøkelsen. Dette vil være mål som går på kompetanse, det å aktivt bidra til nye prosjekter/virksomheter osv.

2.2 KORT OM TILSKUDD OG LÅNEORDNINGENE

Generelt sies det følgende i Næringsdepartementets budsjett for 2001 (St.prp.nr 1 (2000-2001)) om formålet med tilskuddsordningene og låneordningene:

- De landsdekkende og distriktsrettede *tilskuddene* ytes til prosjekter og tiltak som ikke er tilstrekkelig bedriftsøkonomisk lønnsomme på selvstendig basis, men som forutsettes å ha positiv samfunnsøkonomisk lønnsomhet. I dette inngår både rent bedriftsrettede utviklingstilskudd, programvirksomhet og støtte til omstillingsområder med ensidig næringsvirksomhet.
- *Lån og garantier* benyttes i hovedsak til å finansiere investeringer i eiendom og produksjonsutstyr og til driftskreditt. *Lån* ytes på ulike vilkår avhengig av det enkelte prosjekts risikonivå. Risikolån gis til mer usikre prosjekter enn lavrisiko- og grunnfinansieringslån og skal ha en utløsende virkning for privat medfinansiering.

2.3 RESULTATRAPPORTERINGSSYSTEM FOR SND

De fem departementene har utarbeidet et *Resultatrapporteringssystem for SND*. (Nærings- og handelsdepartementet, Kommunal og regionaldepartementet, Fiskeridepartementet, Landbruksdepartementet og Miljøverndepartementet, 2000). Resultatmålingssystemet måler aktivitet, effekter, produktivitet og kundetilfredshet. Det er særlig i forbindelse med måling av effekter og kundetilfredshet at kundeundersøkelsen legges til grunn. For måling av kundetilfredshet har i tillegg SND et eget spørreskjema om SNDs servicenivå. Kundeundersøkelsene blir for øvrig også benyttet som materiale i forbindelse med totalevalueringer og evalueringer av program- og virkemidler. Oppbyggingen av resultatmålingssystemet er vist i tabellen nedenfor:

Tabell 2-1 Resultatrapporteringsystem for SND

Rapportering	Type indikator	Beskrivelse
Årlig	Aktivitet	Formålet er å måle i hvilken grad SND følger opp de strategier og prioriteringer som Storting og regjering har gitt virksomheten.
	Effekter	Formålet er å avgjøre i hvilken grad virkemiddelapparatet oppfyller de overordnede målsettingene.
	Produktivitet	Formålet er å måle om SND som organisasjon arbeider effektivt.
	Kundetilfredshet	Formålet er å måle i hvilken grad SND bidrar med råd og veiledning til sine kunder.
Hvert fjerde år	Totalevaluering	Foretas av ekstern evaluator på oppdrag for departementene.
Ikke regelmessige evalueringer	Program- og virkemiddel-evaluering	Foretas av ekstern evaluator etter oppdrag fra ansvarlig departement eller SND.

I resultatmålingssystemet er det først og fremst følgende indikatorer fra kundeundersøkelsene som er aktuelle:

- Effekttindikatorer for sysselsetting (etterundersøkelsen)
 - o Arbeidsplasser *skapt* gjennom SNDs virksomhet i treårsperioden.
 - o Arbeidsplasser *sikret* gjennom SNDs virksomhet i treårsperioden.
- Effekttindikator for lønnsomhet
 - o Forventninger til prosjektets betydning for bedriftens lønnsomhetsutvikling (førundersøkelsen.)
 - o SNDs betydning for lønnsomheten i bedriften (etterundersøkelsen).
 - Prosjektes betydning for lønnsomheten i bedriften sammen med SNDs betydning for prosjektets overlevelse.
- Kompetanseeffekten
 - o Bedriftens forventninger til å heve kompetansen gjennom prosjektet (førundersøkelsen).
 - o Fikk bedriften kompetanseheving (etterundersøkelsen).

Relevante bakgrunnsvariable for de forskjellige indikatorene opplyses å være:

- Bedriftsstørrelse
- Geografi (geografisk virkeområde, fylker, utkant)
- Kjønn
- Virkemiddel

3 DATAGRUNNLAG OG METODE

3.1 UTVALGET

Førundersøkelsen i 2000 blant bedrifter som fikk tilsagn i 1999 (Borch, Brastad, Bullvåg og Madsen, 2000), endte opp med et utvalg på 2261 bedrifter hvorav 1137 bedrifter svarte. For framgangsmåte og metode for uttrekk og innsamling av opplysninger om disse, vises til nevnte førundersøkelse.

I foreliggende etterundersøkelse ble det tatt utgangspunkt i de 1137 som hadde svart i førundersøkelsen. Totalt var det 1137 mulige respondenter på listene. Etter å ha gått i gjennom materialet (kontaktdata m.v.) sto vi igjen med 1005 mulige respondenter. Av disse endte vi opp med svar fra 634 bedrifter eller 56 prosent av utvalget (63 prosent av mulige respondenter). Av de som ikke svarte var 9 prosent gått konkurs, mens 35 prosent av slo å svare eller det ble ikke oppnådd kontakt. I tabellene nedenfor er respondentene fordelt etter virkemiddel, bedriftsstørrelse og virkemiddelsone og sammenlignet med utvalget/respondentene i førundersøkelsen.

Når det gjelder respondentenes fordeling på virkemidlene, viser denne signifikante forskjeller mellom før- og etterundersøkelsen. I forhold til førundersøkelsen er mottakere av landbruksvirkemidlene noe overrepresentert i etterundersøkelsen, mens etablererstipendene er noe underrepresentert. For bedriftsstørrelse og virkemiddelsone er det ingen slike signifikante forskjeller, noe som betyr at disse forholdene i denne undersøkelsen er representative i forhold til førundersøkelsen. En kan for øvrig merke seg at 23 prosent (44 prosjekter/bedrifter) av de som mottok etablererstipend er nedlagt eller har gått konkurs.

Svarfordelingen i 2000 og 2003 og årsaker til frafall er vist i tabellen nedenfor, mens det er gitt en beskrivelse av ulike karakteristika ved tilsagnsmottakerne og kjennetegn ved tilsagnene/prosjektene i vedlegg 1.

Tabell 3-1 Utvalg, respondenter og frafall etter virkemiddel

Virkemiddel	Svar 2000		Nedlagt/ konkurs		Avslag/ ikke kontakt		Svar 2003	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Lavrisikolån	48	4	3	3	20	5	25	4
Landsdekkende risikolån	51	5	6	6	19	5	26	4
Distriktsrettede risikolån	90	8	4	4	32	8	54	9
Landsdekkende utv.tilskudd	54	5	7	7	24	6	23	4
Distriktsutviklingstilskudd	267	24	21	21	101	25	145	23
Etablererstipend	188	17	44	44	59	15	85	13
OFU/IFU	69	6	7	7	28	7	34	5
Grunnfin. fiskeflåten	78	7	2	2	39	10	37	6
Lån til landbruket	98	9	2	2	17	4	79	13
Bygdeutviklingsmidler	194	17	4	4	64	16	126	20
TOTALT	1137	100	100	100	403	100	634	100
Prosent	100		9		35		56	

Tabell 3-2 Utvalg, respondenter og frafall etter bedriftsstørrelse

Bedriftsstørrelse	Svar 2000		Nedlagt/ konkurs		Avslag/ ikke kontakt		Svar 2003	
	N	%	N	%	N	%	N	%
0 ansatte	256	30	39	42	98	30	119	28
1 til 10	414	49	41	44	165	51	208	49
11 til 20	66	8	6	6	22	7	36	8
21 til 50	70	8	2	2	27	8	41	10
51 til 100	16	2	4	4	1	0	11	3
100+	23	3	2	2	7	2	14	3
TOTALT	845	100	94	100	322	100	429	100

Tabell 3-3 Utvalg, respondenter og frafall etter virkemiddelsone

Virkemiddelsone	Svar 2000		Nedlagt/ konkurs		Avslag/ ikke kontakt		Svar 2003	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Sone A	66	6	10	10	20	5	36	6
Sone B	332	29	23	23	120	30	189	30
Sone C	281	25	20	20	98	24	163	26
Utenfor	458	40	47	47	165	41	246	39
TOTALT	1137	100	100	100	403	100	634	100

3.2 FORDELING PÅ VIRKEMIDLER OG SONER

I tabellen nedenfor er respondentene fordelt etter mottatt virkemiddel og bedriftens geografiske lokalisering etter virkemiddelsone. Landsdekkende risikolån, landsdekkende utviklingstilskudd og OFU/IFU har i all hovedsak gått til bedriftene utenfor det distriktpolitiske området, mens distriktsrettede risikolån og utviklingstilskudd i all hovedsak har gått til bedrifter innenfor sonene. For etablererstipendene og landbruksvirkemidlene har litt over halvparten av tilsagnene gått til virksomheter innenfor virkeområdet.

Tabell 3-4 Mottatt virkemiddel fordelt etter virkemiddelsone. Absolutte tall og prosent.

Virkemiddel	Virkeområde				Total
	A	B	C	Utenfor	
Lavrisikolån	1 4 %	9 36 %	3 12 %	12 48 %	25 100 %
Landsdekkende risikolån	1 4 %		1 4 %	24 92 %	26 100 %
Distriktsrettede risikolån	8 15 %	21 39 %	22 41 %	3 6 %	54 100 %
Landsdekkende utviklingstilskudd				23 100 %	23 100 %
Distriktsutviklingstilskudd	12 8 %	54 37 %	73 50 %	6 4 %	145 100 %
Etablererstipend	5 6 %	32 38 %	7 8 %	41 48 %	85 100 %
OFU/IFU		1 3 %	1 3 %	32 94 %	34 100 %
Grunnfinansiering fiskeflåten	3 8 %	21 57 %	5 14 %	8 22 %	37 100 %
Lån til landbruket	2 3 %	19 24 %	20 25 %	38 48 %	79 100 %
Bygdeutviklingsmidler	4 3 %	32 25 %	31 25 %	59 47 %	126 100 %
Totalt	36 6 %	189 30 %	163 26 %	246 39 %	634 100 %

3.3 DATAINNSAMLINGSMETODE

Intervjudelen av etterundersøkelsen for 2003 ble som for førundersøkelsene gjennomført av Polarfakta AS. Polarfaktas erfaringer med dette oppdraget kommer til nytte både ved at intervjuoperatørene får opplæring i forhold til tidligere erfaringer med undersøkelsen, og at strategien for rekruttering av bedrifter er finslipt over tid.

Datainnsamlingen startet med at spørreskjemaene samt et følgeskriv fra SND ble sendt bedriftene puljevis. I det vedlagte følgebrevet ble bedriften orientert om hensikten med undersøkelsen og at de ville bli kontaktet av Polarfakta AS på vegne av Nordlandsforskning for videre intervju. Det var også oppgitt telefon og en e-postadresse slik at respondenter med spørsmål lett kunne få avklart disse. Bedriften ble også orientert om at spørreskjemaet var tilgjengelig via internett. Bedriftene ble deretter kontaktet om lag fem dager etter utsendelsen for å innhente samtykke om intervju. Det ble så avtalt tidspunkt for intervju med de bedrifter som samtykket til å delta i undersøkelsen, og det ble kontrollert at intervjueren traff riktig person i bedriften. Etter hvert som bedriftene ble kontaktet, ble utfallet av kontaktforsøket loggført av den enkelte intervjuer. Bedrifter der riktig person ikke var til stede/tilgjengelig eller der en ikke oppnådde kontakt, ble forsøkt kontaktet igjen inntil tre ganger. Undersøkelsen ble gjennomført i mars-april 2003.

DEL B: SND-SYSTEMETS BETYDNING FOR PROSJEKTENE

4 PROSJEKTOPPFØLGING, FERDIGSTILLELSE OG FINANSIERING

I den første delen av dette kapitlet undersøker vi i hvilken grad tilsagnene er benyttet og om SND følger opp bedriftene. Deretter ser vi nærmere på om prosjektene er ferdigstilt. Vi kartlegger hva som eventuelt er årsaken til at prosjektene ikke er realisert, og om prosjektene er gjennomført i samsvar med opprinnelige planer. Til sist ser vi nærmere på hvordan prosjektene er finansiert. Vi undersøker hvilke finansieringskilder som bidrar i tillegg til SND, og om prosjektene har fått tilleggfinansiering fra SND.

4.1 BENYTTETE TILSAGN

Antall benyttede tilsagn har økt med 5 prosentpoeng fra førundersøkelsen. Dette innebærer at 96 prosent av bedriftene nå har benyttet seg av tilsagnet som de fikk i 1999. Benyttelsen av tilsagnet varierer mellom 100 og 88 prosent mellom de ulike virkemidlene. Mottakerne av OFU/IFU er de som i størst grad har tatt tilsagnet i bruk, mens lavrisikolån i minst grad er benyttet. For de øvrige virkemidlene ligger andelen benyttede tilsagn på mellom 98 til 92 prosent. Oversikten over benyttede tilsagn vises i tabellen nedenfor.

Tabell 4-1 Benyttede tilsagn etter virkemiddel. Prosent.

Virkemiddel	N	Benyttet	Ikke benyttet
OFU/IFU	34	100	0
Distriktsrettede risikolån	54	98	2
Lån til landbruket	79	98	2
Etablererstipend	85	97	3
Distriktsutviklingstilskudd	145	97	3
Landsdekkende utviklingstilskudd	23	96	4
Landsdekkende risikolån	26	96	4
Bygdeutviklingsmidler	126	96	4
Grunnfinansieringslån til fiskeflåten	37	92	8
Lavrisikolån	25	88	12
Totalt	634	96	4

4.2 SNDS OPPFØLGING AV TILSAGNSMOTTAKERNE

SNDs forretningsidé er å finne, foredle, formidle, finansiere og følge opp prosjekter som direkte eller indirekte gir økt verdiskapning i den enkelte bedrift. I dette kapitlet fokuseres det på den delen av SNDs forretningsidé som går på oppfølging. Det blir gått inn på hvor mange virksomheter som har fått oppfølging og hvem som tok initiativet til den. Dessuten kartlegges det på hvilke områder bedriftene har fått oppfølging og hvor fornøyde de er med den.

4.2.1 Hvor mange bedrifter har fått oppfølging?

Virksomhetene ble spurt om SND har bidratt med oppfølging etter tilsagnet ble gitt. 32 prosent svarte "ja" på dette spørsmålet, mens 67 prosent svarte "nei". Av de som svarte "nei", presiserer imidlertid 63 prosent at slik oppfølging ikke er nødvendig eller forventet. Det innebærer at det bare er 4 prosent av de bedriftene som ikke har fått oppfølging, som ønsket å få det. Dette er en vesentlig lavere andel enn i forrige etterundersøkelse. I denne lå andelen på nær 20 prosent (Bræin, Hervik og Bergem, 2002).

De bedriftene som har fått oppfølging fra SND, ble spurt om hvem som tok initiativ til kontakten mellom SND og bedriften. 58 prosent framhever at initiativet til kontakten først og fremst ble tatt av bedriften selv. 27 prosent svarer at initiativet til kontakten noen ganger ble tatt av bedriften og noen ganger av SND, mens 13 prosent sier at initiativet ble tatt av SND.

Det er relativt store forskjeller mellom de ulike virkemidlene når det gjelder i hvilken grad SND har bidratt med oppfølging. Mottakerne av OFU/IFU (52 prosent) og landsdekkende risikolån (48 prosent) er de som i størst grad har fått oppfølging, mens mottakerne av etablererstipend (29 prosent), bygdeutviklingsmidler (23 prosent) og lån til landbruket (21 prosent) har fått oppfølging i minst grad. Selv når en tar hensyn til den andelen som mener oppfølging ikke er nødvendig eller forventet, kan det synes som SND legger mindre vekt på å følge opp de minste tilsagnene. Virksomhetens svar fordelt etter virkemiddel vises i tabellen under.

Tabell 4-2 Har SND bidratt med oppfølging etter tilsagnet? Fordeling etter virkemiddel. Prosent.

Virkemiddel	N	Ja	Nei	Vet ikke
Lavrisikolån	22	32	68	0
Landsdekkende risikolån	25	48	52	0
Distriktsrettede risikolån	54	33	63	4
Landsdekkende utviklingstilskudd	21	38	52	10
Distriktsutviklingstilskudd	139	36	61	2
Etablererstipend	79	29	71	0
OFU/IFU	31	52	48	0
Grunnfinansieringslån til fiskeflåten	37	38	62	0
Lån til landbruket	76	21	79	0
Bygdeutviklingsmidler	123	23	76	2
Totalt	607	32	67	2

4.2.2 Områder hvor bedriftene har fått oppfølging

For å få inntrykk av hvilke områder bedriftene har fått oppfølging på, ble bedriftene som har fått oppfølging, bedt om å angi graden av oppfølging på en del sentrale områder knyttet til bedriftsutvikling. Resultatene viser at virksomhetene først og fremst har fått økonomisk veiledning. På dette området har 54 prosent fått oppfølging i noen eller stor grad (skår 3-7). De to områdene som følger deretter er markedsutvikling og utvikling av samarbeidspartnere/nettverk. Omfanget av oppfølging er imidlertid vesentlig mindre for disse. Vel én tredel har fått oppfølging i noen eller stor grad her. Som det framgår av tabellen under, ligger andelen som har fått oppfølging i noen eller stor grad på de øvrige områdene, relativt lavt (mellom 29 og 14 prosent).

Tabell 4-3 Områder hvor bedriften har fått oppfølging fra SND. Prosent. (n=200)

	I liten grad	I noen grad	I stor grad	Vet ikke
Produkt/tjenesteutvikling	69	17	12	3
Utvikling av produksjonsprosessen	83	9	5	3
Valg/utvikling av teknologiløsninger	80	10	7	4
Markedsutvikling	61	22	14	3
Utvikling av organisasjon og ledelse	71	16	10	4
Utvikling av samarb. partnere/ nettverk	62	18	17	4
Økonomisk veiledning	43	29	25	4

Bedriftene ble bedt om å svare på hvor fornøyde de er med SNDs oppfølging. Ut fra en overordnet vurdering synes virksomhetene å være godt tilfredse. Så mange

som to tredeler av dem sier at de i stor grad (skår 5-7) er fornøyde, mens kun 7 prosent er fornøyde i liten grad (skår 1-2).

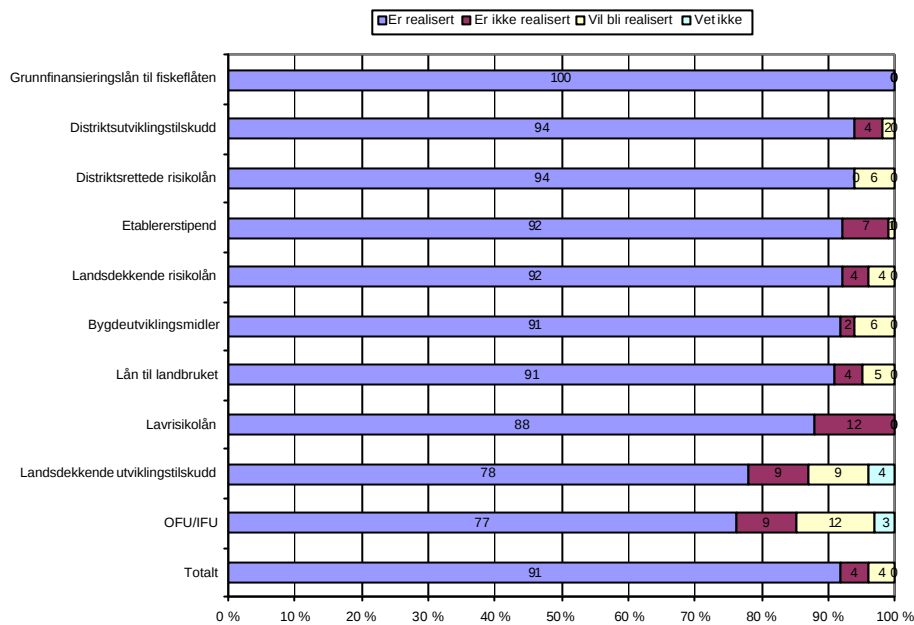
4.3 PROSJEKTENES FERDIGSTILLELSE

Bedriftene ble spurt om prosjektet de fikk tilsagn til fra SND, er realisert. Fra figuren nedenfor framgår det at 91 prosent av prosjektene er realisert, mens ytterligere 4 prosent forventes å bli realisert. Kun 4 prosjektene av prosjektene (27 prosjekter) er ikke blitt realisert⁶. Sammenlignet med forrige etterundersøkelse har det vært en nedgang på 4 prosent når det gjelder hvor mange prosjekter som er realisert (Bræin et al., 2002).

Det er noe variasjon mellom de ulike virkemidlene når det gjelder i hvilken grad prosjektene er ferdigstilt. Alle prosjektene som fikk tilsagn om grunnfinansieringslån til fiskeflåten er realisert, mens mottakerne av OFU/IFU har den laveste realiseringsgraden med 77 prosent. Det bør imidlertid framheves at ytterligere 12 prosent av OFU/IFU-mottakerne påpeker at prosjektet vil bli realisert. Som det illustreres i figuren under ligger prosjektenes ferdigstillingsgrad på 78 til 94 prosent for de resterende virkemidlene.⁷

⁶ En må imidlertid være oppmerksom på at 1 av 10 prosjekt i utgangspunktet er nedlagt eller har gått konkurs (jf. kap 3.1 foran). Disse er ikke med i tallene her.

⁷ I tallene inngår bare de bedriftene som har svart i etterundersøkelsen. Dette betyr at bedrifter som for eksempel er nedlagt, har gått konkurs eller av andre grunner ikke har svart, ikke er med. Særlig for etablererstipendgruppen, hvor det var mange som var nedlagt eller hadde gått konkurs, ville dette påvirket den totale prosjektrealiseringsgraden om også ikke-svarene ble vist.

Figur 4-1 Status for prosjektets realisering (N=634).

De 27 virksomhetene som ikke har realisert prosjektet, ble spurt om grunnen til dette. Bedriftene nevner en rekke årsaker, men de som er mest utbredt er redusert etterspørsel, at prosjektet ble dyrere enn planlagt og diverse årsaker.

De bedriftene som har realisert eller vil realisere prosjektet, ble bedt om å angi om prosjektet ble gjennomført i samsvar med de opprinnelige planene fra 1999. Hele 90 prosent av virksomhetene oppgir at prosjektet ble realisert i samsvar med planene, mens 9 prosent (56 prosjekter) framhever at det ikke ble det. Som det illustreres i tabellen under, er det en viss variasjon mellom de ulike virkemidlene når det gjelder i hvilken grad prosjektet ble realisert i henhold til de opprinnelige planene. Alle som mottok grunnfinansieringslån til fiskeflåten, realiserte prosjektet i samsvar med planene, mens 71 prosent av dem som fikk tilsagn om OFU/IFU, gjorde det. At andelen er lavere her kan skyldes at dette er mer komplekse prosjekt og/eller har større usikkerhet.

Tabell 4-4 Prosjektgjennomføring i samsvar med planene fra 1999 etter virkemiddel. Prosent.

Virkemiddel	N	Ja	Nei	Vet ikke
Lavrisikolån	22	91	9	0
Landsdekkende risikolån	25	92	8	0
Distriktsrettede risikolån	54	93	6	2
Landsdekkende utviklingstilskudd	21	81	14	5
Distriktsutviklingstilskudd	139	91	9	0
Etablererstipend	79	89	11	0
OFU/IFU	31	71	29	0
Grunnfinansieringslån til fiskeflåten	37	100	0	0
Lån til landbruket	76	90	10	0
Bygdeutviklingsmidler	123	94	6	1
Totalt	607	90	9	1

Av de 56 virksomhetene som ikke realiserte prosjektet i samsvar med planene, påpekte over 80 prosent at gjennomføringstiden ble lengre enn planlagt. Halvparten nevnte også at kostnadene og arbeidsinnsatsen ble større enn planlagt.

4.4 PROSJEKTENES FINANSIERING

Prosjektenes finansiering domineres av tre kilder: Egenkapital, SND-midler og banklån. I gjennomsnitt finansieres prosjektene med 37 prosent SND-midler, 40 prosent egenkapital og 19 prosent banklån. I tillegg har noen prosjekter fått del-finansiering fra andre offentlige kilder (2 prosent), eksterne investorer (1 prosent), andre kilder (1 prosent) og Norges forskningsråd (0,3 prosent).

4.4.1 Prosjektenes finansieringskilder etter virkemiddel

I tabellen under vises andelen av de ulike finansieringskildene fordelt etter mottatt virkemiddel. Det framgår at det er relativt stor forskjell i finansiering mellom dem. Å delfinansiere prosjektet med egenkapital er mest utbredt for mottakerne av OFU/IFU (49 prosent) og landsdekkende utviklingstilskudd (47 prosent), mens det er minst vanlig blant de som har fått grunnfinansieringslån til fiskeflåten (30 prosent). For de resterende virkemidlene ligger egenkapitalandelen på 35 til 44 prosent.

Når det gjelder bruk av bankfinansiering, varierer andelen fra 33 til 5 prosent av prosjektets totale finansiering. Denne finansieringskilden er mest anvendt av mottakerne av distriktsrettede risikolån, mens den er minst utbredt blant de som har

fått OFU/IFU-tilsagn. For de resterende virkemidlene ligger andelen banklån i intervallet mellom 13 og 23 prosent. Også for SNDs andel av prosjektfinansieringen er det en del ulikheter etter type virkemiddel. Med en andel på 50 prosent er SNDs finansieringsandel størst for mottakerne av grunnfinansieringslån til fiskeflåten, mens den er lavest for OFU/IFU-mottakerne (29 prosent). For de andre virkemidlene ligger andelen SND-finansiering mellom 30 til 44 prosent. Anvendelse av annen offentlig finansiering og benyttelse av eksterne investorer er mest brukt blant mottakerne av OFU/IFU.

Tabell 4-5 Gjennomsnittlig prosjektfinansieringsandeler etter virkemiddel. Prosent. (n=584)

Virkemiddel	Egen- kap.	Bank- lån	SND	NFR	Anne n off.	Ekst. inv.	Annet
Lavrisikolån	41	13	40	0	1	0	5
Landsdekkende risikolån	42	15	36	1	1	3	3
Distriktsrettede risikolån	33	33	33	1	0	1	1
Landsdekkende utv.tilskudd	47	13	36	1	0	4	0
Distriktsutviklingstilskudd	44	23	30	0	1	0	2
Etablererstipend	39	14	44	0	1	2	0
OFU/IFU	49	5	39	1	7	5	5
Grunnfin.lån til fiskeflåten	30	18	50	0	2	0	1
Lån til landbruket	35	18	42	0	3	2	0
Bygdeutviklingsmidler	39	18	39	0	3	0	1
Totalt	40	19	37	0	2	1	1

4.4.2 Prosjektenes finansieringskilder etter distriktspolitisk virkeområde

Prosjektenes finansieringskilder er også fordelt etter distriktspolitisk virkeområde. Det viser seg at det er mindre forskjeller i hvordan prosjektene er finansiert ut fra virkeområde enn hva som er tilfelle ved fordelig etter virkemiddeltype. Noen mindre ulikheter er imidlertid fortsatt til stede. Bruk av egenkapital til delfinansiering av prosjektet er mest brukt i sone C og utenfor (41 prosent), mens kilden er minst brukt i sone A (33 prosent). Når det gjelder banklån, er andelen prosjekter med denne delfinansieringen størst i sone A (22 prosent) og minst utenfor virkeområdet (16 prosent). SNDs prosjektfinansieringsandel er høyest i sone A (42 prosent) og lavest i sone C (34 prosent). Som vist i tabellen under, er det små forskjeller mellom virkemiddelsonene når det gjelder anvendelsen av de resterende finansieringskildene.

Tabell 4-6 Gjennomsnittlig prosjektfinansieringsandeler etter distriktpolitisk virkeområde. Prosent. (n=584)

Virkemiddel	Egen- kap.	Bank- lån	SND	NFR	Annen off.	Ekst. inv.	Annet
Sone A	33	22	43	0	1	0	1
Sone B	37	21	38	0	3	0	1
Sone C	41	20	34	0	1	1	2
Utenfor	41	16	38	0	2	2	2
Totalt	40	19	37	0	2	1	1

4.4.3 Tilleggsfinansiering fra SND

Virksomhetene ble spurt om de har mottatt tilleggsfinansiering fra SND. 17 prosent svarer bekreftende på dette, men det er en del variasjon i svargivningen alt etter hvilket virkemiddel som er mottatt. De som først og fremst har fått tilleggsfinansiering er mottakerne av OFU/IFU (32 prosent) og landsdekkende utviklingsstilskudd (29 prosent). En mulig årsak til dette kan være at det er mottakerne av disse virkemidlene som i minst grad gjennomførte prosjektet i samsvar med de opprinnelige planene. Tilleggsfinansiering fra SND er minst utbredt blant dem som har fått lavrisikolån (5 prosent) og landsdekkende risikolån (8 prosent). De resterende virkemidlenes svar vises i tabellen under.

Tabell 4-7 Tilleggsfinansiering etter virkemiddel. Prosent.

Virkemiddel	N	Ja	Nei	Vet ikke
Lavrisikolån	22	5	95	0
Landsdekkende risikolån	25	8	92	0
Distriktsrettede risikolån	54	20	78	2
Landsdekkende utviklingstilskudd	21	29	67	5
Distriktsutviklingstilskudd	139	9	91	0
Etablererstipend	79	20	80	0
OFU/IFU	31	32	68	0
Grunnfinansieringslån til fiskeflåten	37	24	76	0
Lån til landbruket	76	13	87	0
Bygdeutviklingsmidler	123	22	78	0
Totalt	607	17	82	0

4.5 OPPSUMMERING

Prosjektoppfølgning er ett av elementene som inngår i SNDs forretningsidé. Det viser seg at 32 prosent av bedriftene har fått oppfølging fra SND etter tilsagnet. 63 prosent synes ikke oppfølging er nødvendig eller forventet, mens kun 4 prosent ikke har fått oppfølging selv om de ønsket det. Dette er en reduksjon på 16 prosentpoeng i forhold til fjorårets undersøkelse.

De virkemiddelmottakerne som i størst grad har fått oppfølging, er mottakere av OFU/IFU og landsdekkende risikolån. Det synes som om SND legger noe mindre vekt på oppfølging av de minste tilsagnene. Initiativet til kontakten mellom SND og bedriften ble tatt av bedriften selv i 58 prosent av tilfellene. I 27 prosent av tilfellene ble initiativet tatt av både bedriften og SND, mens det i 13 prosent av tilfellene ble tatt av SND. Virksomhetene fikk først og fremst økonomisk veiledning. To tredeler av virksomhetene er i stor grad fornøye med oppfølgingen, mens kun 7 prosent er lite fornøye.

91 prosent av prosjektene er realisert, mens ytterligere 4 prosent forventes å bli realisert. Kun 4 prosent av prosjektene er ikke blitt realisert. En må imidlertid være oppmerksom på at 1 av 10 prosjekt i utgangspunktet er nedlagt eller har gått konkurs og at disse ikke inngår her. Det er noe variasjonen mellom de ulike virkemidlene når det gjelder ferdigstillelse. Alle prosjektene som fikk tilsagn om grunnfinansieringslån til fiskeflåten er realisert, mens mottakerne av OFU/IFU har den laveste realiseringsgraden med 77 prosent.

De som ikke har realisert prosjektet (27 bedrifter), framhever at det først og fremst skyldes redusert etterspørsel og at prosjektet ble dyrere enn planlagt. Blant de virksomhetene som har realisert prosjektet, oppgir 90 at prosjektet ble realisert i samsvar med planene fra 1999.

Prosjektenes finansiering domineres av tre kilder: Egenkapital, SND-midler og banklån. I gjennomsnitt finansieres prosjektene med 37 prosent SND-midler, 40 prosent egenkapital og 19 prosent banklån. I tillegg har noen prosjekter fått del - finansiering fra andre kilder. Det er en viss variasjon i finansierings-sammensetningen ut fra hvilket virkemiddel det er gitt tilsagn om. Fordelt etter distriktpolitisk virkeområde er forskjellene mindre. 17 prosent av bedriftene har mottatt tillegg-finansiering fra SND.

5 SND-FINANSIERINGENS BETYDNING FOR PROSJEKTRREALISERINGEN

I førundersøkelsen ble SNDs betydning for prosjektets realisering (addisjonalitet) kartlagt. En tilsvarende kartlegging er nå gjentatt 4 år senere. Her ble bedriftene spurt om de i ettertid ville ha realisert prosjektet og om SNDs betydning for prosjektrealiseringen. I siste del av kapitlet brukes bedriftenes svar på dette og andre spørsmål til å gjøre noen betraktninger rundt hvor stor andel av prosjektene som kan betraktes som vellykkede sett fra bedriftenes og SNDs side.

5.1 VILLE BEDRIFTENE HA REALISERT PROSJEKTET SETT I ETTERTID?

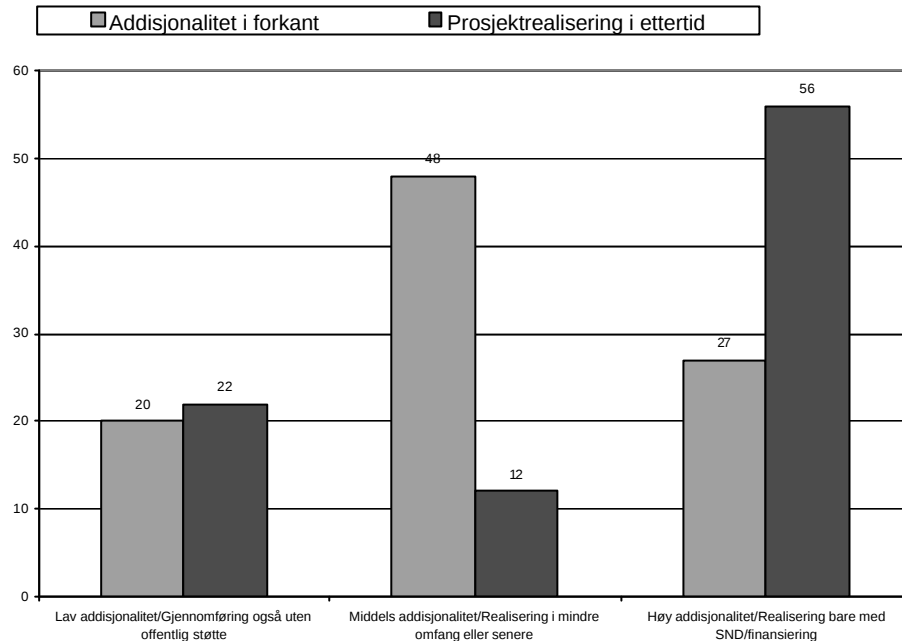
Bedriftene ble spurt om de nå i dag ville ha realisert prosjektet de fikk tilsagn til i 1999. Som det framgår av tabellen under, framhever 56 prosent at SND-finansieringen var en forutsetning for at prosjektet ble realisert. 12 prosent påpeker at de ville ha realisert det i mindre omfang eller senere i tid, mens 22 prosent sier de ville realisert prosjektet også uten offentlig finansiering. Kun 8 prosent av bedriftene ville ikke ha realisert prosjektet i ettertid, og av disse er det 1 prosentpoeng som mener SND burde ha stoppet prosjektet. Sett i forhold til virkemidlene som også inngår i tidligere etterundersøkelser, har andelen bedrifter som kun ville realisert prosjektet med SND-finansiering økt med 2 til 9 prosentpoeng.

Tabell 5-1 Ville bedriften realisert prosjektet vurdert nå i dag?

	N	Prosent
Ja, men bare med SND-finansiering (høy)	338	56
Ja, men i mindre omfang/senere i tid (middels)	75	12
Ja, også uten offentlig finansiering (lav)	134	22
Nei	44	7
Nei, og SND burde stoppet prosjektet	3	1
Vet ikke	13	2
Totalt	607	100

I figuren under sammenlignes bedriftenes vurdering av hvorvidt prosjektet burde vært realisert sett i ettertid med addisjonaliteten i førundersøkelsen. Det viser seg at bedriftene vurderer SNDs betydning for prosjektrealiseringen til å være større nå enn i førundersøkelsen. I dag vurderer 56 prosent av virksomhetene at SND har

hatt avgjørende betydning for prosjektrealiseringen. Dette er en økning på hele 29 prosentpoeng jamført med andelen med høy addisjonalitet i førundersøkelsen (27 prosent). Andelen bedrifter som mener prosjektet kunne vært realisert uansett (22 prosent), er om lag som andelen med lav addisjonalitet i førundersøkelsen (20 prosent). Andelen virksomheter som mener prosjektet burde vært realisert i mindre omfang eller senere i tid har gått ned fra 48 prosent i førundersøkelsen til 12 prosent i etterundersøkelsen.

Figur 5-1 SNDs betydning for realisering av prosjektet i forkant og etterkant. Prosent.

5.1.1 Prosjektrealisering i ettertid etter virkemiddel

Det er relativt stor variasjon mellom de ulike virkemiddelmottakerne når det gjelder deres vurdering av SNDs betydning for prosjektgjennomføringen sett i ettertid. De som i størst grad uttrykker avhengighet av SND-finansiering, er mottakerne av lån til landbruket (68 prosent). SND er avgjørende også for over 60 prosent av dem som har fått distriktsrettede risikolån, OFU/IFU og bygdeutviklingsmidler. Den andelen virksomheter som også ville realisert prosjektet uten SNDs medvirkning, er klart størst blant mottakerne av lavrisikolån (50 prosent). Dette er som forventet, i og med at forskjellene til vanlige markedsvilkår er minst

her. For de øvrige virkemiddelmottakerne ligger den samme andelen en god del lavere; mellom 29 prosent for mottakere av etablererstipend til 10 prosent for dem som har fått OFU/IFU.

Andelen bedrifter som ville gjennomført prosjektet i mindre omfang eller senere i tid er størst blant mottakerne av landsdekkende utviklingstilskudd (29 prosent) og distriktsutviklingstilskudd (22 prosent). For de andre virkemidlene ligger andelen mellom 16 og 5 prosent.

Tabell 5-2 Ville bedriften ha realisert prosjektet i ettertid? Fordeling etter virkemiddel. Prosent. (n=607)

Virkemiddel	Ja, bare med SND	Ja, også uten SND	Senere/ mindre omfang	Nei	Nei, burde vært stoppet	Vet ikke
Lavrisikolån	27	50	9	5	0	9
Landsdekkende risikolån	48	28	16	8	0	0
Distriktsrettede risikolån	65	20	9	6	0	0
Landsdekkende utv.tilskudd	43	24	29	0	0	8
Distriktsutviklingstilskudd	46	19	22	9	1	1
Etablererstipend	56	29	9	4	0	3
OFU/IFU	65	10	13	7	0	7
Grunnfin.lån til fiskeflåten	51	22	8	14	0	5
Lån til landbruket	68	17	5	8	0	1
Bygdeutviklingsmidler	63	21	7	7	1	1
TOTALT	56	22	12	7	1	2

5.1.2 Prosjektrealisering i ettertid etter distriktpolitisk virkeområde

Fordelt etter distriktpolitisk virkeområde er det relativt små forskjeller i bedriftenes vurdering av SNDs betydning for prosjektrealiseringen. Det er en noe høyere andel i sone A som mener de kun ville gjennomført prosjektet med SND-finansiering, men forskjellen er ikke større enn 6 til 9 prosentpoeng. Andelen virksomheter som ville gjennomført prosjekt uten SND-finansiering, er også i stor grad lik mellom de ulike sonene. Andelen er høyest i sone B (24 prosent), mens den er lavest i sone A (17 prosent). En detaljert oversikt over resultatene vises i tabellen under.

Tabell 5-3 Ville bedriften ha realisert prosjektet i ettertid? Fordeling etter distriktpolitisk virkeområde. Prosent. (n=607)

Sone	Ja, bare med SND	Ja, også uten SND	Senere/ mindre omfang	Nei	Nei, burde vært stoppet	Vet ikke
Sone A	63	17	9	6	0	6
Sone B	54	24	12	8	1	1
Sone C	57	20	12	8	1	2
Utenfor	55	23	13	6	0	3
Totalt	56	22	12	7	1	2

5.1.3 Prosjektrealisering i ettertid etter bedriftsstørrelse

SNDs betydning for prosjektrealiseringen er også fordelt i henhold til bedriftstørrelse. Det framgår at SND har hatt størst betydning for prosjektrealiseringen for bedriftene med 10 eller færre ansatte. Forskjellen er imidlertid ikke statistisk signifikant.

Tabell 5-4 Ville bedriften ha realisert prosjektet i ettertid? Fordeling etter antall ansatte. Prosent. (n=607)

Ansatte	Ja, bare med SND	Ja, også uten SND	Senere/ mindre omfang	Nei	Nei, burde vært stoppet	Vet ikke
0	61	19	9	8	0	2
0-10	56	22	12	8	1	2
11-20	47	26	18	8	0	0
21-50	51	31	13	3	0	6
51-100	20	50	30	0	0	0
100+	31	23	31	8	0	8
Totalt	56	22	12	7	1	2

5.2 ANDELEN VELLYKKEDE PROSJEKTER

SND står overfor flere utfordringer i forbindelse med prosjektutvelgelse. Organisasjonen må vurdere prosjektene ut fra den informasjonen de har på søknadstidspunktet. SND har imidlertid ikke fullstendig informasjon om prosjektet og/eller bedriften, og dette fører til at de kan gjøre feil når de skal bestemme seg for om et prosjekt skal få finansiering eller ikke. I dette avsnittet skal vi se nærmere på hvor vellykket prosjektene kan sies å være.

5.2.1 Vellykkede og mislykkede prosjekter

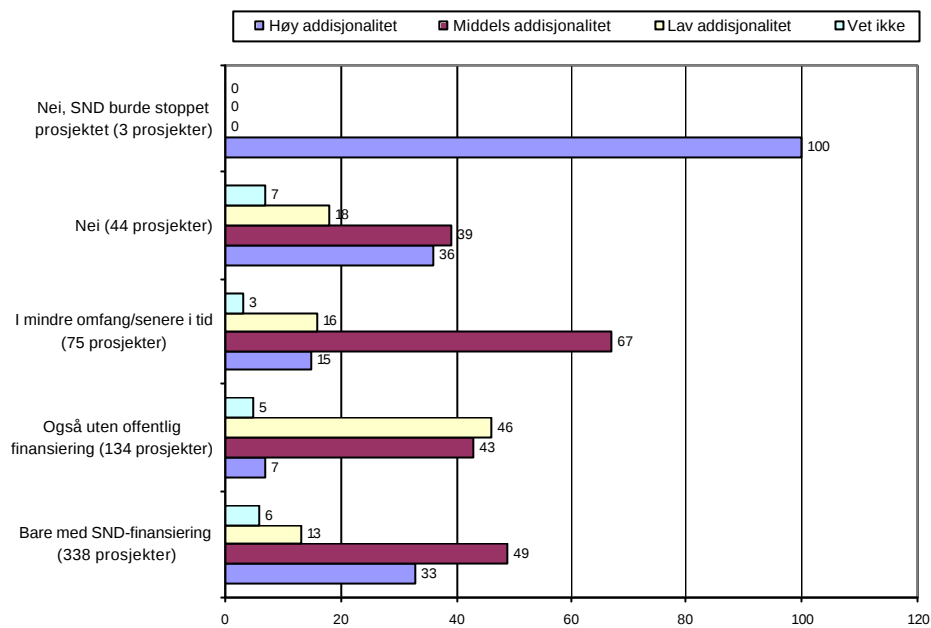
For å komme fram til et anslag for hvor mange prosjekter som kan betraktes som vellykkede, legger vi til grunn samme framgangsmåte som i forrige etterundersøkelse (Bræin, Hervik og Bergem, 2002). Utgangspunktet for denne er at det er rimelig å anta at bedriftene tar hensyn til om prosjektet har vært vellykket eller ikke når de vurderer om de ville ha realisert det sett i ettertid. Om de fortsatt ville ha gjennomført prosjektet, innebærer det at det kan sies å være vellykket. Med dette som premiss kan virksomhetenes svar i kapittel 5.1 tolkes på følgende måte:

- 78 prosent av prosjektene er *vellykkede*. Dette er prosjekter som ville blitt realisert fullt ut enten med eller uten SND-finansiering
- 12 prosent er *delvis vellykket*. Dette er prosjekter som burde vært realisert i mindre omfang/senere i tid.
- 8 prosent av prosjektene er *mislykket*. Dette er prosjekter som bedriftene mener ikke burde vært realisert.

5.2.2 Prosjektets vellykkethet og addisjonalitet i forkant

Vi har tidligere i kapitlet sammenlignet betydningen for prosjektrealiseringen i ettertid og addisjonaliteten i førundersøkelsen. Den sammenstillingen gir imidlertid ikke noe svar på sammenhengen mellom vellykkethet og addisjonalitet i forkant for det enkelte prosjekt. For å få til dette, vises det i figuren under hvordan SNDs betydning for prosjektrealiseringen fordeler seg i henhold til addisjonalitet i førundersøkelsen. Hovedresultatene fra denne sammenstillingen kan oppsummeres i følgende punkter:

- SND har delfinansiert 47 mislykkede prosjekter, det vil si prosjekter som virksomheten i ettertid mener ikke burde vært realisert.
- SND har delfinansiert 134 vellykkede prosjekter der bedriften i ettertid mener at prosjektet kunne vært realisert uten SNDs medvirkning. Av disse ville 62 prosjekter (46 prosent) blitt realisert også uten SND, det vil si at de har lav addisjonalitet.
- SND har delfinansiert 338 vellykkede prosjekter der bedriften i ettertid mener at SNDs bidrag har vært nødvendig. Av disse ville 44 prosjekter (13 prosent) blitt realisert også uten SND, det vil si at de har lav addisjonalitet.

Figur 5-2 Sammenhengen mellom bedriftenes oppfatning av addisjonaltet i forkant og prosjekterrealisering i ettertid. Prosent.

5.2.3 Feilvurderte prosjekter

I utgangspunktet skal SND bidra til å realisere gode prosjekter som ellers ikke ville blitt realisert (høy addisjonaltet) og som har relativt høy risiko. I følge Bræin et al. (2002) innebærer dette at det kan betraktes som feilvurderinger å gi SND-støtte til realisering av følgende prosjekter:

- Prosjekter som virksomheten selv ikke ville realisert i ettertid (mislykkede prosjekter).
- Vellykkede prosjekter som ville blitt realisert også uten SNDs bidrag (lav addisjonaltet) og som bedriften i ettertid mener kunne vært realisert uten SNDs medvirkning.
- Prosjekter der virksomheten har blitt nedlagt/gått konkurs eller prosjektet nedlagt.

Foran så vi at SND har delfinansiert 47 mislykkede prosjekter, samt 62 prosjekter som ville blitt gjennomført uten SND-støtte, og som bedriftene i ettertid også

mener kunne vært gjennomført uten SND-støtte. I tillegg har SND også delfinansiert 100 prosjekter der prosjektet er nedlagt og bedriften er nedlagt eller konkurs. Samlet sett medfører det at 209 prosjekter kan betraktes som feilvurderinger fra SND sin side, jf. tabellen under. I forhold til det opprinnelige utvalget utgjør feilvurderingene en andel på 18 prosent. Andelen feilvurderinger i årets etterundersøkelse er omtrent den samme som i de tre siste undersøkelsene. Hvor vidt dette er en høy eller lav feilrate finnes det imidlertid ikke noe fasitsvar på. Momenter som må tas med i vurderingen er blant annet at SND skal ta risiko og i hvilken grad prosjektene fører til positive eksterne effekter. Om de fører til det sistnevnte, kan de likevel være vellykkede ut fra en samfunnsøkonomisk vurdering.

Tabell 5-5 Feilvurderte prosjekt sett i ettertid. Prosent.

	N	Prosent
Mislykkede prosjekter	47	22
Bedriften nedlagt/konkurs/prosjektet nedlagt	100	48
Vellykkede prosjekter med lav addisjonalitet og som bedriften i ettertid mener kunne vært realisert uten SND	62	30
Sum feilvurderte prosjekt	209	100
Andel feilvurderte prosjekter i utvalget/sum utvalg	1139	18

5.3 OPPSUMMERING

Bedriftene ble spurt om de nå i dag ville ha realisert prosjektet som de fikk tilsagn til i 1999. 56 prosent framhever at SND-finansieringen var en forutsetning for realiseringen av prosjektet. 12 prosent ville ha realisert prosjektet i mindre omfang eller senere i tid, mens 22 prosent sier de ville ha realisert prosjektet også uten offentlig finansiering. Kun 8 prosent av bedriftene ville ikke ha realisert prosjektet. Sammenlignet med resultatene for addisjonalitet i førundersøkelsen viser seg at SND har hatt vesentlig større betydning for prosjektrealiseringen enn bedriftene trodde. Andelen hvor SND har avgjørende betydning har økt med så mye som 29 prosentpoeng.

SNDs betydning for prosjektrealiseringen varierer en del etter virkemiddeltype. Over 60 prosent av dem som har fått lån til landbruket, distriktsrettede risikolån, OFU/IFU og bygdeutviklingsmidler framhever at SND-finansiering var en forutsetning for realiseringen av prosjektet. SNDs betydning er minst for mottakerne av lavrisikolån.

78 prosent av prosjektene betraktes som vellykkede av bedriftene, dvs. at de uansett ville blitt gjennomført, med eller uten SND-støtte. 12 prosent betraktes som delvis vellykkede, dvs. at de gjennomføres senere i tid eller i redusert omfang. 8 prosent av prosjektene betraktes som mislykkede.

SND har ikke fullstendig informasjon om bedriftene eller prosjektet på tilsagnstidspunktet. Dette kan føre til at de gjør feilvurderinger. Feilvurderingene kan være knyttet til at SND a) gir støtte til prosjekter som bedriftene mener er mislykkede, b) bidrar til å realisere vellykkede prosjekter med lav addisjonalitet og som bedriftene også i ettertid ville realisert uten SND, eller c) har gitt støtte til prosjekter der bedriften har blitt nedlagt/gått konkurs eller prosjektet nedlagt. Ut fra en gjennomgang av disse punktene, kan 209 prosjekter betraktes som feilvurderinger fra SND sin side. Av disse prosjektene er 22 prosent mislykkede prosjekter, 48 prosent prosjekter der bedriften er nedlagt/gått konkurs eller prosjektet nedlagt og 30 prosent vellykkede prosjekter med lav addisjonalitet og som bedriften i ettertid mener kunne vært realisert uten SND. I forhold til det opprinnelige utvalget utgjør feilvurderingene en andel på 18 prosent.

DEL C: RESULTATER AV PROSJEKTENE

6 PROSJEKTETS BETYDNING FOR BEDRIFTENS ØKONOMISKE UTVIKLING

SNDs finansieringsbistand skal bidra til å utvikle og skape mer robuste og lønnsomme bedrifter. Vi skal i dette kapitlet se nærmere på dette ut i fra hvordan bedriftene vurderer at prosjektene SND finansierer, bidrar til bedriftens overlevelse, lønnsomhetsutvikling, utvikling i ulike markeder, inntektsøkninger og kostnadsreduksjoner. Til slutt i kapitlet blir den faktiske økonomiske utviklingen i bedriftene i denne undersøkelsen sammenlignet med en kontrollgruppe for å se om det er forskjeller mellom SND-finansierte bedrifter og andre bedrifter i forhold til økonomiske resultater.

6.1 PROSJEKTETS BETYDNING FOR OVERLEVELSE

I tabellen nedenfor kan vi se at bedriftene mener at prosjektets betydning for overlevelse er større i dag enn det de gjorde i førundersøkelsen. 61 prosent sier nå at prosjektet har stor betydning, noe som er en økning på 8 prosentpoeng i forhold til da prosjektet ble startet. Dette synes å være i tråd med tidligere funn i etterundersøkelsene⁸ selv om det kan variere noe fra årgang til årgang. Når det gjelder synet på prosjektets betydning for overlevelse om to år, er det noe lavere forventninger til dette i dag enn i førundersøkelsen. Det er antakelig helt naturlig at ex ante vurderingen er noe høyere enn ex post da en ofte vil regne med at et nystartet prosjekt (i førundersøkelsen vil prosjektene være nylig oppstartet eller under igangsetting) først vil få betydning noe fram i tid.

Tabell 6-1 Prosjektets betydning for bedriftens overlevelse. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent.

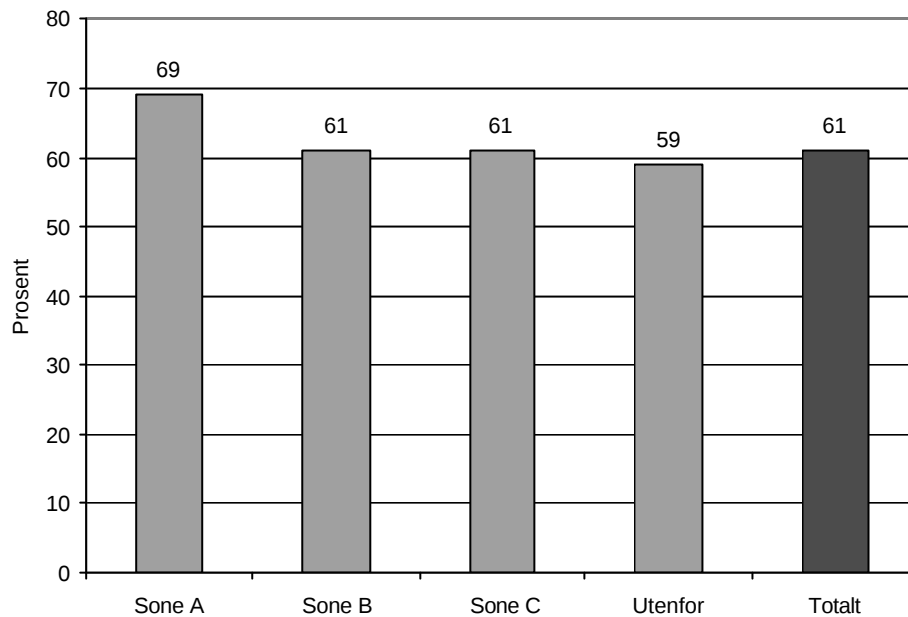
	Ex ante (før)	Ex post (etter)	Endring	N
Overlevelse i dag	53	61	8	549
Overlevelse om 2 år	64	60	-4	607

Vi vil i det videre se på prosjektets betydning for overlevelse i dag i forhold til de distriktspolitiske virkeområdene og i forhold til virkemidlene.

⁸ Se for eksempel Bræin et al., 2002

¹⁰ 74 prosent av bedriftene svarer blant de øverste 20 prosent, blant de nest øverste 20 prosent eller blant de midterste 20 prosent.

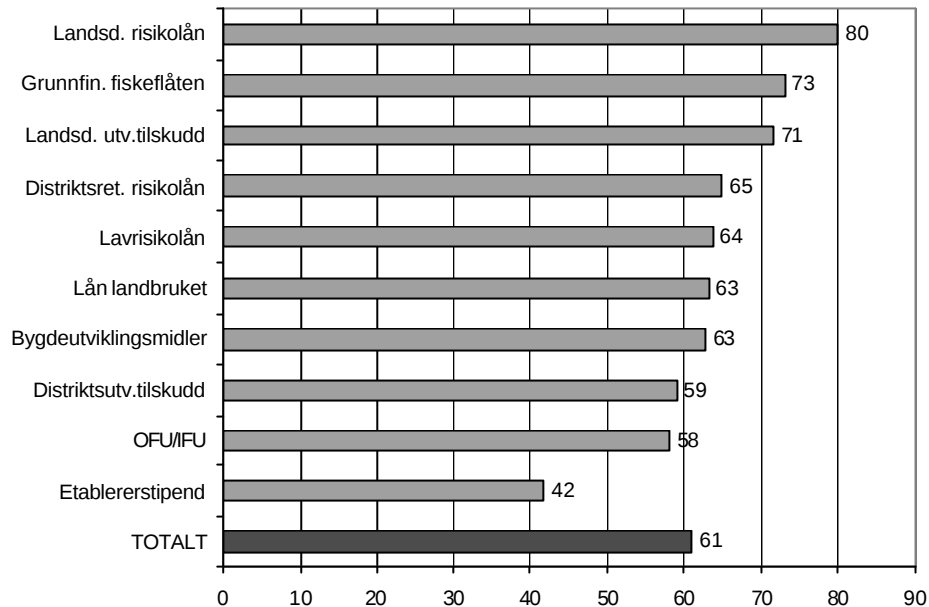
I figuren nedenfor er prosjektets betydning for overlevelse i dag i forhold til de distriktspolitiske virkeområdene vist. Også her viser vi svarene til de som har svart i stor grad (skår 5-7). Det er forskjell på betydningen for bedriftens overlevelse avhengig av virkemiddelzone. Størst betydning har prosjektet for bedriftene innenfor sonene, og blant disse er prosjektet viktigst for bedrifter i sone A (Finnmark og Nord-Troms). Forskjellen mellom sone A og utenfor virkeområdet er på 10 prosentpoeng. Forskjellen mellom de andre sonene og utenfor er imidlertid ikke så stor.

Figur 6-1 Prosjektets betydning for overlevelse i dag ex post fordelt etter distriktspolitisk virkeområde. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent.

Figuren nedenfor viser andelen som har svart at prosjektet i stor grad (skår 5-7) har betydning for overlevelse i dag, fordelt etter virkemiddeltype. Det er store forskjeller mellom de ulike virkemidlene. Størst betydning for bedriftens overlevelse har prosjekt som er finansiert med landsdekkende risikolån, der 80 prosent mener at prosjektet i stor grad har betydning for bedriftens overlevelse i dag. Deretter kommer prosjekt finansiert med grunnfinansieringslån til fiskeflåten (73 prosent) og landsdekkende utviklingstilskudd (71 prosent). Av de resterende virkemidlemottakerne er det mellom 65 og 58 prosent av dem som mener

prosjektet er viktig for overlevelse i dag, med unntak for mottakerne av etablererstipend. Blant disse mener "bare" 42 prosent at prosjektet i stor grad har betydning for bedriftens overlevelse i dag. Svarene er rangert i figuren nedenfor.

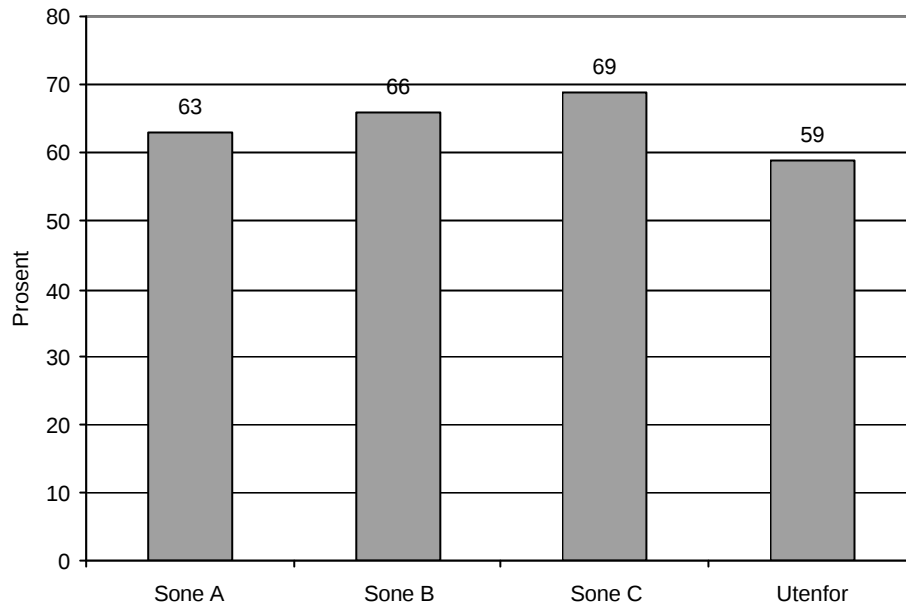
Figur 6-2 Prosjektets betydning for overlevelse i dag ex post fordelt etter virkemiddel. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent.

6.2 PROSJEKTETS BETYDNING FOR LØNNSOMHETSUTVIKLING

I førundersøkelsen (ex ante) påpekte 74 prosent av bedriftene at prosjektet var viktig for bedriftens lønnsomhetsutvikling (skår 5-7). I etterundersøkelsen (ex post) er dette redusert til 64 prosent. Dette er omtrent på samme nivå som for forrige etterundersøkelse. Med andre ord mener nærmere 2/3 av bedriftene at prosjektet fremdeles er viktig for lønnsomhetsutviklingen.

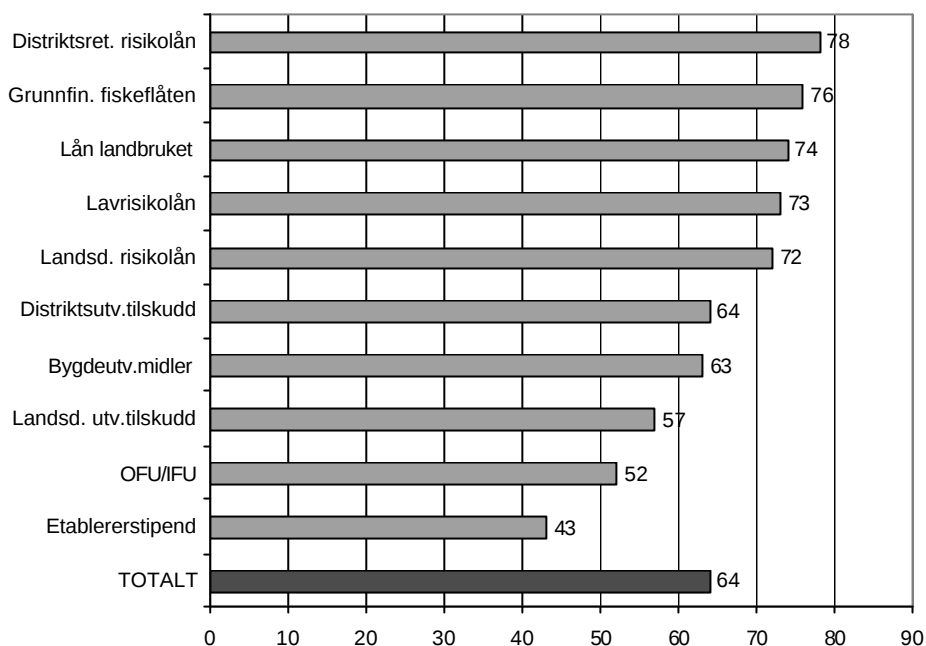
I figuren nedenfor er prosjektets betydning for lønnsomhetsutviklingen i forhold til de distriktpolitiske virkeområdene vist. (Svarene til de som har svart viktig (skår 5-7)). Det er forskjell på betydningen dette har for bedriftene avhengig av virkemiddelsone. Størst betydning har prosjektet for bedriftene innenfor sone C. Deretter kommer bedriftene

i sone B og A, og til sist bedriftene utenfor. Forskjellen mellom sone C og utenfor virkeområdet er på 10 prosentpoeng. Forskjellen mellom de andre sonene og utenfor er imidlertid ikke så stor.

Figur 6-3 Prosjektets betydning for bedriftens lønnsomhetsutvikling ex post fordelt etter virkemiddelsone. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent.

Figuren nedenfor viser andelen som har svart at prosjektet i stor grad (skår 5-7) har betydning for lønnsomhetsutviklingen, fordelt etter virkemiddeltype. Det er store forskjeller mellom de ulike virkemidlene. Størst betydning for lønnsomhetsutvikling har prosjekt som er finansiert med distriktsrettede risikolån (78 prosent). Deretter kommer prosjekt finansiert med grunnfinansieringslån til fiskeflåten (76 prosent) og lån til landbruket (74 prosent). Betydningen for mottakerne av lavrisikolån og landsdekkende risikolån er også rett i nærheten av dette (henholdsvis 73 og 72 prosent). Av de resterende virkemiddelmottakerne er det mellom 65 og 43 prosent av dem som mener prosjektet er viktig for lønnsomhetsutviklingen. Det er også her de som har fått etablererstipend som mener dette er av minst betydning for lønnsomheten. Svarene er rangert i figuren nedenfor.

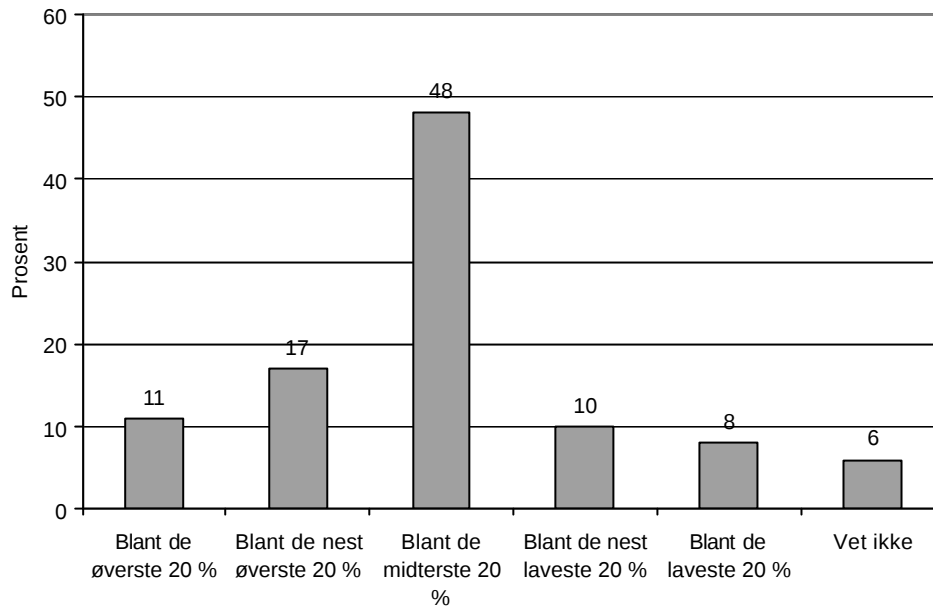
Figur 6-4 Prosjektets betydning for bedriftens lønnsomhetsutvikling ex post fordelt etter virkemiddel. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent.

6.2.1 Vurdering av lønnsomhet i forhold til andre bedrifter i bransjen

For SND er det av interesse å danne seg et inntrykk av hvordan de SND-finansierte bedriftene klarer seg i forhold til andre. En tilnærming til dette er å få bedriften til å vurdere sin egen situasjon i forhold til andre. De fikk derfor spørsmål om: ”I hvilken kategori mener du din bedrift befinner seg hva angår lønnsomhet i forhold til de andre bedriftene i bransjen?”

I figuren nedenfor framkommer det at 11 prosent av bedriftene mente de var blant de øverste 20 prosent av bedriftene i sin bransje med hensyn til lønnsomhet. Ytterligere 17 prosent av bedriftene vurderte at de var blant de nest øverste 20 prosent, mens hovedtyngden av bedriftene (48 prosent) plasserte seg blant de midterste 20 prosent av bedriftene med hensyn til lønnsomhet i egen bransje. 18 prosent av bedriftene plasserte seg blant de laveste eller nest laveste 20 prosent av bedriftene i sin bransje med hensyn til lønnsomhet. Hovedtyngden av de SND-finansierte bedriftene vurderer med andre ord egen lønnsomhetssituasjon til å være god til middels i forhold til de andre bedriftene i samme bransje¹⁰. En mulig tolkning

av resultatene er at bedriftene finansiert av SND er minst like lønnsomme eller mer lønnsomme enn de andre bedriftene i samme bransje. Det må imidlertid understrekes at andre analyser må gjennomføres før en kan bekrefte om bedriftenes egen vurdering av lønnsomhetssituasjonen stemmer. Tallene framgår av figuren nedenfor.

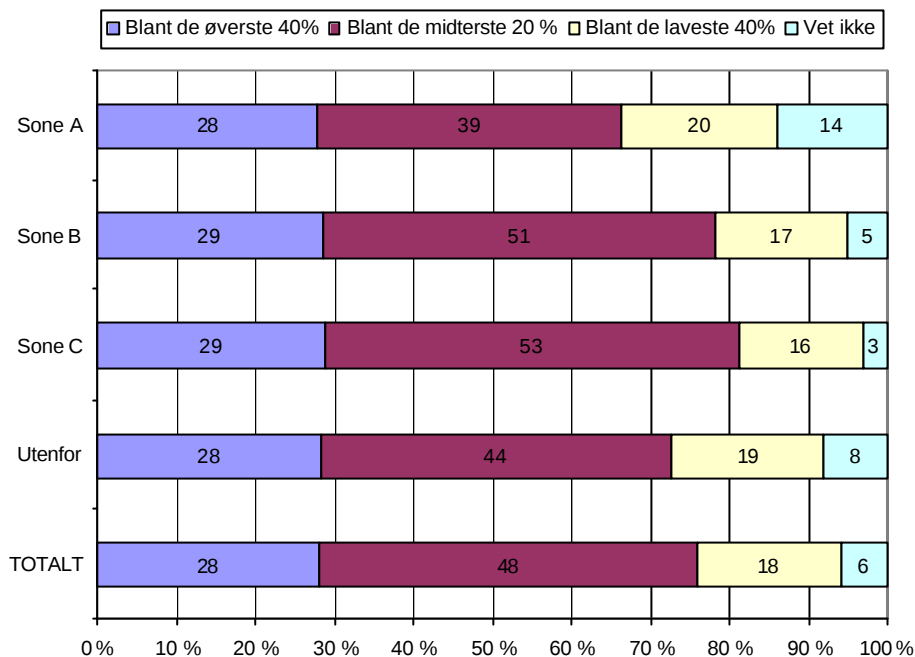

Figur 6-5 Bedriftens lønnsomhet i forhold til de andre bedriftene i bransjen. Prosent. (n=628)

I figuren under er lønnsomheten i forhold til de andre bedriftene i samme bransje fordelt etter hvilken virkemiddelzone bedriften tilhører. Sammenligningskategoriene er nå slått sammen til tre; bedrifter som er blant de øverste 40 prosent av bedriftene i sin bransje med hensyn til lønnsomhet, bedrifter som er blant de 20 prosent midterste (samme kategori som før) og de som er blant de laveste 40 prosent av bedriftene.

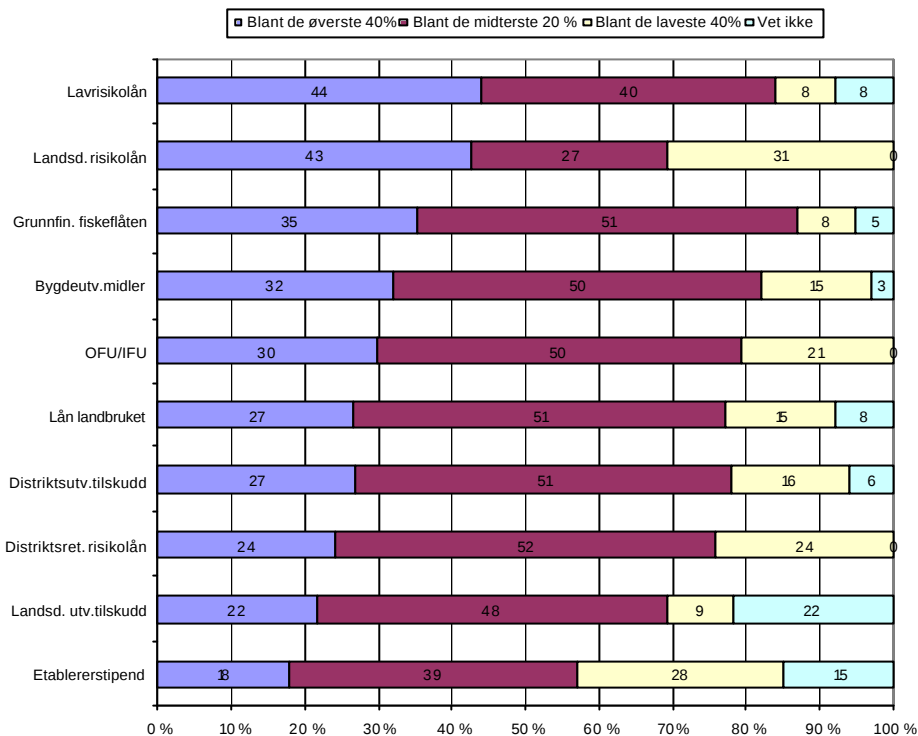
Det er liten forskjell mellom bedriftene når lønnsomhetsvurderingen sees i sammenheng med virkemiddelzonene. Med noen mindre forskjeller for den midterste kategorien (de som er blant de 20 prosent midterste) er fordelingen på kategorier ganske lik. Dette er kanskje noe uventet da en vanligvis ville forventet forskjell mellom sonene med hensyn til bedriftenes lønnsomhet. På den annen side er sammenligningen gjort i forhold til de andre bedriftene i bransjen og ofte vil det vel her være de nærmeste

geografisk en sammenligner seg med eller kommer på. Det er også mulig at det er små forskjeller i lønnsomheten for bedriftene i SNDs kundemasse. Figuren er vist nedenfor.

Figur 6-6 Lønnsomhet i forhold til de andre bedriftene i bransjen etter virkemiddel-sone. Prosent. (n=628)

Lønnsomheten i forhold til de andre bedriftene i samme bransje er også fordelt etter hvilket virkemiddel de har benyttet seg av. Det er bedriftene som har benyttet seg av lavrisikolån som i størst grad vurderer å tilhøre de øverste 40 prosent av bedriftene i sin bransje med hensyn til lønnsomhet. 44 prosent av dem tilhører denne kategorien, mens 43 prosent av de som har fått landsdekkende risikolån gjør det samme. For sistnevnte er for øvrig andelen bedrifter i den laveste kategorien også høyt (31 prosent). Færrest bedrifter som vurderte å tilhøre de 40 prosent mest lønnsomme finner vi blant dem som har fått etablererstipend (18 prosent) og landsdekkende utviklingstilskudd (22 prosent). For disse to virkemiddelgruppene kan en også merke seg at "vet ikke"-andelen var stor.

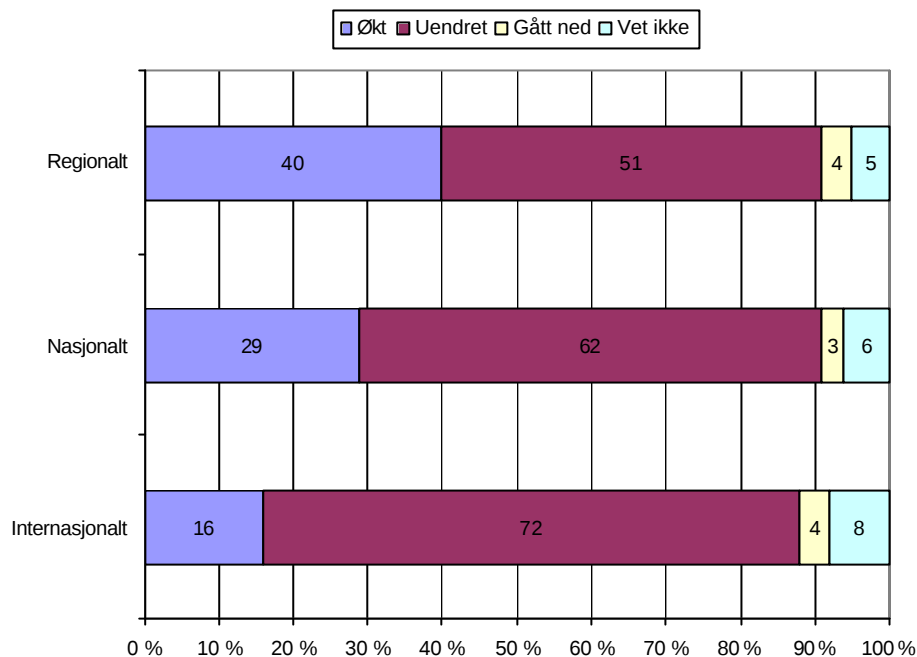
Figur 6-7 Lønnsomhet i forhold til de andre bedriftene i bransjen etter virkemiddel. Prosent. (n=628)

6.3 PROSJEKTETS BETYDNING FOR BEDRIFTENS UTVIKLING I ULIKE MARKEDER

Bedriftene fikk også spørsmålet: "Har omsetningen endret seg fra 1999 til 2002 i de ulike markedene på grunn av prosjektet?" Det ble spurt om utviklingen på regionale, nasjonale og internasjonale markeder. Svarene viser at bedriftenes omsetning har økt mest i det regionale markedet og minst i det internasjonale. For det regionale markedet svarer 40 prosent av bedriftene at omsetningen har økt, mens omsetningen for vel halvparten av dem har forblitt uendret. Bare noen få rapporterer om nedgang i omsetningen.

29 prosent av bedriftene har hatt økning i det nasjonale markedet og 16 prosent i det internasjonale. Også for disse markedene er det svært få som rapporterer om

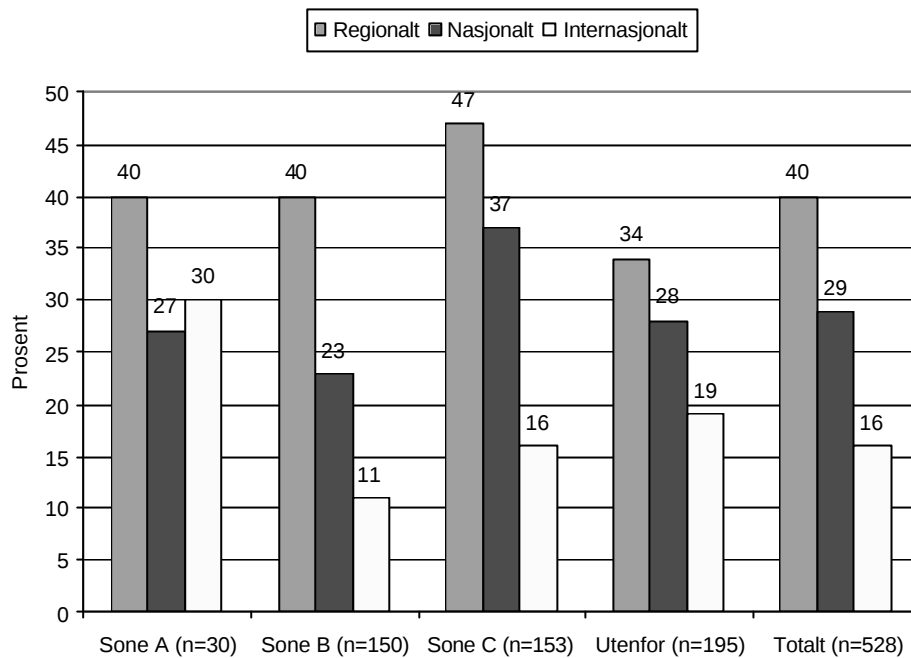
omsetningsnedgang (3-4 prosent). Hoveddelen av omsetningen i disse markedene er derfor uendret (henholdsvis 62 og 72 prosent). Omsetningsutviklingen i markedene er vist i figuren nedenfor¹¹.

Figur 6-8 Prosjektets betydning for omsetningsendringer i ulike markeder 1999-2002. Prosent.

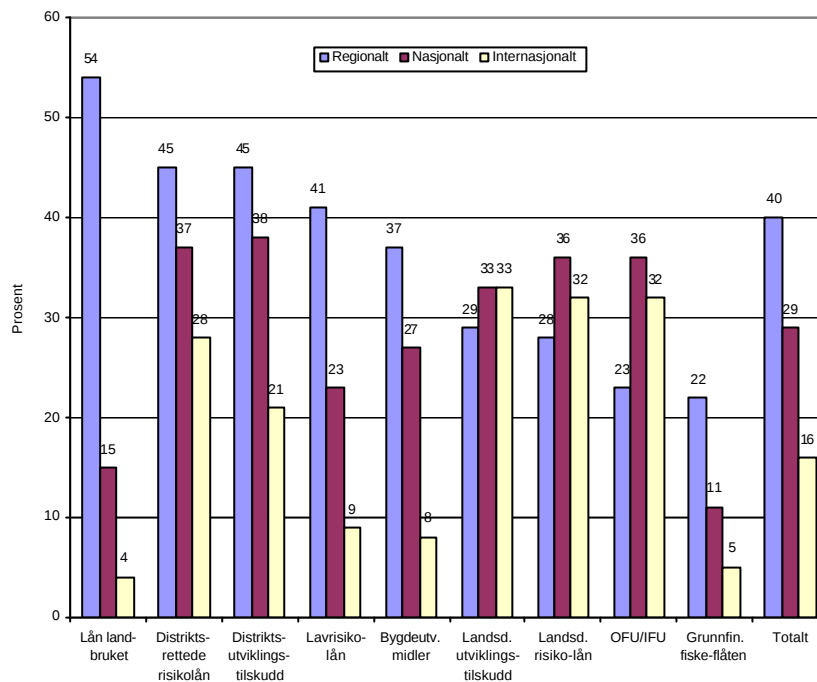
Figuren under viser den økte omsetningen i ulike markeder sett i forhold til hvilken virkemiddeleone bedriften er lokalisert i. Størst økning i internasjonale markeder finner vi blant bedriftene i sone A, hvor 30 prosent har hatt omsetningsøkning. Minst er økningen blant bedriftene i sone B. 37 prosent av bedriftene i sone C har økt sin omsetning i det nasjonale markedet. Deretter kommer bedriftene utenfor og i sone A (henholdsvis 28 og 27 prosent av bedriftene som har økning). Nærmere halvparten av bedriftene i sone C (47 prosent) har økt sin omsetning i det regionale markedet. Tilsvarende tall for sone A og B er 40 prosent og utenfor er 34 prosent.

¹¹ Omsetningen gjengis i løpende priser.

Figur 6-9 Prosjektets betydning for omsetningsendringer i ulike markeder 1999-2002 etter virkemiddelsone. Bedrifter som har økt omsetningen. Prosent.

Nedenfor er omsetningsutviklingen i ulike markeder vist i forhold til hvilket virkemiddel som er benyttet. Mottakerne av lån til landbruket er de som rapporterer om flest med økt omsetning i det regionale markedet (54 prosent). Deretter følger mottakerne av distriktsrettede risikolån og distriktsutviklingstilskudd, begge med en andel på 45 prosent. De to sistnevnte virkemidlene har for øvrig også størst andel bedrifter med omsetningsøkning i det nasjonale markedet (henholdsvis 37 og 38 prosent). Brukerne av landsdekkende risikolån og OFU/IFU har også en relativt stor andel her med 36 prosent av bedriftene med økning i det nasjonale markedet. Det viser seg også at disse samt mottakerne av landsdekkende utviklingstilskudd også har størst andel bedrifter som har økt omsetningen internasjonalt. Minst endring i samtlige markeder har bedriftene som har mottatt grunnfinansieringslån til fiskeflåten, men dette har vel heller med bransje å gjøre enn med virkemiddel. Illustrasjoner og tall er vist i figuren nedenfor.

Figur 6-10 Prosjektets betydning for omsetningsendringer i ulike markeder 1999-2002 etter virkemiddel. Bedrifter som har økt omsetningen. Prosent.

6.4 PROSJEKTETS BETYDNING FOR INNTEKTSØKNINGER OG KOSTNADSREDUKSJONER

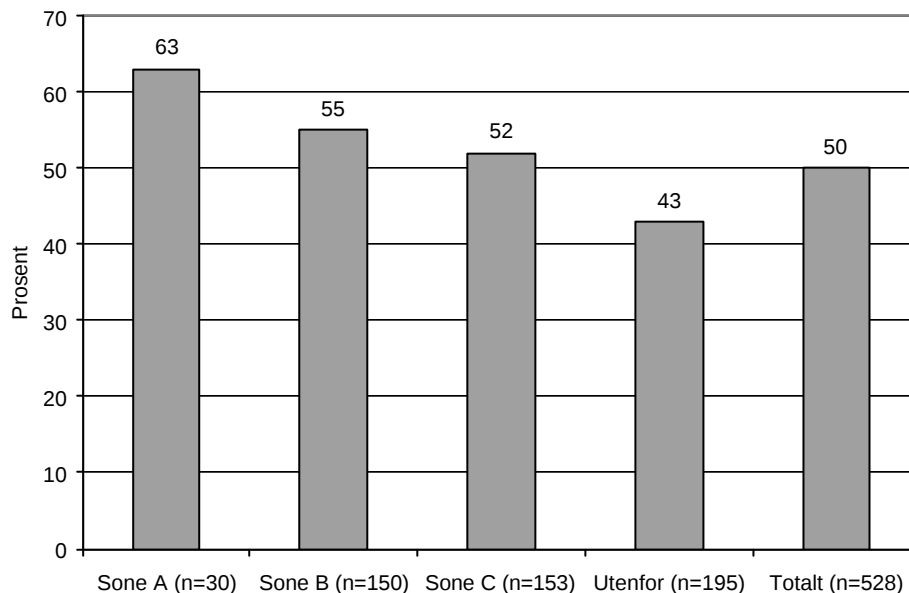
6.4.1 Bidrag fra prosjektet

50 prosent av bedriftene mener prosjektet har gitt inntektsøkninger/kostnadsreduksjoner i stor grad (skår 5-7), mens 28 prosent mener dette er tilfelle i middels grad (skår 3-4). Ca 1/5 av bedriftene mener prosjektet i liten grad (skår 1-2) har gitt inntektsøkninger/ kostnadsreduksjoner. Av tabellen nedenfor ser vi også at 52 prosent av bedriftene mener at inntektsøkningene/kostnadsreduksjonene samsvarer godt med forventningene i opprinnelige planer, mens 13 prosent mener dette samsvarer i liten grad.

Tabell 6-2 Prosjektets forventninger og bidrag til inntektsøkninger/kostnadsreduksjoner.

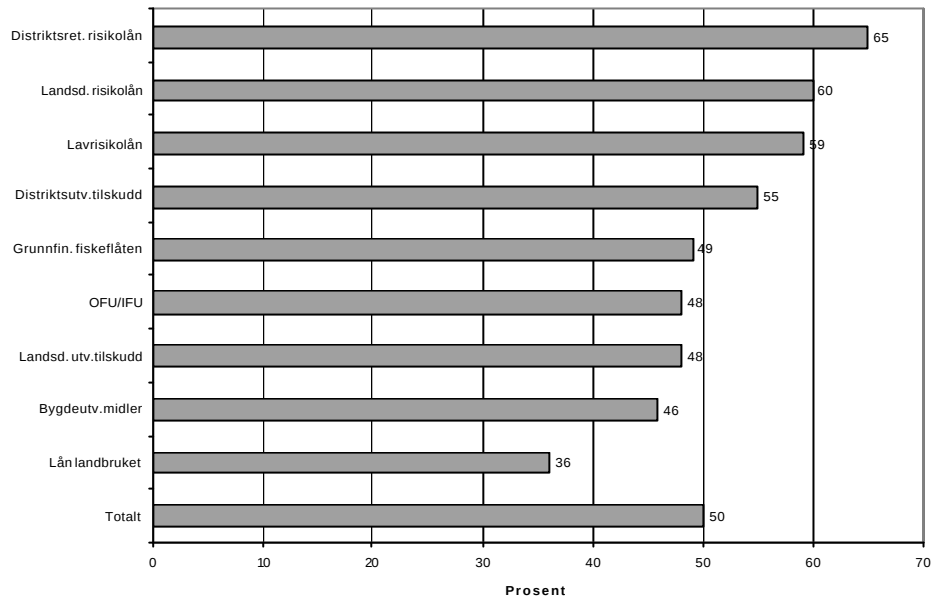
I hvilken grad	Bidrag til inntektsøkninger/kostnadsreduksjoner		Samsvar med forventninger i opprinnelige planer	
	Prosent	N	Prosent	N
I stor grad (skår 5-7)	50	265	52	275
I middels grad (skår 3-4)	28	145	30	160
I liten grad (skår 1-2)	19	102	13	69
Vet ikke	3	16	5	24
Totalt	100	528	100	528

Nedenfor viser vi prosjektets bidrag målt ved andelen bedrifter som har svart at prosjektet i stor grad (skår 5-7) har gitt inntektsøkninger/kostnadsreduksjoner, i forhold til bedriftens lokalisering. Det er flest bedrifter i sone A og færrest utenfor virkemiddelsonene som mener at dette er tilfelle. Det er en klar trend at bidraget avtar med avtagende soneprioritet. Prosjektet bidrar med andre ord mest i de prioriterte sonene. Tallene framgår av figuren nedenfor.

Figur 6-11 Prosjektets bidrag til inntektsøkning/kostnadsreduksjoner etter virkemiddelzone. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent

Nedenfor viser vi prosjektets bidrag i forhold til benyttet virkemiddel. Av bedriftene som svarte i stor grad på dette spørsmålet (skår 5-7), er det relativt sett flest blant bedriftene som har mottatt distriktsrettet risikolån, og færrest blant bedriftene som har fått lån til landbruket. Landsdekkende risikolån, lavrisikolån og distriktsutviklings-tilskudd er andre virkemidler hvor over halvparten av bedriftene mener at prosjektet i stor grad har gitt inntektsøkninger/kostnadsreduksjoner. Tallene framgår av figuren nedenfor.

Figur 6-12 Inntektsøkninger/kostnadsreduksjoner etter virkemiddel (n=528)

6.4.2 Oppnådde og forventede inntektsøkninger/ kostnadsreduksjoner

Bedriftene ble også spurt om de kunne angi hvilke inntektsøkninger/kostnadsreduksjoner som er oppnådd/forventet. 1/5 av bedriftene har svart på dette. De øvrige har unnlatt å svare på grunn av at dette ikke kan skilles fra bedriften for øvrig, at det ikke er relevant eller at de ikke vet. Resultatene i tabellen nedenfor bygger derfor kun på 108 svar. Av tabellen ser vi at optimismen er stor målt opp mot hva som faktisk er oppnådd gjennom prosjektet. For de neste årene er forventningene til inntektsøkninger /kostnadsreduksjoner på nesten det dobbelte av hva som ble oppnådd siste året (2002). De nøkterne forventningene synes noe mer i samsvar med oppnådde resultater tidligere år.

Tabell 6-3 Inntektsøkninger/kostnadsreduksjoner som er oppnådd/forventes av prosjektet. Mill. kr.

År	Faktisk oppnådd	Forventes		N
		Optimistisk	Nøkternt	
2001	336	-	-	108
2002	282	-	-	108
2003	-	534	356	108
2004	-	446	313	108

Som vi ser over er det relativt stor optimisme om prosjektets bidrag i årene framover.

I tabellen nedenfor har vi sammenstilt svarene om prosjektets bidrag til inntektsøkninger/kostnadsreduksjoner fra før- og etterundersøkelsen. Vi gjør oppmerksom på at antall svar også her er lavt. Kun 70 bedrifter har svart på dette spørsmålet i begge undersøkelsene. Tabellen nedenfor bekrefter imidlertid inntrykket av utbredt optimisme ved oppstart eller tidlig i prosjektet, og at optimismen er sterkt økende med antall år fram i tid. Jo lengre fram i tid, jo høyere forventninger til hva prosjektet skal bidra med økonomisk. Førundersøkelsen som ble gjennomført i 2000, illustrerer dette poenget godt. Her ser vi at en er svært optimistisk i førundersøkelsen når en ser 3 år fram i tid (2003-909 mill.kr), mens samme anslag et år fram i tid i etterundersøkelsen er over 50 prosent lavere (414 mill.kr). Anslaget fra førundersøkelsen er også sammenlignet med det som faktisk ble oppnådd i 2001. Da er avviket mellom 35 og 15 prosent lavere enn anslått. Dersom dette kan overføres til andre, kan en tommelfingerregel være at økonomiske anslag i vår sammenheng 3-4 år fram i tid kan halveres, og anslag ca 1 år fram i tid kan reduseres med mellom 1/3 og 1/7. Tallene framgår av tabellen nedenfor.

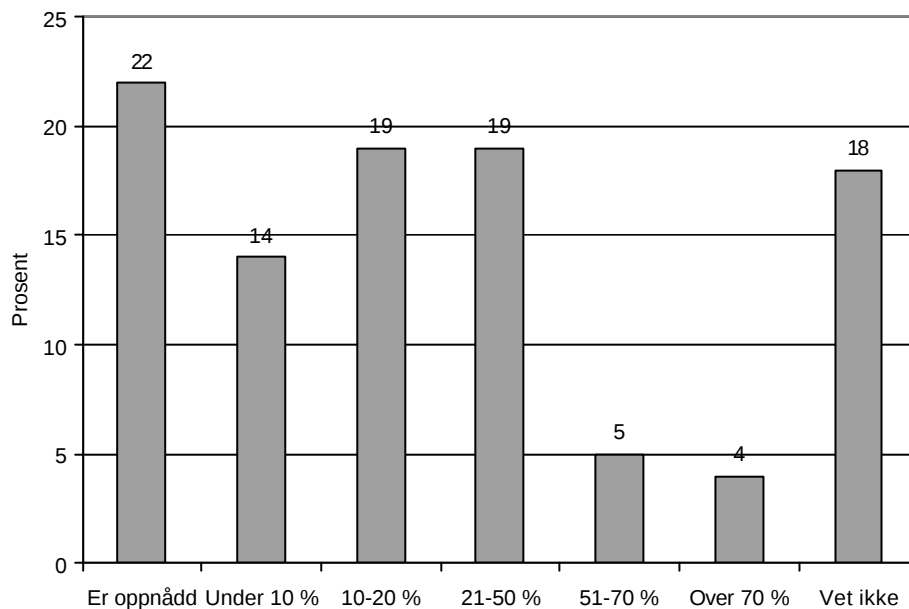
Tabell 6-4 Oppnådde og forventede inntektsøkninger/kostnadsreduksjoner ex ante og ex post. Mill.kr. (N=70)

Forventning/oppnådd	Ex ante (før)		Ex post (etter)	Forventningsavvik 2003	
	2001	2003	2003	Mill. kr	Prosent
Optimistisk forventning	376	909	414	-495	-54
Nøktern forventning	288	648	246	-402	-62
Faktisk oppnådd	244	-	-	-	-
Avvik faktisk-optimistisk	-132 (-35 %)				
Avvik faktisk-nøkternt	-44 (-15 %)				

6.4.3 Sannsynligheten for at målene oppnås

For å kunne vurdere hvor vellykket prosjektet er, er det av interesse å finne ut av om bedriftene tror de vil lykkes. Vi undersøker dette på to måter. For det første spør vi: "Hva er sannsynligheten for ikke å nå målene om inntektsøkning/kostnadsreduksjoner av prosjektet?" (spørsmål 17). For det andre ser vi på når alle kostnadene til prosjektet forventes å være dekket (spørsmål 18).

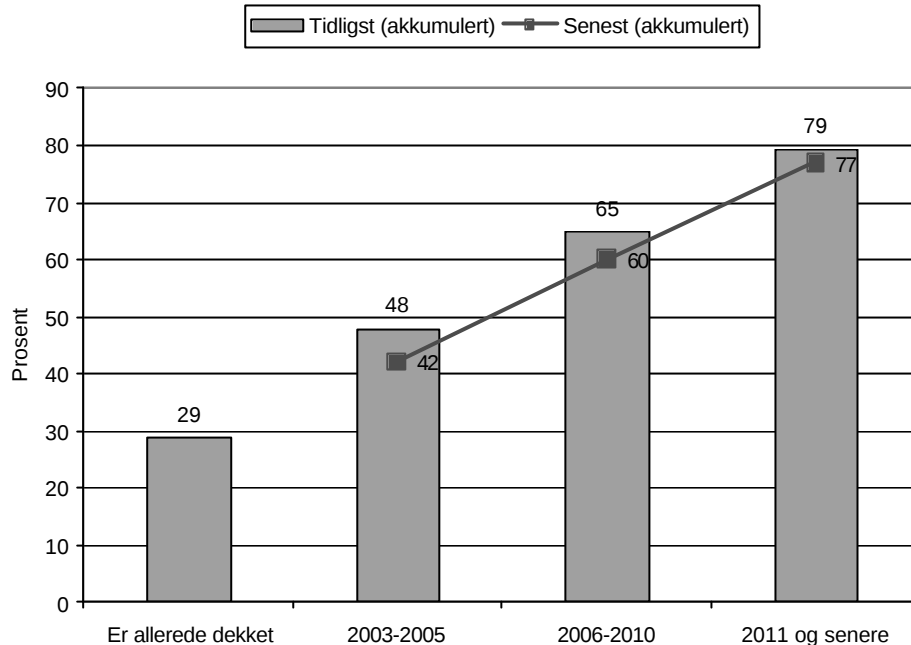
Figuren nedenfor viser hvordan bedriftene vurderer sannsynligheten for ikke å nå målene om inntektsøkning/kostnadsreduksjoner av prosjektet. 22 prosent av bedriftene har allerede oppnådd prosjektets mål i forhold til inntektsøkning/kostnadsreduksjoner, mens vel halvparten av bedriftene mener det er under 50 prosents sannsynlighet for at målene ikke nås. Bare 9 prosent tror det er over 50 prosents sannsynlighet for at målene ikke nås. Dette er omtrent denne samme andelen som er funnet i tidligere undersøkelser.

Figur 6-13 Sannsynligheten for ikke å nå målene om inntektsøkninger/kostnadsreduksjoner. Prosent.

I neste figur er tidspunktet for når kostnadene vil være dekket vist både ved et tidligste og et seneste alternativ. Tallene er vist akkumulert og en kan se at 29

prosent av prosjektene allerede er dekket inn. Dette øker til 48 prosent for perioden 2003-2005 og til 65 prosent når perioden 2006-2010 er over. Totalt regner 79 prosent av bedriftene med at kostnadene ved prosjektet vil bli dekket inn. Tre prosent av bedriftene svarer at kostnadene aldri vil bli dekket inn og 18 prosent vet ikke.

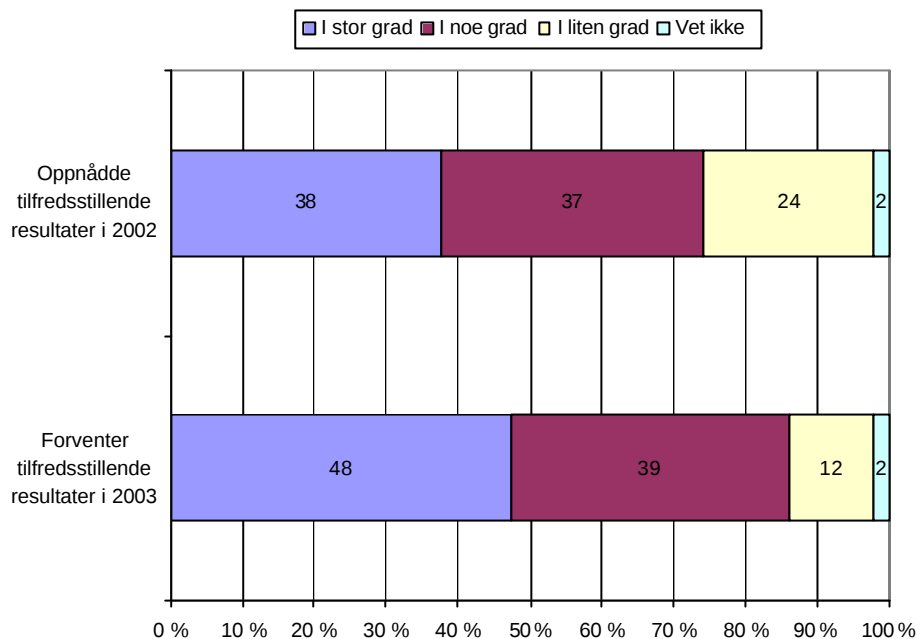
Figur 6-14 Tidspunktet for når kostnadene ved prosjektet vil være dekket. Prosent. (n=607).

6.5 BEDRIFTENS FAKTISKE ØKONOMISKE UTVIKLING I PERIODEN

6.5.1 Bedriftenes vurdering av egen økonomiske stilling

For å danne et bilde av bedriftenes økonomiske stilling og hvordan de ser på utsiktene framover, fikk bedriftene spørsmål om i hvilken grad de hadde oppnådd tilfredsstillende resultater i 2002 og om de forventet tilfredsstillende resultater i 2003. Av figuren nedenfor går det fram at 38 prosent av bedriftene i stor grad (skår 5-7) har oppnådd et tilfredsstillende resultat i 2002, mens 24 prosent mener de i liten grad har oppnådd dette (skår 1-2). De er relativt optimistiske om framtiden. I 2003 forventer nesten halvparten av dem (48 prosent) et tilfredsstillende resultat,

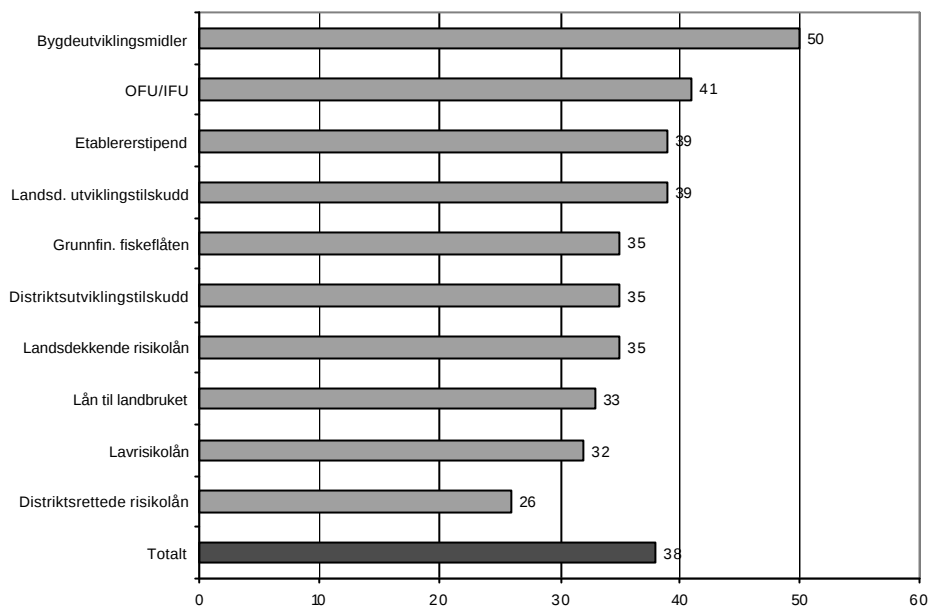
mens de bedriftene som i liten grad forventer dette nå er redusert til 12 prosent. Tallene framgår av figuren nedenfor.

Figur 6-15 Bedriftenes økonomiske stilling. Prosent. (n=628)

Når det gjelder oppnådd tilfredsstillende resultat i 2002 i forhold til hvilken virkemiddelzone bedriften er lokalisert i, finner vi liten forskjell mellom bedrifter som har svart i stor grad. Men blant de som har svart i liten grad er det en større andel utenfor enn innenfor som svarer dette. Med andre ord, bedrifter innenfor sonene A, B og C har oppnådd mer tilfredsstillende resultater enn de utenfor.

Nedenfor har vi sett på de bedriftene som har oppnådd tilfredsstillende resultater i stor grad i 2002 i forhold til hvilket virkemiddel de har benyttet. Det er størst andel med tilfredsstillende resultater i 2002 blant de som har fått bygdeutviklingsmidler. Halvparten av disse rapporterer om dette. Deretter er det bedrifter som har benyttet OFU/IFU (41 prosent), etablererstipend og landsdekkende utviklingstilskudd (begge med 39 prosent). Lavest andel bedrifter med tilfredsstillende resultater i 2002 finner vi blant de som har benyttet distriktsrettede risikolån (26 prosent). Tallene framgår av figuren nedenfor.

Figur 6-16 Oppnådde tilfredsstillende resultater i 2002 fordelt etter virkemiddel. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent. (n=628)

6.5.2 Bedriftenes økonomiske utvikling sammenlignet med en kontrollgruppe

For å kunne si noe mer om hvilke effekter SND-støtten har hatt for bedriftenes økonomiske utvikling, har vi forsøkt å gå noe videre i forhold til forrige etterundersøkelse. Som sist er det innhentet regnskapsdata. Det nye er imidlertid at disse regnskapsdataene også er sammenlignet med en kontrollgruppe. Dette gjør det mulig å se hvordan de bedriftene som har fått støtte har utviklet seg i forhold til en sammenlignbar bedriftsgruppe som ikke har fått det.

Det er komplisert å opprette en kontrollgruppe. Med unntak for SND-støtten bør virksomhetene ideelt sett være identiske med de bedriftene som har fått SND-tilsagn. Dette er det imidlertid ikke mulig å få til i praksis. Bedriftene i kontrollgruppen ble derfor valgt ut slik at de parvis matcher støttemottakerne i størst mulig grad. De kriteriene som dannet utgangspunktet for matchingen er som følger:

- Bedriftene må være etablert i samme år
- Bedriftene må ligge i samme fylke

- Bedriftene må være i samme bransje, dvs. at de må ha samme NACE-kode
- Bedriftenes omsetning kan ikke variere med mer enn 90 prosent i 1999

Ved å legge disse kriteriene til grunn mener vi at bedriftene som inngår i de ulike parene, er tilstrekkelig like hverandre til at de kan brukes til å si noe om effekten av SND-støtten. Totalt er det funnet par til 278 bedrifter. På grunn av manglende regnskapsdata for mottakerne av lån til landbruket og bygdeutviklingsmidler er ingen slike virksomheter med. Blant de bedriftene som det er funnet par til, har vi ikke tilgang på regnskapsdata fra 2002. Vi er dermed kun i stand til å se på utviklingen fra 1999 til 2001. I tillegg er det også slik at flere av bedriftene i kontrollgruppen ikke har komplette regnskapsopplysninger. Dette gjør at antall bedriftspar som inngår i de følgende analysene, ligger mellom 143 til 156.

For å undersøke hvilke økonomiske resultater SND-støtten har ført til, har vi sammenlignet bedriftenes utvikling fra 1999 til 2001 for noen sentrale økonomiske mål. Disse er omsetning, relativ omsetning, egenkapitalandel og totalkapitalrentabilitet. Dessuten har vi sett på utviklingen når det gjelder hvor stor andel av bedriftene som kan klassifiseres som å ha høy risiko. At de har høy risiko betyr i dette tilfellet at de har negativ inntjening, det vil si dårlig lønnsomhet.

I tabellen under oppsummeres resultatene fra de statistiske testene som er gjort for å undersøke om utviklingen blant støttmottakerne har vært forskjellig fra virksomhetene i kontrollgruppen. For å få et mest mulig representativt bilde av situasjon, er bedrifter med ekstremverdier (outliers) ikke tatt med ved gjennomføringen av testene. Om testene viser en p-verdi mindre enn 0,10, indikerer det at det er signifikante forskjeller mellom de to gruppene. Som vi ser av tabellen, er det ingen forskjeller som er statistisk signifikante.

Resultatene viser at det i forhold til omsetning er små forskjeller mellom støttmottakerne og kontrollgruppen fra 1999 til 2001. Omsetningen har økt med 3,2 millioner i den førstnevnte og 3,4 millioner kroner i den sistnevnte. Korrigerer en for bedriftsstørrelse og ser på den relative omsetningsutviklingen, er det noen større forskjeller mellom bedriftsgruppene. Omsetningen har økt med 49 prosent blant tilsagnsmottakerne, mens den har steget med 27 prosent i kontrollgruppen.

Tabell 6-5 Bedriftenes økonomiske utvikling i perioden 1999 til 2001.

Mål	Uvikling 1999 til 2001		N	P-verdi
	Støttemottakere	Kontrollgruppe		
Omsetning	3,2 mill. kr.	3,4 mill. kr.	152	0,906
Relativ omsetning	49 %	27 %	152	0,437
Egenkapitalandel	-2 prosentpoeng	7 prosentpoeng	143	0,815
Totalrentabilitet	-1 prosentpoeng	0 prosentpoeng	146	0,934
Andel med høy risiko	3 prosentpoeng	10 prosentpoeng	156	0,249

Når det gjelder egenkapitalandel og totalrentabilitet, har bedriftene som har mottatt SND-midler hatt en svakt dårligere utvikling i tidsperioden enn virksomhetene i kontrollgruppen. Det motsatte er derimot tilfelle når det gjelder andelen bedrifter med høy risiko. Her har andelen økt med 3 prosentpoeng for støttemottakerne, mens den har økt med 10 prosentpoeng for kontrollgruppen.

Som nevnt er ingen av forskjellene mellom støttemottakerne og kontrollgruppen statistisk signifikante. Det kan derfor ikke trekkes noen entydig konklusjon om SND-støttens effekt for bedriftenes økonomiske utvikling. Dette trenger ikke nødvendigvis bety at støtten er uten effekt. Bedriftenes resultater påvirkes av en rekke forhold. Det kan være slik at SND-støtten ikke er betydelig nok til å gi signifikante utslag. En annen mulighet kan være at støtten har betydning for forhold som ikke er undersøkt her, for eksempel kompetanseheving og innovasjon. Det kan også tenkes at støtten har økonomiske effekter sett i et lengre tidsperspektiv.

6.6 OPPSUMMERING

60 prosent av bedriftene påpeker at prosjektet har stor betydning for bedriftens overlevelse i dag, noe som er en økning på 8 prosentpoeng i forhold til førundersøkelsen. Betydningen for overlevelse i dag er størst blant bedrifter i sone A (69 prosent) og for mottakere av landsdekkende risikolån (80 prosent) og grunnfinansieringslån til fiskeflåten (73 prosent).

Nærmere 2/3 av virksomhetene mener at prosjektet er viktig for deres lønnsomhetsutvikling. Betydningen for lønnsomhetsutviklingen er noe større for bedriftene innen det distriktpolitiske virkeområdet. Fordelt etter virkemiddeltype er betydningen størst for dem som har fått distriktsrettede risikolån.

For å få et inntrykk av hvordan de SND-finansierte bedriftene klarer seg sammenlignet med andre, ble de bedt om å angi hvor de befinner seg når det gjelder lønnsomhet sammenlignet med virksomhetene i sin bransje. 11 prosent

mente de var blant de øverste 20 prosent, 17 prosent blant de nest øverste 20 prosent og 48 prosent blant de midterste 20 prosent. Det synes dermed som de støttede bedriftene er minst like lønnsomme som andre bedrifter i bransjen.

40 prosent av bedriftene rapporterer om økning i omsetningen fra 1999 til 2002 som følge av det SND-støttede prosjektet på det regionale markedet, 29 prosent på det nasjonale og 16 prosent på det internasjonale. Så å si alle de resterende virksomhetene framhever at omsetningen er uendret i de tre markedene.

50 prosent av bedriftene mener prosjektet i stor grad har gitt inntektsøkninger/kostnadsreduksjoner, mens 28 prosent mener dette er tilfelle i middels grad. Prosjektets bidrag til inntektsøkninger/kostnadsreduksjoner er størst innen det distriktspolitiske virkeområdet. Forventningene til inntektsøkninger/kostnadsreduksjoner viser seg å være større enn hva som faktisk er oppnådd. 79 prosent regner med prosjektkostnadene vil bli dekket inn.

38 prosent av bedriftene påpeker at de i stor grad har oppnådd et tilfredsstillende resultat i 2002, mens 24 prosent mener de i liten grad har gjort det. I 2003 forventer nesten halvparten av virksomhetene å oppnå et tilfredsstillende resultat.

Ved bruk av regnskapsdata er støttemottakernes økonomiske utvikling fra 1999 til 2001 sammenlignet med en kontrollgruppe. Resultatene fra sammenligningen viser at det er ingen signifikante forskjeller mellom støttemottakernes og kontrollgruppens utvikling. Det kan dermed ikke trekkes noen entydig konklusjon om SND-støttens effekt for bedriftenes økonomiske utvikling.

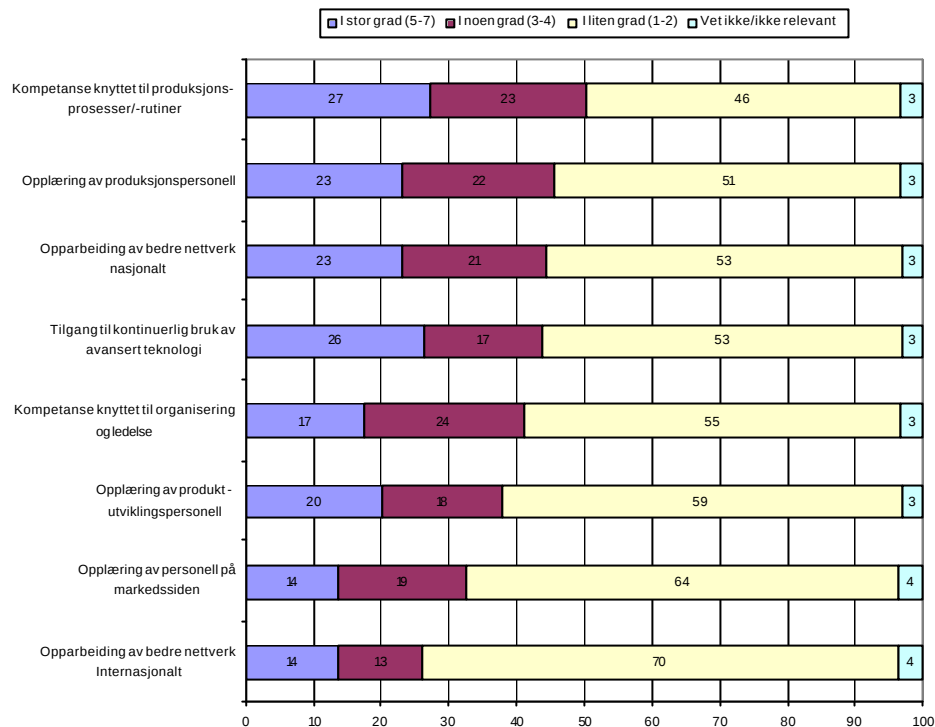
7 PROSJEKTETS BETYDNING FOR KOMPETANSEHEVING OG INNOVASJON

Å bidra til kompetanseheving og innovasjon i bedriftene er sentrale målsettinger for SND. I dette kapitlet er kompetanseheving målt gjennom å se på bedriftenes forventninger til dette i førundersøkelsen og ved faktisk oppnådde resultater i etterundersøkelsen. Prosjektets effekter på innovasjon er målt på to måter; både ved å se på hvilke effekter bedriftene mener prosjektet har hatt for dette og for økt deltakelse i innovasjonssystemet (økt samarbeid med partene i dette).

7.1 KOMPETANSEEFFEKTER AV PROSJEKTENE

7.1.1 Vurdering av de forskjellige kompetansefaktorene

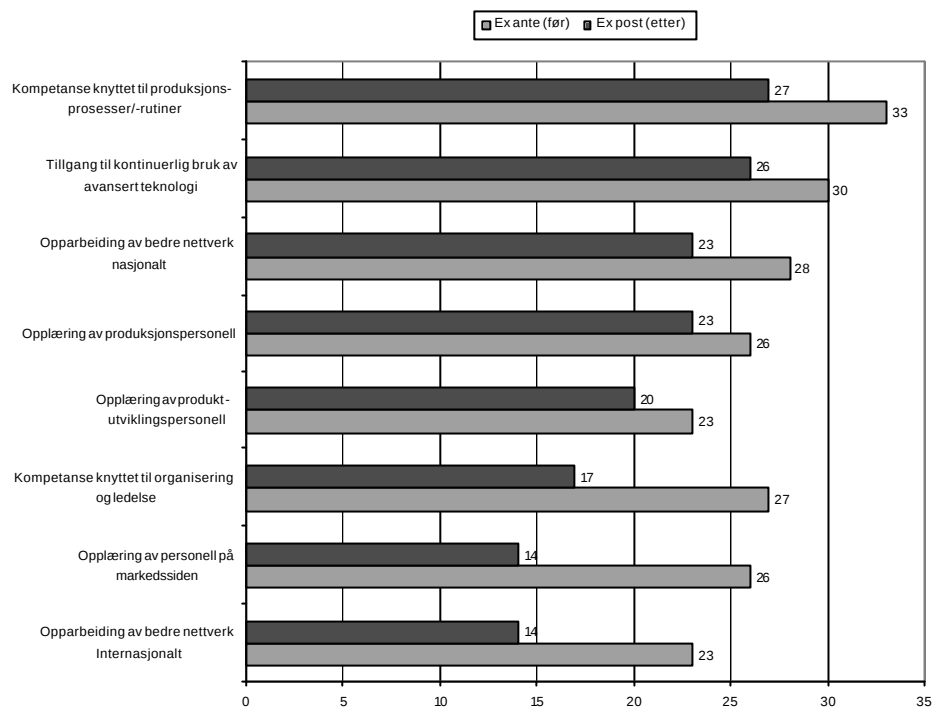
I hvilken grad prosjektet har ført til kompetanseheving er vist i figuren nedenfor. Bedriftene vurderer at prosjektet har hatt størst kompetanseeffekt knyttet til produksjonsprosesser og produksjonsrutiner. Opplæring av produksjonspersonell kommer deretter. Minst kompetanseheving har prosjektet ført til for opplæring av personell på markedssiden og opparbeiding av nettverk internasjonalt. Resultatene er ikke så forskjellige fra tidligere undersøkelser når det tas hensyn til at primærnæringene er kommet med i undersøkelsene. Disse har et lavere gjennomsnitt på kompetanseeffektene enn de øvrige næringene samtidig som de utgjør en stor andel av svarene. Figuren nedenfor viser svarfordelingen for indikatorene (i liten grad (skår 1-2), i noen grad (skår 3-4) og i stor grad (skår 5-7)).

Figur 7-1 Prosjektenes bidrag til kompetanseheving i bedriftene. Prosent (N=528)

7.1.2 Forventet versus faktisk opplevd kompetanseheving

I førundersøkelsen (ex ante) ble det stilt spørsmål om forventninger til prosjektets bidrag innenfor kompetanseområdene, mens det i etterundersøkelsen (ex post) ble spurt om i hvilken grad prosjektet hadde ført til slik kompetanseheving. I figuren nedenfor er dette sammenlignet for bedrifter som har svart "i stor grad" (skår 5-7) på disse spørsmålene. Vi ser at for alle indikatorene er forventningene til kompetanseheving høyere enn det bedriftene opplever når prosjektet er gjennomført. Størst forskjell mellom forventningene ex ante og opplevd kompetanseheving ex post er det for opplæring av personell på markedssiden, kompetanse knyttet til organisering og ledelse og opparbeiding av nettverk internasjonalt. Her er reduksjonen fra før- til etter på mellom 12 og 9 prosentpoeng. For de øvrige kompetanseområdene er samsvaret mellom forventninger og opplevd kompetanseheving bedre med en reduksjon på mellom 6 og 3 prosentpoeng. Best er samsvaret mellom ex ante og ex post for opplæring av produktutvikling personell.

Figur 7-2 Prosjektets bidrag til kompetanseheving ex ante og ex post. De som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent.

7.1.3 Kompetanseheving og ulike prosjekt- og bedrifts karakteristika

I det videre sammenlignes kompetanseheving ex ante og ex post for bedriftstørrelse, prosjektformål og virkemiddel. Bare bedrifter som har svart fire eller mer på minst en av indikatorene er tatt med¹².

Bedriftstørrelse og kompetanseheving

I tabellen nedenfor er dette vist ex ante (før) og ex post (etter). I tillegg er endringen i prosentpoeng vist. For alle bedriftstørrelsene er det høyere forventninger enn det som blir opplevd å være tilfelle i ettertid. Minst avvik er det for de største bedriftene med over 50 ansatte og for bedriftene med 11-20 ansatte. Her er avviket på henholdsvis fem og fire prosentpoeng. Tilsvarende tall for de øvrige bedriftsgruppene er på vel 30 prosentpoengs reduksjon i forhold til

¹² På en skal fra 1-7 er middelverdien fire. Verdien fra og med fire og oppover bør derfor kunne si oss noe om kompetanseheving.

forventninger. Det er med andre ord særlig de små bedriftene med 10 ansatte og færre som har det store avviket. Det er også her vi har størstedelen av bedriftene i utvalget. Nærmere halvparten av disse er tilknyttet primærnæringene (først og fremst landbruket) og som vi senere vil se av tallene i forhold til virkemidlene, er det de landbruksrettede virkemidlene som viser størst avvik i forholdet mellom forventninger og opplevd kompetanseheving. I tabellen nedenfor ser vi tallene i forhold til bedriftsstørrelse.

Tabell 7-1 Bedriftsstørrelse og prosjektets bidrag til kompetanseheving ex ante (før) og ex post (etter). Svarere med skår 4-7.

Bedriftsstørrelse	Ex ante (før)		Ex post (etter)		Endring prosent-poeng
	Prosent	N	Prosent	N	
0 ansatte	76	33	42	33	-33
1-10 ansatte	80	383	49	383	-31
11-20 ansatte	78	45	73	45	-4
21-50 ansatte	89	36	58	36	-31
Over 50 ansatte	74	19	68	19	-5
Totalt	80	516	52	516	-28

Prosjektformål og kompetanseheving

For prosjekt med formål "nyskapning i eksisterende bedrifter" er forventningene mer enn innfridd i forhold til kompetanseheving (+6 prosentpoeng). Innfridd er de også for bedrifter med "kapitalstyrking" som prosjektformål. Her er imidlertid antall bedrifter svært lavt (tre bedrifter). Ellers er det minst samsvar mellom forventninger og opplevd kompetanseheving for bedrifter med prosjekter som har kapasitetsøkning og knoppskyting som formål (-38 prosentpoengs endring). Her var det for øvrig også en svært stor andel av bedriftene som hadde høye forventninger (92 prosent). For videreutviklingsprosjektene er det også et relativt stort sprik i forventninger og opplevd bidrag (-24 prosentpoeng).

Tabell 7-2 Prosjektformål og prosjektets bidrag til kompetanseheving ex ante (før) og ex post (etter). Svarere med skår 4-7.

Prosjektformål	Ex ante (før)		Ex post (etter)		Endring prosent-poeng
	Prosent	N	Prosent	N	
Nyetablering	78	67	62	65	-16
Nyskapning i eksisterende bedrifter	72	69	79	66	6
Omstilling og rasjonalisering	75	65	59	64	-16
Kapasitetsøkning og knoppskyting	92	25	54	24	-38
Videreutvikling	79	56	55	51	-24
Kapitalstyrking	67	3	100	3	33
Annet	78	59	54	56	-24
Totalt	77	344	62	329	-15

Virkemidler og kompetanseheving

I tabellen nedenfor ser vi at det er store forskjeller mellom ex ante og ex post situasjonen avhengig av hvilke virkemiddel som er benyttet. For mottakere av grunnfinansiering til fiskeflåten, lån til landbruket og bygdeutviklingsmidler er avvikene særlig store (varierer fra -38 til -57 prosentpoeng). Da antallet og andelen av bedrifter her er stort, særlig for landbruksvirkemidlene, innebærer det at den kraftige endringen her påvirker hele materialet. For mottakerne av distriktsrettet risikolån er nedgangen i forhold til forventninger også relativt stor (-28 prosentpoeng). Positiv endring, med andre ord større kompetansebidrag enn forventet, rapporterer mottakeren av landsdekkende risikolån og OFU/IFU om med en endring på 14 prosentpoeng. Antallet bedrifter er imidlertid få, så små endringer gir store utslag.

Tabell 7-3 Virkemiddel og prosjektets bidrag til kompetanseheving ex ante (før) og ex post (etter). Svarere med skår 4-7.

	Ex ante (før)		Ex post (etter)		Endring prosent-poeng
	Prosent	N	Prosent	N	
Lavrisikolån	72	18	59	13	-13
Landsdekkende risikolån	62	16	76	19	14
Distriktsrettede risikolån	89	48	61	33	-28
Landsdekkende utviklingstilskudd	87	20	76	16	-11
Distriktsutviklingstilskudd	80	116	63	87	-17
OFU/IFU	74	25	87	27	14
Grunnfinansiering fiskeflåten	62	23	24	9	-38
Lån til landbruket	86	68	29	22	-57
Bygdeutviklingsmidler	80	101	39	48	-41
Totalt	79	435	52	274	-27

7.1.4 Samlede kompetanseeffekter

Prosjektet kan ha kompetansemessig betydning for bedriften på to måter; enten gjennom at det har stor betydning totalt sett eller at det har stor betydning for enkelte kompetanseindikatorer. Dette illustreres i tabellen under. Nærmere bestemt viser tabellen hvor mange av bedriftene som har svart at prosjektet i stor grad (dvs. skår 5-7 på en skala fra 1-7 hvor sju er høyeste verdi) har bidratt til kompetanseheving knyttet til de ulike kompetanseindikatorene vist foran.

Analysen viser at prosjektet ikke har bidratt til kompetanseheving i det hele tatt for 48 prosent av bedriftene, mens det har hatt innvirkning på minst en kompetanseindikator for 52 prosent av dem. Av de sistnevnte rapporterer 22 prosent at prosjektet har gitt bidrag på 1-2 kompetanseindikatorer. 19 sier at det har bidratt på 3-4 indikatorer, mens 11 prosent har fått et bidrag på 5-8 indikatorer. Fordelt etter virkemiddeltype, er det stor variasjon i prosjektets betydning for kompetanseheving. Det er flest mottakere av OFU/IFU (87 prosent) og landsdekkende utviklingstilskudd (76 prosent) som framhever at prosjektet har hatt betydning, mens det er færrest blant dem som har fått grunnfinansieringslån til fiskeflåten (24 prosent) og lån til landbruket (29 prosent). Dette kan skyldes at det er en stor andel fysiske prosjekter blant disse. De ulike virkemidlenes resultater vises i tabellen under.

Tabell 7-4 Virkemiddel og bedriftens kompetanseindikatorer i prosjektet ex post (etter). Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent. (n=528)

Virkemiddel	Kompetanseindikatorer					
	Ingen	1-2	3-4	5-7	Sum	N
Lavrisikolån	41	32	14	14	101	22
Landsdekkende risikolån	24	16	12	48	100	25
Distriktsrettede risikolån	39	26	17	19	101	54
Landsdekkende utviklingstilskudd	24	19	38	19	100	21
Distriktsutviklingstilskudd	37	25	27	12	101	139
OFU/IFU	13	19	45	23	100	31
Grunnfinansieringslån til fiskeflåten	76	19	5	0	100	37
Lån til landbruket	71	18	7	4	100	76
Bygdeutviklingsmidler	61	21	15	3	100	123
Total	48	22	19	11	100	528
N	254	116	99	69	528	

Kompetanseeffekten er høyere i denne undersøkelsen enn etterundersøkelsene for 1998- og 1997-kullet. En sammenligning med kompetanseeffekten for bedrifter som har mottatt de ordinære virkemidlene i denne undersøkelsen (grunnfinansieringslån til fiskeflåten, lån til landbruket og bygdeutviklingsmidler er holdt utenfor) viser at 67 prosent av bedriftene rapporterer om kompetanseeffekter i årets undersøkelse, mens dette utgjorde 60 prosent for 1997- og 1998-kullet.

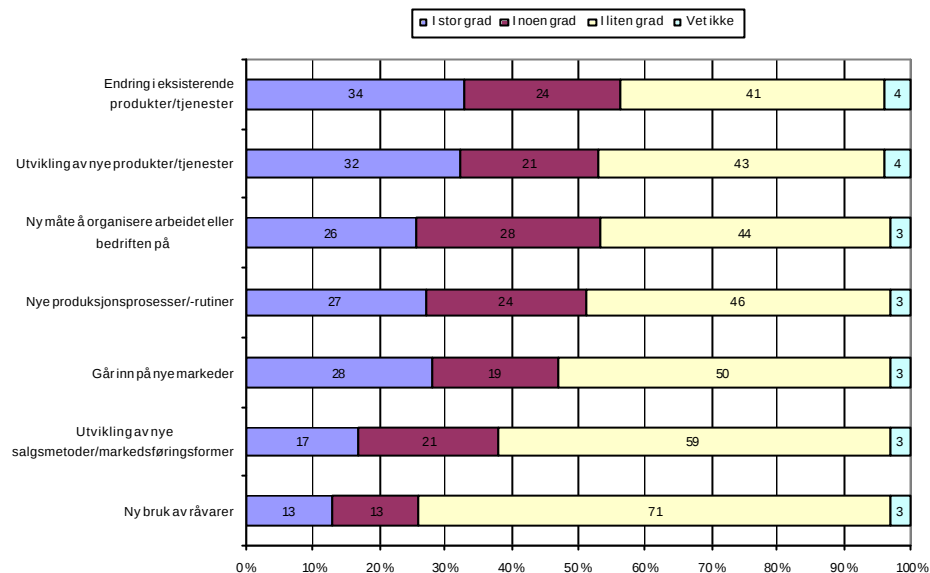
7.2 PROSJEKTETS BIDRAG TIL INNOVASJON

Et av SNDs hovedmål er å bidra til økt innovasjon i norsk næringsliv. For å kartlegge i hvilken grad prosjektene forventes å bidra til å oppfylle dette målet, har vi inkludert et nytt spørsmål om innovasjon i etterundersøkelsen. Bedriftene ble spurt om *i hvilken grad prosjektet har bidratt til:*

- Utvikling av nye produkter/tjenester,
- utvikling av nye salgsmetoder / markedsføringsformer,
- bruk av nye produksjonsprosesser/-rutiner,
- at bedriften går inn på nye markeder,
- ny bruk av råvarer, og
- nye måter å organisere arbeidet eller bedriften på.

7.2.1 Vurdering av de forskjellige innovasjonsfaktorene

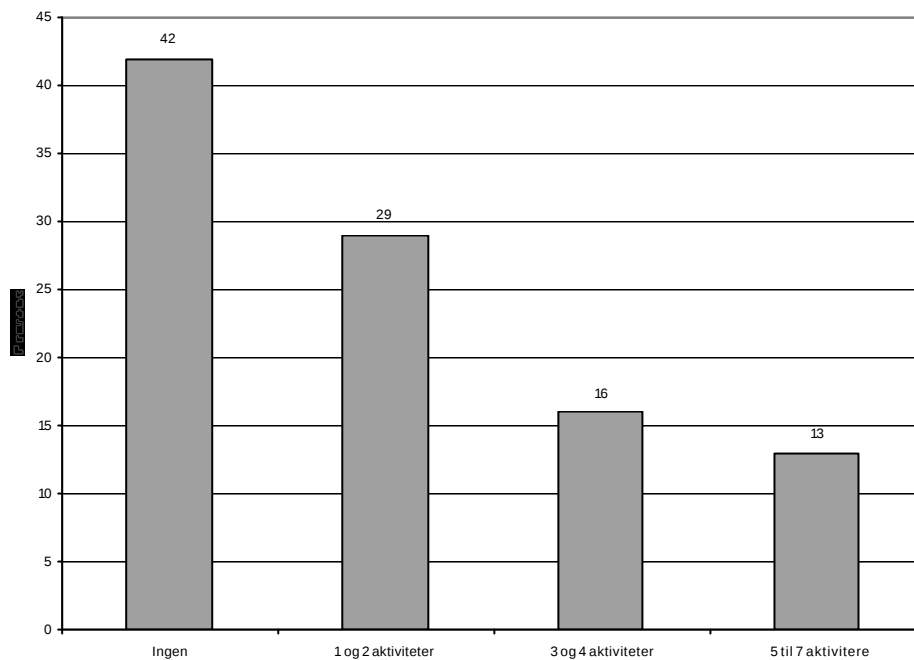
I hvilken grad prosjektet har bidratt til innovasjon er vist i figuren nedenfor. Størst vurderer svarene at bidraget fra prosjektet er for endringer i eksisterende produkter og tjenester og for utvikling av nye produkter og tjenester. Ny måte å organisere arbeidet eller bedriften på kommer deretter. Minst innovativt bidrag har prosjektet ført til for ny bruk av råvarer og utvikling av nye markedsføringsformer og salgsmetoder. Figuren nedenfor viser svarfordelingen for indikatorene (i liten grad (skår 1-2), i noen grad (skår 3-4) og i stor grad (skår 5-7)).

Figur 7-3 Prosjektenes bidrag til innovasjon i bedriftene. Prosent (N=528)

Også med tanke på innovasjon kan prosjektet ha betydning for bedriften på to måter; enten gjennom at det har stor betydning totalt sett eller at det har stor betydning for enkelte innovative aktiviteter. Dette kan vises ved å se på hvor stor prosjektets totale innovasjonsaktivitet er målt ved antall bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7) på hver av innovasjonsindikatorene.

Målt på denne måten har 42 prosent av bedriftene (222 bedrifter) ingen aktivitet eller slikt bidrag til økt innovasjon gjennom prosjektet, mens 13 prosent av dem mener prosjektet bidrar til dette på 5-7 av områdene. 16 prosent av bedriftene har innovativt bidrag på 3-4 av aktivitetene, mens 29 prosent har oppnådd dette på 1-2 aktivitetsområder. Innovasjonsaktiviteten er illustrert i figuren nedenfor.

Figur 7-4 Innovasjonsaktiviteter i prosjektet ex post. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). (N=528)

7.2.2 Opplevd innovasjon etter virkemiddel

Det er stor variasjon mellom de ulike virkemiddelmottakernes opplevde innovasjonsbidrag som følge av prosjektet. De mottakerne som har størst aktivitet på innovasjonsområdet, er virksomheter som har fått OFU/IFU-midler eller landsdekkende risikolån. Blant disse er det 77 og 76 prosent som rapporterer om at prosjektet har ført til innovasjonsaktiviteter innenfor ett eller flere områder. Færrest innovasjonsaktiviteter finner vi blant mottakere av grunnfinansieringslån til fiskeflåten, lån til landbruket og bygdeutviklingsmidler. Blant disse svarer henholdsvis 78, 59 og 46 prosent at prosjektet ikke bidrar til innovasjon slik vi måler det her. De ulike virkemiddelmottakernes innovasjonsaktiviteter vises i tabellen nedenfor.

Tabell 7-5 Virkemiddel og bedriftens innovasjonsaktiviteter i prosjektet ex post (etter). Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent. (n=528)

Virkemiddel	Innovasjonsaktiviteter					
	Ingen	1-2	3-4	5-7	Sum	N
Lavrisikolån	46	23	18	15	102	22
Landsdekkende risikolån	24	24	24	28	100	25
Distriktsrettede risikolån	32	24	24	20	100	54
Landsdekkende utviklingstilskudd	29	10	38	24	101	21
Distriktsutviklingstilskudd	32	34	25	9	100	139
OFU/IFU	23	29	26	22	100	31
Grunnfinansieringslån til fiskeflåten	78	19	-	3	101	37
Lån til landbruket	59	26	5	9	99	76
Bygdeutviklingsmidler	46	37	7	11	101	123
Total	42	29	16	13	100	528
N	222	153	84	69	528	

7.3 PROSJEKTET BIDRAG TIL ØKT SAMARBEID MED ANDRE

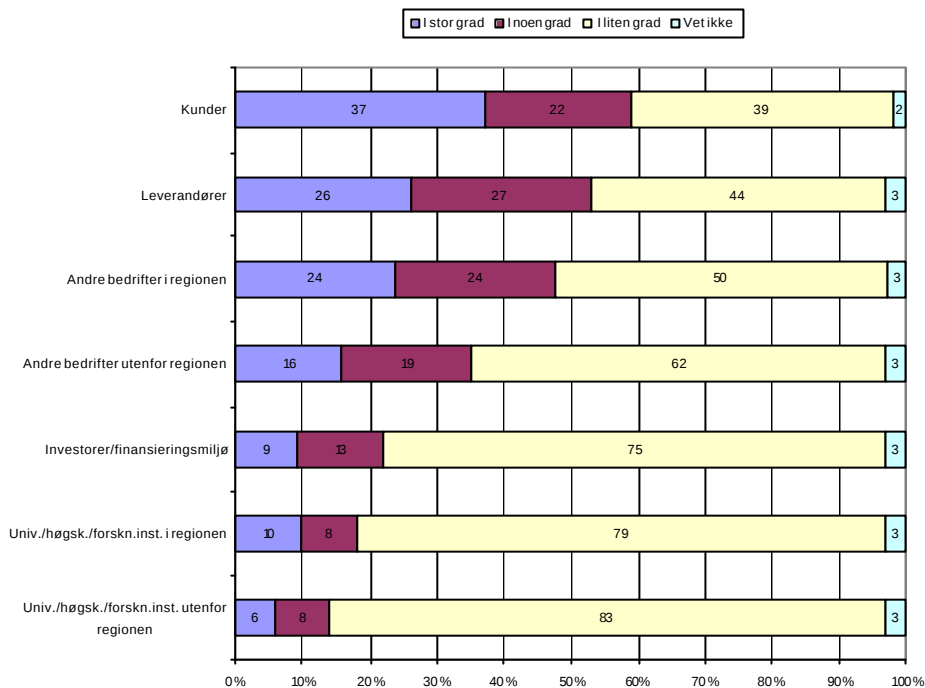
Innovasjon er ikke bare noe som skjer innen bedriften, det påvirkes også av faktorer i omgivelsene. Det regionale innovasjonssystemkonseptet er utviklet i den hensikt å forklare hva som skaper innovativ adferd blant regionens økonomiske aktører, ledere og ansatte, og hvilken sammensetning av bedrifter og institusjoner, samt hvilke strukturelle koplinger mellom disse, som kreves for å skape den innovative adferden. Forskningen har kommet fram til en rekke aktører i denne forbindelse. Systemet som bedriften er en del av har med andre ord betydning med tanke på få til økt innovasjon. I etterundersøkelsen er bedriftene derfor spurt *om gjennomføringen av prosjektet har ført til økt samarbeid med:*

- kunder,
- leverandører,
- andre bedrifter i eller utenfor regionen,
- universiteter/ høyskoler i eller utenfor regionen og
- investorer/finansmiljø.

Heller ikke her kan resultatene i etterundersøkelsen sammenlignes med førundersøkelsen, ettersom spørsmålene ikke var tatt med den gangen. I det videre vil vi først se på hva innovasjonssystemet har bidratt til, for deretter å relatere dette i forhold til virkemidlene som er tildelt.

7.3.1 Vurdering av samarbeidsaktiviteten

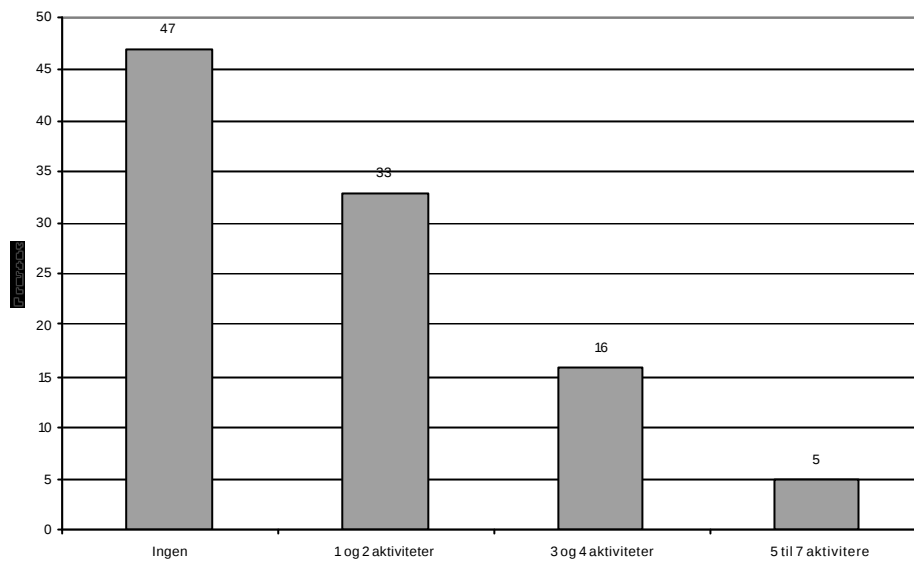
Som illustrert i figuren nedenfor, viser det seg at prosjektet først og fremst bidrar til økt samarbeid med kunder og leverandører (37 og 26 prosent i stor grad) og andre bedrifter i regionen (24 prosent). For investorer/finansieringsmiljø og universitet, høyskole eller forskningsinstitutt i og utenfor regionen har prosjektet bidratt til økt samarbeid i stor grad i mellom 6-10 prosent av prosjektene. Figuren nedenfor viser svarfordelingen for indikatorene (i liten grad (skår 1-2), i noen grad (skår 3-4) og i stor grad (skår 5-7)).

Figur 7-5 Prosjektets bidrag til samarbeid med andre. Prosent. (N=607)

I figuren nedenfor vises prosjektets totale samarbeidsaktivitet målt ved antall bedrifter som har svart i stor grad (skår på 5-7) på en av samarbeidsrelasjonene.

Målt på denne måten kan vi se av figuren nedenfor at for vel halvparten av bedriftene (325 bedrifter/53 prosent) har prosjektet ført til én eller flere samarbeidsaktiviteter. For fem prosent av bedriftene har dette ført til samarbeid innenfor 5-7 aktivitetsområder, 16 prosent innenfor 3-4 aktivitetsområder og for 1/3 av dem innenfor 1-2 områder.

Figur 7-6 Samarbeidsaktiviteten i prosjektet ex post. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). (N=607)

7.3.2 Samarbeidsaktivitet etter virkemiddel

Det er også her stor variasjon mellom de ulike virkemiddelmottakernes opplevde samarbeidsbidrag som følge av prosjektet. De mottakerne som har størst aktivitet på samarbeidsområdet relativt sett, er virksomheter som har fått OFU/IFU midler eller landsdekkende risikolån. Dette er samme tendens som vi så foran for innovasjonsbidraget til prosjektet. Blant disse er det 84 og 76 prosent som rapporterer at prosjektet har ført til samarbeid på ett eller flere aktivitetsområder. De tilsagnmottakerne som har færrest samarbeidsaktiviteter, er mottakere av grunnfinansieringslån til fiskeflåten, lån til landbruket og bygdeutviklingsmidler, noe vi også fant for innovasjon. I tillegg har vel halvparten av etablerstipendmottakerne ingen nevneverdige samarbeidsaktiviteter slik vi måler det her. De ulike virkemiddelmottakernes samarbeidsaktiviteter vises i tabellen nedenfor.

Tabell 7-6 Virkemiddel og bedriftens samarbeids aktiviteter i prosjektet ex post (etter). Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent. (n=607)

Virkemiddel	Samarbeidsaktiviteter					
	Ingen	1-2	3-4	5-8	Sum	N
Lavrisikolån	46	32	23	-		22
Landsdekkende risikolån	24	20	32	24	100	25
Distriktsrettede risikolån	43	30	19	8	100	54
Landsdekkende utviklingstilskudd	29	38	24	10	101	21
Distriktsutviklingstilskudd	40	41	15	4	100	139
Etablererstipend	51	29	19	1	100	79
OFU/IFU	16	52	16	16	100	31
Grunnfinansieringslån til fiskeflåten	68	27	3	3	101	37
Lån til landbruket	66	25	8	1	100	76
Bygdeutviklingsmidler	50	34	15	1	100	123
Total	47	33	16	5	101	607
N	282	203	94	28	607	

7.4 OPPSUMMERING

Forventingene til kompetanseheving er noe større enn de faktiske effektene. I etterkant har prosjektene hatt størst betydning for kompetanseheving knyttet til produksjonsprosesser/-rutiner og opplæring av produksjonspersonell. Kompetansehevingen har vært minst når det gjelder opplæring av personell på markedssiden og opparbeiding av nettverk internasjonalt.

Prosjektet har gitt kompetanseheving i stor grad på et eller flere områder for 52 prosent av bedriftene. Fordelt etter virkemiddeltype er det flest mottakere av OFU/IFU (87 prosent) og landsdekkende utviklingstilskudd (76 prosent) som framhever at prosjektet har hatt betydning, mens det er færrest blant dem som har fått grunnfinansieringslån til fiskeflåten (24 prosent) og lån til landbruket (29 prosent).

Når det gjelder innovasjon, har prosjektene i størst grad bidratt når det gjelder endringer i eksisterende produkter og tjenester og utvikling av nye produkter og tjenester. Prosjektenes bidrag er minst for ny bruk av råvarer og utvikling av nye markedsføringsformer og salgsmetoder.

Samlet sett har prosjektene gitt innovasjonsbidrag i stor grad for en eller flere aktiviteter for 58 prosent av bedriftene. Bidraget har vært størst for mottakerne av OFU/IFU og landsdekkende risikolån, mens det har vært minst for dem som har fått grunnfinansieringslån til fiskeflåten og lån til landbruket.

Prosjektenes bidrag til økt samarbeid har vært størst for kunder og leverandører og andre bedrifter i regionen. Samlet sett har prosjektene ført til økt samarbeidsaktivitet i stor grad på minst et område for 53 prosent av bedriftene. Økningen i samarbeidsaktivitet har vært størst for mottakerne av OFU/IFU og landsdekkende risikolån, mens den har vært minst for dem som har fått grunnfinansieringslån til fiskeflåten og lån til landbruket.

8 SYSSELSETTINGSEFFEKTER OG SNDS KOSTNADER PER ARBEIDSPASS

I kapittel 8.1 foretas det beregninger av sysselsettingseffekter, skapte og sikrede arbeidsplasser, for virksomhetene som er med i denne etterundersøkelsen. I kapittel 8.2 omregnes disse tallene til å gjelde for alle virksomheter (dvs. hele populasjonen) som fikk et tilsagn fra SND i 1999. I kapittel 8.3 benyttes disse tallene til å beregne støtteelementet eller kostnadene per arbeidsplass.

Beregning av sysselsettingseffekter av offentlige virkemidler/tiltak er metodisk vanskelig. Vi kjenner den faktiske sysselsettingsutvikling i bedriftene, men ikke hvor mye av den som skyldes prosjektene det offentlige har bidratt til og ikke hva som ville skjedd hvis bedriftene ikke hadde fått offentlig bistand, i denne sammenheng tilsagn fra SND. Vi vil derfor understreke at det alltid vil være stor usikkerhet knyttet til slike tallberegninger. Treffsikkerheten i anslagene vil både avhenge av utvalgsusikkerhet og av presisjonsproblemer knyttet til de subjektive graderte svaralternativer som benyttes ved beregning av sysselsettingseffektene (jfr. forutsetningene som brukes ved beregningene i kap. 8.1.2 og 8.1.3). Annen vektning kan med andre ord gi andre anslag. Disse forholdene ble for øvrig også nevnt som problematiske i evalueringen av de distriktsrettede virkemidlene i 2000 (Alsos et. al, 2000).

8.1 SYSSELSETTINGSEFFEKTER FOR BEDRIFTENE SOM ER MED I ETTERUNDERSØKELSEN

Innledningsvis presenteres netto sysselsettingsøkning for bedriftene som har svart i etterundersøkelsen (8.1.1). Deretter beregnes det hvor mange arbeidsplasser som er skapt (8.1.2) og sikret (8.1.3) ved hjelp av SND. Til slutt i kapittel 8.1 sammenfattes disse beregningene (8.1.4).

8.1.1 Netto sysselsettingsøkning

For de virksomhetene som inngår i etterundersøkelsen for 1999-kullet har det vært en netto sysselsettingsøkning på 791 arbeidsplasser. Dette er en økning på 16 prosent i perioden fra 1. januar 1999 til 1. januar 2003. Av den netto sysselsettingsøkningen er 398 arbeidsplasser kommet i bedrifter innenfor det distriktspolitiske virkeområde og 393 utenfor. Den prosentvise økningen har imidlertid vært større utenfor (22 prosent) enn innenfor virkeområdet (12 prosent). Dette skyldes at andelen bedrifter som rapporterer nedgang i sysselsettingen er høyere

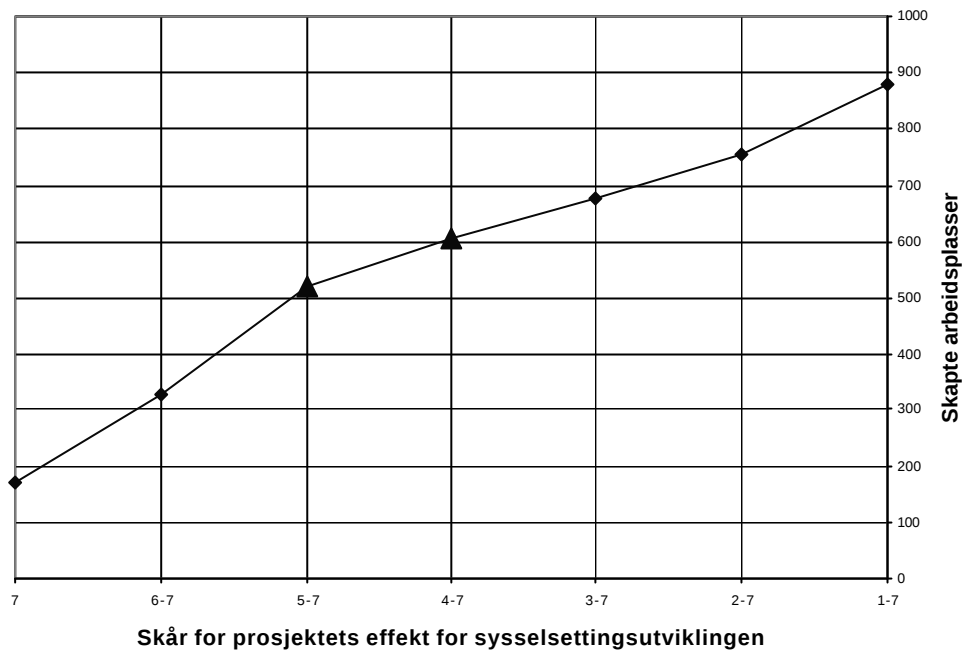
innenfor enn utenfor sonene. Økningen har imidlertid vært aller sterkest i sone A (33 prosent). I sone B har økningen vært på 12 prosent, mens den i sone C har vært på 10 prosent.

8.1.2 Skaping av arbeidsplasser

Antall skapte arbeidsplasser kan komme som et resultat av SNDs medvirkning, men det kan også være slik at de helt eller delvis ville kommet uavhengig av SNDs bidrag. For å beregne SNDs betydning for antall skapte arbeidsplasser, er det dermed nødvendig å gjøre noen forutsetninger. Disse forutsetningene tar utgangspunkt i virksomhetenes oppfatninger av prosjektets betydning for sysselsettingsutviklingen og SNDs betydning for realiseringen av prosjektet (addisjonalitet). Forutsetningene presiseres nærmere i de tre punktene under:

- For at prosjektet skal kunne sies å ha *betydning for sysselsettingsutviklingen*, må virksomhetene oppgi en skår på 4 til 7 eller 5 til 7 på spørsmålet om prosjektet har hatt effekt på sysselsettingsutviklingen. (Skala fra 1 til 7, hvor 1 betyr at prosjektet i svært liten grad har hatt effekt, mens 7 innebærer at prosjektet har hatt effekt i stor grad.)
- Prosjektet må ha *middels eller høy addisjonalitet* i førundersøkelsen for 1999-kullet, det vil si at SND må ha betydning for realiseringen av prosjektet.
- Sysselsettingsveksten i perioden 1/1 1999 til 1/1 2003 er utgangspunktet for beregningene

I figur 8-1 vises sammenhengen mellom prosjektenes betydning for sysselsettingsutviklingen og antall skapte arbeidsplasser for prosjektene hvor SND har hatt middels eller høy betydning for realiseringen (middels eller høy addisjonalitet). Det framkommer at SND har bidratt til realisering av fra vel 500 (skår 5-7 på betydning for sysselsettingsvekst) til drøyt 600 (skår 4-7) nye arbeidsplasser. Dette er en andel på 66 til 77 prosent av den netto sysselsettingsveksten og omfatter 119 til 144 bedrifter. De resterende arbeidsplassene ville kommet også uten SNDs medvirkning. Antall skapte arbeidsplasser og SNDs betydning kan avleses i figur 8-1.

Figur 8-1 Sammenhengen mellom prosjektets effekt for sysselsettingsutviklingen (skår 4-7 eller 5-7) og skapte arbeidsplasser. Akkumulerte tall. Prosjekter hvor SNDs betydning har gitt middels og høy addisjonalitet i førundersøkelsen.

SND skal særlig bidra til å skape arbeidsplasser i distriktene. Fordelt etter distriktpolitisk virkeområde er om lag 180-200 av arbeidsplassene kommet utenfor sonene og omkring 340-400 innenfor. Det innebærer at om lag to tredeler av de nye arbeidsplassene er generert innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Denne andelen er 6 prosentpoeng høyere enn andelen prosjekter innenfor virkeområdet.

8.1.3 Sikring av arbeidsplasser

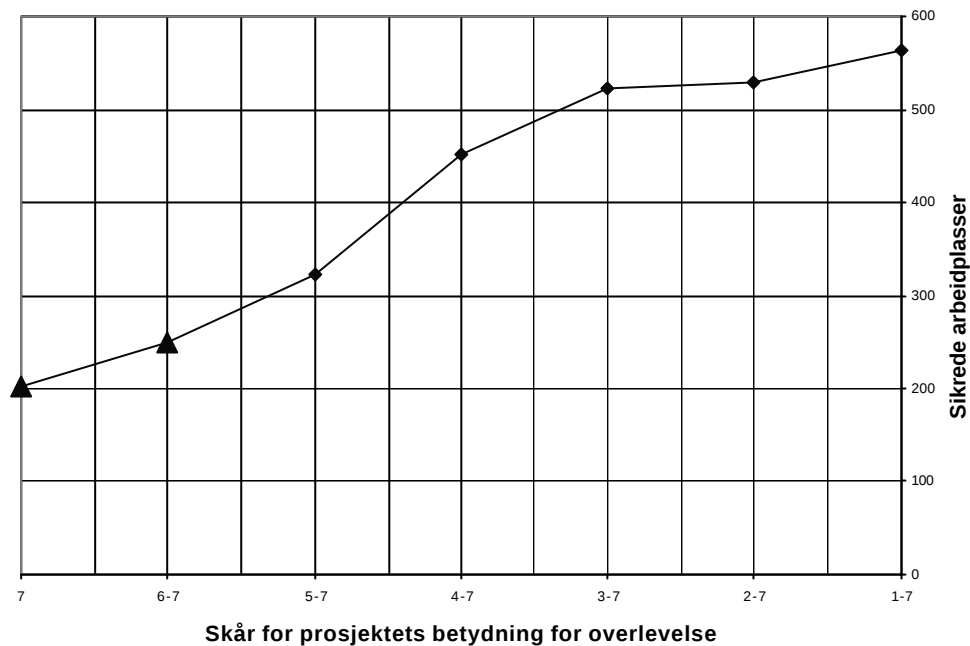
I tillegg til å bidra til sysselsettingsvekst, er det også slik at de SND-finansierte prosjektene kan bidra til at eksisterende arbeidsplasser sikres. Dette kan skje på flere måter. Prosjektene kan forhindre at det blir nødvendig å redusere arbeidsstokken eller de kan begrense reduksjonen av den. Eventuelt kan de også motvirke at virksomheten blir nedlagt eller går konkurs.

Vi har beregnet omfanget av sikring av arbeidsplasser gjennom å ta utgangspunkt i hvordan bedriftene vurderer prosjektets betydning for overlevelse samt deres vurdering av hvilken betydning SND har hatt for realiseringen av prosjektene (addisjonalitet). Beregningen bygger på følgende forutsetninger:

- For at prosjektet skal kunne sies å ha *stor betydning for virksomhetenes overlevelse* må de ha de ha svart 6 eller 7 på dette spørsmålet. (Skala fra 1 til 7, hvor 1 betyr at prosjektet er uten betydning, mens 7 innebærer at prosjektet er av svært stor betydning.)
- Prosjektet må ha *høy addisjonalitet* i 1999, det vil si at det ville blitt lagt på is eller ikke gjennomført uten SNDs medvirkning.
- For å få et mer representativt bilde er ikke de fem prosent største bedriftene med i beregningen. Om disse bedriftene tas med, risikerer man at en ved oppskalering får resultater som i liten grad er representative for populasjonen.
- Sysselsettingen per 1/1 1999 er utgangspunktet for beregningen.

I figur 8-2 nedenfor vises sammenhengen mellom prosjektenes betydning for overlevelse og sikring av arbeidsplasser for prosjektene med høy addisjonalitet. SND har i 54 til 65 bedrifter bidratt til å sikre fra omkring 200 arbeidsplasser (skår på 7) til 250 arbeidsplasser (skår på 6-7)¹³.

¹³ Tilsvarende når også de fem prosent største bedriftene inkluderes er mellom ca 450-660 sikrede arbeidsplasser.

Figur 8-2 Sammenhengen mellom prosjektenes betydning for overlevelse (skår 6-7 eller 7) og sikrede arbeidsplasser. Akkumulerte tall. Prosjekter hvor SNDs betydning har gitt høy addisjonalitet i førundersøkelsen

Fordelt etter distriktpolitisk virkeområde har SND medvirket til å sikre fra om lag 40 til 70 arbeidsplasser utenfor sonene og ca 150 til 180 innenfor sonene. I overkant av 70 prosent av de sikrede arbeidsplassene befinner seg dermed i det distriktpolitiske virkeområdet. Dette er 10 prosentpoeng høyere enn andelen prosjekter i virkeområdet. Dette betyr at SNDs medvirkning i prosjektene har størst betydning for sikring av arbeidsplasser innenfor sonene.

8.1.4 Skapte og sikrede arbeidsplasser i etterundersøkelsen

Totalt har SND bidratt til at det er skapt og sikret fra om lag 700 til 850 arbeidsplasser for de virksomhetene som har svart i etterundersøkelsen. Dette er fra 1,2 til 1,5 arbeidsplasser per prosjekt. Sammenlignet med tidligere år og for tilsvarende virkemidler (lavriskolån, landsdekkende og distriktsrettede risikolån,

landsdekkende utviklingstilskudd, distriktsutviklingstilskudd og OFU/IFU)¹⁴ er gjennomsnittelige arbeidsplasser per prosjekt 1,7 – 2,0¹⁵, mens dette i undersøkelsen av 1998-kullet var 4,3 – 5,2 arbeidsplasser per prosjekt. Den viktigste grunnen til forskjellen, når vi ser bort i fra at de fem prosent største bedriftene er tatt ut ved beregning av sikrede arbeidsplasser, er sannsynligvis at virksomhetene har en annen størrelsessammensetning i de to undersøkelsene. For 1999-kullet hadde 80 prosent av bedriftene 10 eller færre ansatte, mens det tilsvarende tallet for 1998-kullet var 60 prosent med denne bedriftsstørrelsen. Når da 67 prosent av de sikrede og 100 prosent av de skapte arbeidsplassene i 1998-kullet har kommet i bedrifter med flere enn 10 ansatte, har dette resultert i høyere sysselsettingseffekter.

Når antall arbeidsplasser fordeles etter distriktpolitisk virkeområde, viser det seg at det er skapt og sikret omkring 490 til 580 arbeidsplasser innfor det distriktpolitiske virkeområdet og ca 220 til 280 arbeidsplasser utenfor virkeområdet. Det innebærer at vel to tredeler av arbeidsplassene er kommet innenfor virkeområdet. Sammenholdt med antall prosjekter innenfor og utenfor virkeområdet, er det imidlertid små forskjeller mellom disse to områdene når det gjelder sysselsettingseffekter. Innenfor virkeområdet er antall skapte og sikrede arbeidsplasser sju prosentpoeng høyere enn hva antall prosjekter tilsier.

8.2 ESTIMERING AV SYSSELSETTINGSEFFEKTER FOR HELE POPULASJONEN

Ved å bruke de beregningene som er gjort for sysselsettingseffekter av de prosjektene som inngår i etterundersøkelsen for 1999-kullet, er det mulig å estimere sysselsettingseffekter for hele populasjonen som fikk tilsagn fra SND i 1999 (7.673 prosjekter). Effektene estimeres gjennom å anslå effekter for både skapte og sikrede arbeidsplasser. Innen begge disse områdene tar beregningen utgangspunkt i hvordan resultatene fra prosjektene som inngår i etterundersøkelsen fordeler seg på de ulike virkemidlene. Beregningsmåten beskrives mer inngående i avsnitt 8.2.1 - 8.2.3.

Den beregningsmåten som brukes for å estimere sysselsettingseffekten for hele populasjonen er noe annerledes enn i de tidligere etterundersøkelsene. På grunn av at vi har flere prosjekter å bygge våre anslag på, har det vært mulig å gjøre

¹⁴ Dvs. at etablererstipend, lån til landbruket, bygdeutviklingsmidler og grunnfinansieringslån til fiskeflåten er holdt utenfor.

¹⁵ Tilsvarende når også de fem prosent største bedriftene inkluderes er 2,5 – 3,4 arbeidsplasser per prosjekt.

oppskaleringen noe mer detaljert. Vi har derfor tatt utgangspunkt i virkemiddelfordelingen da det særlig er virkemiddeltype som skiller de ulike prosjektene fra hverandre. Tidligere tok oppskaleringen utgangspunkt i fordelingen på industri/andre næringer og innenfor/utenfor det distriktspolitiske virkeområdet.

8.2.1 Skapte arbeidsplasser for hele populasjonen

Beregningen av skapte arbeidsplasser for hele populasjonen tar utgangspunkt i andelen prosjekter for hvert enkelt virkemiddel, der virksomhetene oppgir en skår på 4 til 7 eller 5 til 7 på spørsmålet om prosjektets effekt på sysselsettingsutviklingen. Denne andelen multipliseres så med den gjennomsnittlige sysselsettingsøkningen for hvert enkelt virkemiddel i etterundersøkelsen. I tabell 8-1 vises resultatene av beregningene.

Tabell 8-1 Beregning av skapte arbeidsplasser, høyt og lavt anslag for hele populasjonen fordelt etter virkemiddel.

Virkemiddel	Pop.	Høyt anslag				Lavt anslag			
		Betsys ≥4	Gj. arb.pl.	Arb.pl. per prosj.	Tot. arb.pl	Betsys ≥5	Gj. arb.pl	Arb.pl. per prosj.	Tot. arb.pl
Lavrisikolån	155	0,27	3,33	0,90	139	0,27	3,33	0,90	139
Landsd. risikolån	165	0,33	3,88	1,28	211	0,25	3,83	0,96	158
Distriktsrettede risikolån	405	0,43	7,43	3,19	1294	0,36	8,47	3,05	1235
Landsd. utv.tilskudd	388	0,42	7,63	3,20	1243	0,37	8,57	3,17	1230
Distriktsutv.tilskudd	1567	0,28	4,81	1,35	2110	0,23	4,20	0,97	1514
Etablererstipend	977	0,34	1,37	0,47	455	0,27	1,24	0,33	327
OFU/IFU	134	0,3	7,67	2,30	308	0,3	7,67	2,30	308
Grunnfin. fiskeflåten	213	0,11	2,75	0,30	64	0,11	2,75	0,30	64
Lån til landbruket	511	0,09	1,57	0,14	72	0,05	2,00	0,10	51
Bygdeutviklingsmidler	3158	0,13	1,27	0,17	521	0,11	1,23	0,14	427
Totalt/gjennomsnitt	7673			0,84	6417			0,71	5455

Pop. = populasjon, alle SNDs prosjekter i 1999, Betsys = andelen prosjekter som har effekt på sysselsettingsutviklingen, Gj.arb.pl = gjennomsnittlig antall skapte arbeidsplasser i de bedriftene hvor prosjektet har hatt effekt på sysselsettingsutviklingen, Arb.pl. per prosj.= skapte arbeidsplasser per prosjekt for hele populasjonen, Tot.arb.pl = totalt antall skapte arbeidsplasser.

Skapte arbeidsplasser totalt

For hele populasjonen er det skapt fra omkring 5.500 til 6.400 nye arbeidsplasser. Flest antall arbeidsplasser har kommet gjennom prosjekter som har fått tilsagn om distriktsutviklingstilskudd, distriktsrettede risikolån og landsdekkende utviklingstilskudd, mens færrest har blitt skapt hos dem som har fått grunnfinansieringslån til fiskeflåten og lån til landbruket.

Skapte arbeidsplasser per prosjekt

Det har blitt skapt flest arbeidsplasser blant mottakere av landsdekkende utviklingstilskudd (ca 3,2 per prosjekt) og distriktsrettede risikolån (3,1 – 3,2 per prosjekt), mens det har blitt skapt færrest blant dem som har fått bygdeutviklingsmidler (0,1 – 0,2 per prosjekt) og lån til landbruket (ca 0,1 per prosjekt). Forskjellene skyldes sannsynligvis at de førstnevnte prosjektene omfatter større beløp i kroner. For hele populasjonen er det i gjennomsnitt skapt fra 0,7 til 0,8 arbeidsplasser per prosjekt.

Skapte arbeidsplasser etter distriktpolitisk virkeområde

Fordelt etter distriktpolitisk virkeområde har fra vel 1.800 til i underkant av 2.300 nye arbeidsplasser blitt skapt utenfor sonene, mens fra 3.600 til nærmere 4.200 arbeidsplasser har blitt generert innenfor sonene. Omtrent to tredeler av arbeidsplassene har dermed oppstått innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.

8.2.2 Sikrede arbeidsplasser for hele populasjonen

Estimeringen av antall sikrede arbeidsplasser tar utgangspunkt i andelen prosjekter for hvert enkelt virkemiddel der virksomhetene oppgir en skår på 6 til 7 eller 7 (på en skala fra 1-7) på spørsmålet om hvor viktig prosjektet er for deres overlevelse. Denne andelen multipliseres så med det gjennomsnittlige antall sikrede arbeidsplasser for hvert enkelt virkemiddel i etterundersøkelsen. Resultatene er vist i tabell 8-2.

Tabell 8-2 Beregning av sikrede arbeidsplasser, høyt og lavt anslag for hele populasjonen fordelt etter virkemiddel.

Virkemiddel	Pop.	Høyt anslag				Lavt anslag			
		Betov. ≥6	Gj. arb.pl.	Arb.pl. per. prosj.	Tot. arb.pl	Betov. =7	Gj. arb.pl	Arb.pl. per prosj.	Tot. arb.pl
Lavrisikolån	155	0,09	23,50	2,12	328	0,05	23,50	1,18	182
Landsd. risikolån	165	0,13	3,67	0,48	79	0,13	3,67	0,48	79
Distriktsrettede risikolån	405	0,08	3,50	0,28	113	0,06	3,00	0,18	73
Landsd. utv.tilskudd	388	0,16	5,00	0,80	310	0,11	2,00	0,22	85
Distriktsutv.tilskudd	1567	0,06	7,00	0,42	658	0,05	7,14	0,36	559
Etablererstipend	977	-	-	-	-	-	-	-	-
OFU/IFU	134	0,13	2,50	0,33	44	0,13	2,50	0,33	44
Grunnfin. fiskeflåten	213	0,14	4,20	0,59	125	0,11	4,75	0,52	111
Lån til landbruket	511	0,17	2,31	0,39	201	0,16	2,42	0,39	198
Bygdeutviklingsmidler	3158	0,19	2,04	0,39	1224	0,15	1,33	0,20	630
Totalt/gjennomsnitt	7673			0,40	3082			0,26	1961

Pop.= populasjon, alle SNDs prosjekter i 1999, Betov.= andelen prosjekter som har betydning for overlevelsen, Gj.arb.pl = gjennomsnittlig antall sikrede arbeidsplasser i de bedriftene hvor prosjektet har hatt betydning for overlevelsen, Arb.pl. per prosj.= sikrede arbeidsplasser per prosjekt for hele populasjonen, Tot.arb.pl = totalt antall sikrede arbeidsplasser.

Sikrede arbeidsplasser totalt

For hele populasjonen er det sikret fra omkring 1.900 til vel 3.000 arbeidsplasser, Høyest antall arbeidsplasser har blitt sikret gjennom prosjekter som har fått tilsagn om bygdeutviklingsmidler og distriktsutviklingstilskudd¹⁶, mens færrest har blitt sikret hos dem som har fått OFU/IFU og etablererstipend. Etablererstipend gis til nyetablering og sikring av arbeidsplasser er derfor ikke relevant.

Sikrede arbeidsplasser per prosjekt

Om en foretar en fordeling ut fra hvor mange arbeidsplasser som har blitt sikret per prosjekt, gir det en helt annen rekkefølge på virkemidlene.. Flest arbeidsplasser per prosjekt er sikret blant mottakere av lavrisikolån med 1,2 - 2,1 arbeidsplasser per prosjekt, for mottakerne av grunnfinansieringslån til fiskeflåten (0,5 - 0,6 per prosjekt) og blant mottakerne av landsdekkende utviklingstilskudd (0,2 – 0,8). Færrest arbeidsplasser har blitt sikret av dem som har fått distriktsrettede risikolån (0,2 – 0,3 per prosjekt). For hele populasjonen er det i gjennomsnitt skapt fra 0, 3 til 0,4 arbeidsplasser per prosjekt.

¹⁶ Disse tallene er svært påvirket av at antall prosjekter er stort.

Sikrede arbeidsplasser etter distriktpolitisk virkeområde

Fordelt etter distriktpolitisk virkeområde har fra vel 400 til drøyt 900 arbeidsplasser blitt sikret utenfor sonene, mens fra omkring 1500 til vel 2100 arbeidsplasser har blitt sikret innenfor sonene. Samlet innebærer det at 70 til 78 prosent av de sikrede arbeidsplassene er å finne innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Dette impliserer at prosjektene har relativt sett større betydning for sikring enn for skaping av nye arbeidsplasser innen virkeområdet. Spesielt gjelder dette når de strengeste estimeringskriteriene legges til grunn.

8.2.3 Skapte og sikrede arbeidsplasser for hele populasjonen

Med de forutsetningene som er lagt til grunn, er det skapt og sikret fra om lag 7.400 til 9.500 arbeidsplasser blant de bedriftene som fikk tilsagn fra SND i 1999. Dette innebærer at det er skapt og sikret 1,0 til 1,2 arbeidsplasser per prosjekt. Sammenlignet med tidligere år og for tilsvarende virkemidler (lavrisikolån, landsdekkende og distriktsrettede risikolån, landsdekkende utviklingstilskudd, distriktsutviklingstilskudd og OFU/IFU)¹⁷ er gjennomsnittelige arbeidsplasser per prosjekt 2,0 – 2,4¹⁸ mens dette i undersøkelsen av 1998-kullet var 3,6 – 4,4 arbeidsplasser per prosjekt. Tallene framgår av tabell 8-3.

Tabell 8-3 Beregning av skapte og sikrede arbeidsplasser, høyt og lavt anslag for hele populasjonen fordelt etter virkemiddel.

Virkemiddel	Populasjon (prosjekt)	Høyt anslag		Lavt anslag	
		Pr. prosjekt	Totalt	Pr. prosjekt	Totalt
Lavrisikolån	155	3,01	467	2,07	321
Landsdekkende risikolån	165	1,76	290	1,44	237
Distriktsrettede risikolån	405	3,47	1407	3,23	1308
Landsd. utviklingstilskudd	388	4,00	1553	3,39	1317
Distriktsutviklingstilskudd	1567	1,77	2768	1,32	2073
Etablererstipend	977	0,47	455	0,33	327
OFU/IFU	134	2,63	352	2,63	352
Grunnfin.lån til fiskeflåten	213	0,89	189	0,82	175
Lån til landbruket	511	0,53	273	0,49	249
Bygdeutviklingsmidler	3158	0,55	1745	0,33	1057
Totalt	7673	1,24	9499	0,97	7416

¹⁷ Dvs. at etablererstipend, lån til landbruket, bygdeutviklingsmidler og grunnfinansieringslån til fiskeflåten er holdt utenfor.

¹⁸ Tilsvarende når også de fem prosent største bedriftene inkluderes er 2,9 – 3,8 arbeidsplasser per prosjekt

Skapte og sikrede arbeidsplasser etter virkemiddel

I absolutte tall er det skapt og sikret flest arbeidsplasser blant mottakerne av distriktsutviklingstilskudd, landsdekkende utviklingstilskudd, distriktsrettede risikolån og bygdeutviklingsmidler. Færrest skapte og sikrede arbeidsplasser er det blant dem som har fått landsdekkende risikolån og grunnfinansieringslån til fiskeflåten. Per prosjekt er det skapt og sikret flest arbeidsplasser blant mottakerne av landsdekkende utviklingstilskudd (3,4 – 4,0 per prosjekt) og distriktsrettede risikolån (3,2 – 3,5 per prosjekt), mens det er skapt og sikret færrest blant mottakerne av bygdeutviklingsmidler (0,3 – 0,6 per prosjekt) og etablererstipend (0,3 – 0,5 per prosjekt). Dette skyldes at de minste prosjektene og bedriftene befinner seg innen de to sistnevnte virkemiddelkategoriene.

Skapte og sikrede arbeidsplasser etter distriktpolitisk virkeområde

Fordelt etter distriktpolitisk virkeområde ligger antall skapte og sikrede arbeidsplasser fra om lag 2.200 til ca 3.200 arbeidsplasser utenfor sonene og fra 5.100 til 6.300 arbeidsplasser innenfor sonene. Rundt to tredeler av de skapte og sikrede arbeidsplassene befinner seg dermed innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Dette er en andel som er vel 5 prosentpoeng høyere enn antall prosjekter.

8.3 SNDS KOSTNADER PER ARBEIDSPLASS

Anslag for støtteelementet per arbeidsplass skapt eller sikret tar utgangspunkt i de oppskalerte sysselsettingstillene som er beregnet foran i kap. 8.2.3 og samlet støtteelement for bevilgningene i 1999 benyttes. Dette er den samme metoden som ble benyttet for å beregne støtteelementet i evalueringen av SND og av de bedriftsrettede distriktpolitiske virkemidlene¹⁹. Utgangspunkt her er tall for hele populasjonen. Tilsvarende beregninger med utgangspunkt i utvalget (de som har svart på undersøkelsen) kan også benyttes, slik Møreforsking har gjort i tidligere etterundersøkelser. Med samme kostnadsanslag gir de to framgangsmåtene relativt sammenfallende resultater. Møreforsking har imidlertid valgt å ta hensyn til administrasjonskostnadene ved å gi tilsagnene. Dette er gjort ved at "det i estimatene for kostnader per arbeidsplass er forutsatt at positive sysselsettingseffekter i prosjekter i gruppen avslag/andre frafall vil tilsvare og "oppveie" ikke medregnede administrasjonskostnader"²⁰. Med andre ord tas finansieringsbistanden til de bedriftene som *ikke* har svart i etterundersøkelsen med i kostnadsgrunnlaget, selv om sysselsettingseffekten beregnes kun for de som har svart. Disse "ekstra" kostnadene antas da å være lik administrasjonskostnadene. Denne beregningsmåten vil imidlertid være svært følsom for variasjoner i gruppen avslag/andre frafall fra år

¹⁹ Se Hauknes et.al, (2000) og Alsos et. al (2000)

²⁰ Se Bræin et. al (2002, s:56).

til år, noe som medfører til dels store variasjoner i kostnadsanslagene²¹. I våre beregninger her ser vi bort fra administrasjonskostnadene for ordningene ettersom disse ikke er kjent. Det må også kunne hevdes at administrasjonskostnadene stort sett vil være de samme fra år til år og derfor kan sees bort fra i den type analyser vi skal foreta her. Våre beregninger er derfor ikke helt sammenlignbare med tallene fra tidligere etterundersøkelser, men vil bli sammenlignet med tall fra tidligere evaluering av de bedriftsrettede distriktpolitiske virkemidlene (jfr. Alsos et. al, 2000).

Anslagene for kostnader per arbeidsplass er vist i tabellen nedenfor. I tabellen vises både beregninger for 1999-kullet hvor alle virkemidlene er tatt med og beregninger hvor virkemidler som ikke var med i tidligere undersøkelser er tatt ut (dvs. etablererstipend, grunnfinansieringslån til fiskeflåten, lån til landbruket og bygdeutviklingsmidler). Sistnevnte er sammenlignbart med anslagene for 1998-, 1996 og 1995- kullene²². Beregningene for 1995- og 1996 kullene er hentet fra evalueringen av de bedriftsrettede distriktpolitiske virkemidlene (Alsos et. al, 2000). Anslagene er beregnet på grunnlag av samlet støtteelement i de årlige bevilgningene til virkemidlene. Her har vi satt SNDs kostnader lik summen av de ulike tilskuddsordningene tillagt tapsavsetningen for risikolåneordningene²³. Tapsavsetningen har vært på 25 prosent av ressursrammen. Det totale støtteelementet er så dividert med sysselsettingsanslaget. Metoden må betraktes som en forenkling da det verken tas hensyn til administrasjonskostnadene knyttet til tilsagnsgivningen som nevnt tidligere, eller korrigert i forhold til faktiske tap i våre beregninger.

Tabell 8-4 Skapte og sikrede arbeidsplasser – Støttekostnad per arbeidsplass

Årskull	Skapte og sikrede arbeidsplasser		Kostnader per arbeidsplass (i 1000 kr)*	
	Lav	Høy	Lav**	Høy**
1999 (alle virkemidler)	7416	9499	265	207
1999 (tilsv. vrkm. som i 1995-98)	5608	6837	220	180
1998	5800	7100	196	160
1996***	4522	5730	225	177
1995***	6285	8119	177	140

* Tallene er ikke justert for prisstigning

** Beregnet ut i fra lavt/høyt anslag for skapte og sikrede arbeidsplasser.

*** Tallene er hentet fra evalueringen av de bedriftsrettede distriktpolitiske virkemidlene (Alsos et. al, 2000)

²¹ I Møreforskings undersøkelser varierer for eksempel avslag/andre frafall på mellom 24 og 34 prosent

²² Det er gjennomført kundeundersøkelser fra og med 1994. Tall fra 1994-kullet er ikke tatt med da dette bare omfattet industribedrifter. For 1997-kullet er det ikke foretatt noen undersøkelse.

²³ Dette er samme støtte-element som er benyttet av Hauknes et. al (2000), Alsos et. al (2000) og Bræin et. al (2002).

For 1999-kullet er SNDs kostnader på 1968 millioner kr, noe som gir totale kostnader per arbeidsplass på mellom 207.000 – 265.000 kr²⁴. Sammenlignet med tidligere år og for tilsvarende virkemidler (lavrisikolån, landsdekkende og distriktsrettede risikolån, landsdekkende utviklingstilskudd, distriktsutviklings-tilskudd og OFU/IFU)²⁵ er totale kostnader per arbeidsplass på mellom 180.000 – 220.000 kr. Dette er på nivå med det en fant for 1996-kullet og litt høyere enn anslagene for 1998-kullet.

Fordelt etter distriktpolitisk virkeområde er kostnadene per arbeidsplass for 1999-kullet 180.000 – 215.000 kr. innenfor og 195.000 – 279.000 kr. utenfor det distriktpolitiske området²⁶.

8.4 OPPSUMMERING

For de virksomhetene som inngår i etterundersøkelsen for 1999-kullet, har det vært en netto sysselsettingsøkning på 791 arbeidsplasser. Dette tilsvarer en økning på 16 prosent i perioden fra 1. januar 1999 til 1. januar 2003. Av netto sysselsettingsøkning er 398 arbeidsplasser kommet i bedrifter innenfor det distriktpolitiske virkeområde og 393 utenfor. Økningen har vært sterkest i sone A (33 prosent), mens det i sone B har vært en økning på 12 prosent og i sone C på 10 prosent. Utenfor sonen har økningen vært på 22 prosent.

Når det gjelder beregninger av sysselsettingseffektene av SND-tilsagnene er det knyttet stor usikkerhet til disse. Treffsikkerheten i anslagene vil både avhenge av utvalgsusikkerhet og av presisjonsproblemer knyttet til de subjektive graderte svaralternativer som benyttes. Annen vektning kan med andre ord gi andre anslag. Beregninger som er gjort for alle de bedriftene som fikk tilsagn fra SND i 1999 (7.673 prosjekter) gir et anslag på sysselsettingseffekten fra om lag 7.400 til 9.500 arbeidsplasser. Rundt to tredeler av de skapte og sikrede arbeidsplassene er kommet innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.

For hele populasjonen av bedrifter som fikk tilsagn fra SND i 1999 er SNDs kostnad per skapte og sikrede arbeidsplass på 207.000 til 265.000 kroner. Sammenlignet med tidligere år og for tilsvarende virkemidler er totale kostnader

²⁴ Samme beregningsmetode benyttet for utvalget, dvs. de som har svart på etterundersøkelsen, gir kostnader per arbeidsplass på mellom 190.000 – 225.000 kr.

²⁵ Dvs. at etablererstipend, lån til landbruket, bygdeutviklingsmidler og grunnfinansieringslån til fiskeflåten er holdt utenfor..

²⁶ Landbruksvirkemidlene og grunnfinansieringslån til fiskeflåten er ikke med i beregningen fordi vi ikke har tilsagnsbeløp fordelt etter distriktpolitisk virkeområde for dem.

per arbeidsplass på mellom 180.000 – 220.000 kroner. Dette er på nivå med det en fant for 1996-kullet og litt høyere enn anslagene for 1998-kullet.

DEL D: BEDRIFTENS RESULTATER OG EGENSKAPER

9 UTVIKLING OG ENDRINGER I BEDRIFTENES EGENSKAPER

Foran har vi sett på forhold knyttet til prosjektene i bedriftene som fikk tilsagn fra SND i 1999. I dette kapitlet skal vi se nærmere på om det har skjedd noen utvikling/endring i bedriftens egenskaper fra førundersøkelsen i 2000 og fram til etterundersøkelsen nå i 2003. I det videre ser vi nærmere på faktorer vedrørende bedriftens ressurser, strategiske forhold og entreprenørielle orientering. Sistnevnte egenskap kan fortelle noe om bedriftenes holdning til innovasjon, risiko-tilbøyelighet og proaktivitet.

9.1 ENDRINGER I BEDRIFTENS RESSURSER

Ressurser grupperes ofte i fem hovedkategorier. Dette er finansielle, fysiske, menneskelige, organisatoriske og teknologiske ressurser. Av de nevnte ressursene må en anta at ressursene med størst potensial for utvikling/endring (innovasjon og entreprenøriell adferd) er knyttet til de menneskelige og de teknologiske ressursene. Samtidig må den finansielle ressursen sees på som grunnleggende for å kunne lykkes. I denne undersøkelsen er det tatt med indikatorer som kan fortelle noe om bedriftenes ulike ressurser. Disse presenteres nedenfor og er:

- Menneskelige ressurser: Leders og ansattes nettverk (Nettverk)
- Organisatoriske ressurser: Formell struktur/styre og strategi (Styre)
- Teknologiske ressurser: Patenter/vanskelig kopierbar kompetanse (Teknologi)
- Fysiske ressurser: Geografiske lokaliseringsforhold og foretaksmiljø (Geografi)
- Finansielle ressurser: Finansiell posisjon i forhold til andre (Finans)

9.1.1 Sammenligning av gjennomsnittsverdier for ressursene

I tabellen nedenfor er de gjennomsnittlige endringene for de enkelte ressursgruppene vist. Alle ressursgruppene har fått redusert gjennomsnittsverdi siden førundersøkelsen. Størst er nedgangen for finans og geografi, med en gjennomsnittlig nedgang på henholdsvis 0,43 og 0,42. Minst endring er det for teknologi, men her er også gjennomsnittsverdien svært lav (1,8). De ressursene som vurderes høyest er nettverk, med gjennomsnittsverdier på 4,55/4,24. Lavest er som nevnt verdien for teknologi med omkring 1,8, mens de øvrige ressursene har gjennomsnittsverdier på mellom tre og fire. Alle endringene fra før- til

etterundersøkelsen er signifikante på 10 prosents nivå eller bedre med unntak for teknologi. Tallene framgår av tabellen nedenfor.

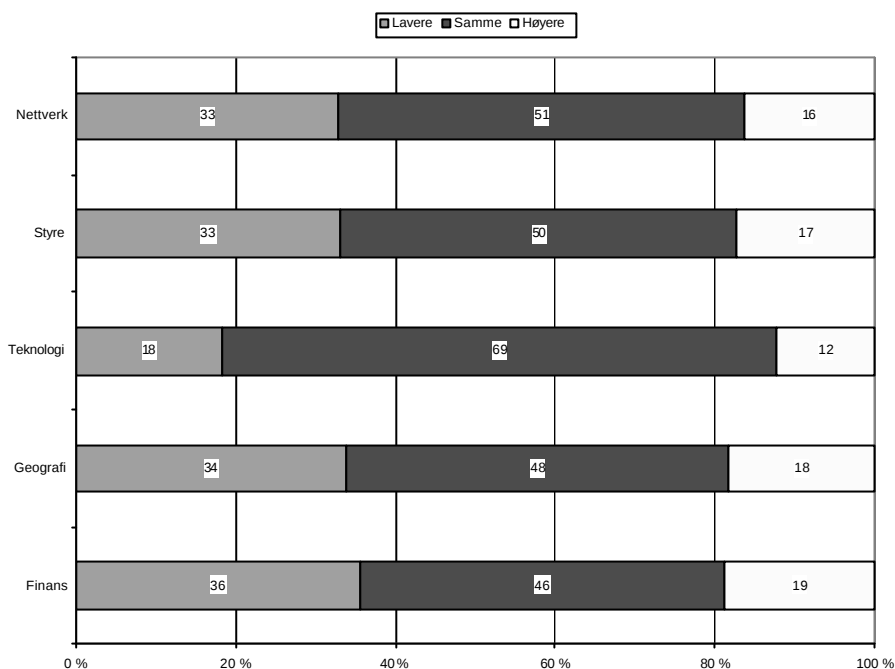
Tabell 9-1 Gjennomsnittsverdier for ressursene i før- og etterundersøkelsen

Ressurs	Gjennomsnitt	Standard feil	N
- Nettverk00	4,55	0,077	446
- Nettverk03	4,24	0,078	446
Nettverk00 – Nettverk03	0,31***	0,081	
- Styre00	3,61	0,091	440
- Styre03	3,46	0,086	440
Styre00 – Styre03	0,15*	0,081	
- Teknologi00	1,82	0,086	380
- Teknologi03	1,75	0,086	380
Teknologi00 - Teknologi03	0,06	0,069	
- Geografi00	3,94	0,077	514
- Geografi03	3,52	0,073	514
Geografi00 - Geografi03	0,42***	0,074	
- Finans00	3,60	0,084	473
- Finans03	3,17	0,081	473
Finans00 – Finans03	0,43***	0,089	

Sig. (2-tailed): * < 0,10; ** < 0,01; *** < 0,001

9.1.2 Type endringer

En annen måte å studere endringen i ressursene på er å se på hvor mange som vurderer ressursene lavere, høyere eller har samme vurdering som tidligere. Dette er vist i figuren nedenfor. Som det framgår her, vektlegger mellom 46 og 69 prosent av bedriftene de ulike ressursene på samme måte i dag som i 2000. Særlig vektlegges de teknologiske ressursene på samme måte som tidligere, mens omkring 1/3 av bedriftene vektlegger de øvrige ressursene lavere nå enn i 2000. Mellom 12 og 19 prosent av bedriftene mener at de ulike ressursene har fått en større betydning i dag enn tidligere. Grovt sett kan en derved si at 2/3 av bedriftene har samme eller høyere vektlegging av sine ressurser i forhold til 2000, mens 1/3 vurderer ressursene som mindre betydningsfulle enn den gang. Resultatene av de sammenslåtte ressursgruppene er vist i figuren nedenfor.

Figur 9-1 Bedriftenes vektlegging av ressursenes betydning i dag ift. førundersøkelsen i 2000.

Innenfor teknologi er det særlig indikatorene ”patent på bedriftens teknologi” og ”patent på bedriftens produkter og tjenester” som i størst grad vurderes på samme måte som tidligere (79 og 76 prosent). For nettverksressursene er det indikatorene ”de ansattes nettverk er viktig for bedriften” som vurderes lavere enn tidligere (37 prosent), mens 17 prosent gir dette en høyere vurdering. Styret handler først og fremst om at ”styret bidrar med eksternt nettverk” og er ”en betydelig rådgivningsressurs”. Vel 1/3 av svarene (henholdsvis 35 og 34 prosent) vurderer dette lavere nå enn tidligere. Resultatene for den enkelte indikator er vist i tabellen nedenfor.

Tabell 9-2 Bedriftenes vurdering av enkeltressursers betydning i dag ift. førundersøkelsen i 2000

Ressursindikator	Vektlegging/vurdering av ressursen				N
	Lavere	Samme	Høyere	Sum	
Menneskelige ressurs – Nettverk:					
De ansattes nettverk er en viktig informasjonskilde for bedriften	37	46	17	100	549
Bedriften har stort utbytte av daglig leders personlige nettverk	31	53	16	100	549
Bedriftens nettverk brukes til å påvirke omgivelsene	32	50	18	100	549
Bedriftens nettverk brukes som en kunnskapsressurs	34	50	16	100	549
Ledelsens kompetanse er høy	31	55	15	101	549
Organisatorisk ressurs – Styringsstruktur					
Styret bidrar med et eksternt nettverk for bedriften	35	50	17	102	549
Bedriften utarbeider regelmessig skriftlige strategier	31	51	18	100	549
Bedriftens styre er en betydelig rådgivningsressurs	34	49	17	100	549
Teknologisk ressurs					
Patent på bedriftens teknologi	14	79	7	100	423
Patent på bedriftens produkter/tjenester	15	76	10	101	423
Bedriftens kompetanse er vanskelig å kopiere	26	54	20	100	423
Fysiske ressurs - Geografi					
Mer fordelaktig lokalisering ift. konkurrentene	35	47	19	101	628
Viktig at det finnes et lokalt foretaksmiljø	34	45	21	100	628
Bedriftens lokalisering er viktig for konkurranseevnen	33	53	15	101	591
Finansiell ressurs					
Sterk finansiell posisjon ift. konkurrentene	36	46	19	101	549

Alle disse ulike ressursindikatorene nevnt foran må antas å være sentrale for bedriftene, men hva kan det skyldes at verdiene reduseres i forhold til førundersøkelsen? Det er vanskelig å ha noen klar formening om dette da vi ikke

har tidligere erfaringer eller noe å sammenligne med. En nærliggende forklaring kan være at en ved oppstart av prosjekt og spørsmål i den forbindelse kan tendere til å være noe mer optimistisk i sine vurderinger enn når prosjektet er avsluttet. En annen mulighet er at det faktisk har skjedd mer reelle endringer i bedriftenes vurderinger av ressursene de siste årene. Hva dette kan skyldes, må i så fall avdekkes gjennom egne undersøkelser.

Å se på ressursindikatorene i forhold til hvilket virkemiddel bedriftene har mottatt, kan bidra til å nyansere bildet noe (tallene er vist i vedlegg 3). Deles disse i tre grupper; *ordinære virkemidler* (lavrisikolån, distriktsrettede og landsdekkende tilskudd og risikolån, OFU/IFU og grunnfinansieringslån til fiskeflåten), *etablererstipend* og *landbruksvirkemidler* (bygdeutviklingsmidler og lån til landbruket) viser det seg at det særlig er de som har mottatt landbruksvirkemidler, som har en lavere vurdering nå enn tidligere. For de fem nettverksindikatorene gis disse en lavere vurdering i mellom 42-47 prosent av tilfellene, mens tilsvarende tall for mottakerne av de ordinære virkemidlene er 23-34 prosent med hovedtyngden på 20-tallet. Denne store tendensen blant mottakerne av landbruksvirkemidler til å vurdere ressursene lavere nå enn tidligere gjelder også for de andre ressursene, om enn i noe mindre grad. Dette gjelder særlig for geografiressursene, selv om det også her er flest som vektlegger faktorene lavere nå enn tidligere. Mottakerne av etablererstipend har vurdert teknologiressursene og geografiressursene og her er endringene mindre enn for de to øvrige mottakergruppene. De opprettholder med andre ord i større grad den vurderingen de opprinnelig gjorde av ressursindikatorene. Å se på de ulike virkemiddelgruppene nyanserer med andre ord bildet av bedriftenes endring i vurderingene av ressursene. Mottakerne av landbruksvirkemidlene trekker endringen i vurderingene ned, men om dette skyldes stor optimisme i denne gruppen ved oppstart av prosjektet i sin tid eller om det er andre forhold i landbruksnæringa som gjør at de i større grad enn andre foretar slike vurderinger, kan det ikke gis noe godt svar på her. For nærmere detaljer om virkemiddelgruppe og den enkelte ressursindikator, vises det til vedlegg 3.

9.2 ENDRINGER I BEDRIFTENES KONKURRANSESTRATEGIER

Strategi handler om bedriftens tilpasning til omgivelsene og kan defineres som *den tilpasningen organisasjonen gjør mellom interne ressurser og ferdigheter, og muligheter og risiko skapt av bedriftens eksterne omgivelser*⁴⁹. En bedrifts strategi fastsetter med andre ord hvilke omgivelser en skal operere i og hvilke virkemidler bedriften skal ta i bruk for å nå sine mål. Valg av konkurransestrategi betraktes ofte som en av de viktigste beslutningene for en bedrifts suksess, og innen strategi og

⁴⁹ Se Grant, 1991

ledelse er en helt sentral oppgave å oppnå kunnskap om ulike kilder til bærekraftig konkurranseevne. Konkurransestrategier grupperes ofte i tre hovedkategorier etter hvor fokus for strategien er. Tradisjonelt kan dette deles inn etter om det er fokus på produkt, marked eller pris. I denne undersøkelsen er det tatt med indikatorer som kan fortelle noe om bedriftenes strategiorientering, og inndelingen nevnt over vil bli benyttet her.

9.2.1 Sammenligning av gjennomsnittsverdier for strategigruppene

I tabellen nedenfor er de gjennomsnittlige endringene for de enkelte strategigruppene vist. Alle gruppene har fått redusert gjennomsnittsverdi siden førundersøkelsen. Produkt og marked har størst nedgangen med henholdsvis 0,35 og 0,39, mens nedgangen for prisstrategien var minst med 0,18. De strategigruppene som vurderes høyest er produkt med gjennomsnittsverdier på 5,11/4,76. Lavest er verdien for marked med 3,45/3,06. Alle sammenligningene er signifikante på ti prosents nivå eller bedre for sammenligninger mellom før- og etterundersøkelsene. Tallene framgår av tabellen nedenfor.

Tabell 9-3 Gjennomsnittsverdier for strategiorienteringen i før- og etterundersøkelsen

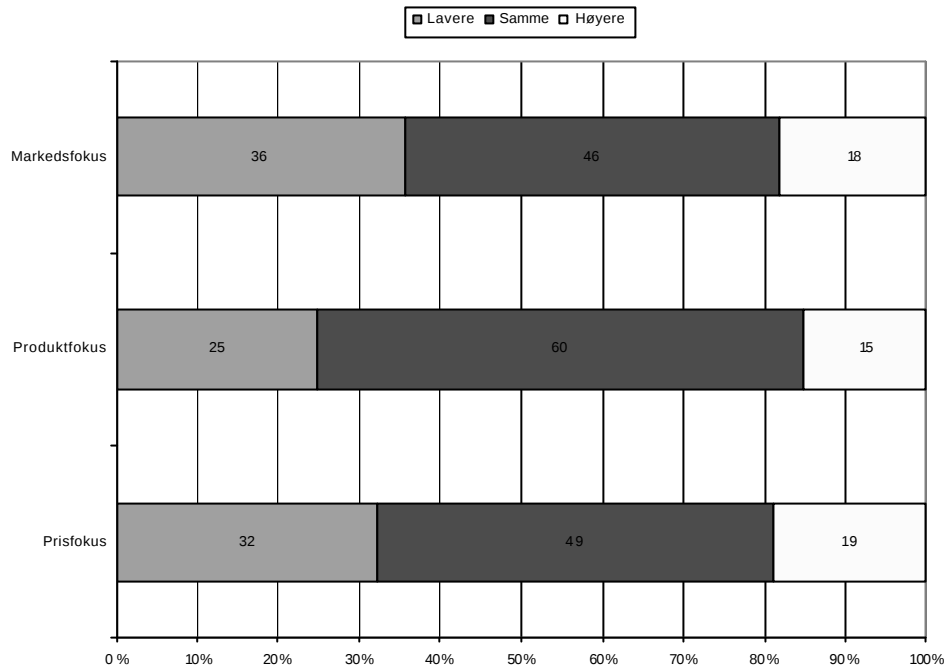
Strategiorientering	Gjennomsnitt	Standard feil	N
- Produkt00	5,11	0,057	443
- Produkt03	4,76	0,066	443
Produkt00 - Produkt03	0,35***	0,064	
- Marked00	3,45	0,058	498
- Marked03	3,06	0,056	498
Marked00 - Marked03	0,39***	0,060	
- Pris00	3,69	0,074	499
- Pris03	3,51	0,074	499
Pris00 - Pris03	0,18*	0,075	

Sig. (2-tailed): * < 0,10; ** < 0,01; *** < 0,001

9.2.2 Type endring

Hvor mange som vurderer strategiområdene lavere, høyere eller har samme vurdering som tidligere, er vist i figuren nedenfor. Som det framgår her har mellom 46 og 60 prosent av bedriftene opprettholdt det samme fokuset som tidligere, mens mellom 15 og 19 prosent vurderer disse høyere i dag enn tidligere. 25-36 prosent vurderer at de ulike strategiområdene har fått lavere betydning. Det er særlig de som hadde et produktfokus som har opprettholdt denne (60 prosent), mens de som hadde et markedsfokus i større grad vurderer dette lavere nå enn tidligere. Som for ressursene kan en også for strategiorienteringen grovt sett si at 2/3 har samme eller

en høyere vurdering enn tidligere, mens 1/3 gir dette en lavere vurdering. I figuren nedenfor er dette vist for de tre strategiske hovedområdene.

Figur 9-2 Bedriftenes vurdering av strategifokus i dag ift. førundersøkelsen 2000

Av de produktorienterte indikatorene er det særlig ”produserer kvalitetsprodukter” (74 prosent) og ”produserer nisjeprodukter” (60 prosent) som gjør at andelen med samme vurdering utgjør en så vidt stor andel. For markedsorienteringen var det særlig indikatorene ”satser på å vokse raskest mulig” og ”viktig å ha kontroll over distribusjonen” som hadde en lavere vurdering (37 prosent). Vurderingene i forhold til de enkelte strategiindikatorene er vist i tabellen nedenfor.

Tabell 9-4 Bedriftenes vurdering av enkeltressursers betydning i dag ift. førundersøkelsen i 2000

Strategiindikator	Vektlegging/vurdering				N
	Lavere	Samme	Høyere	Sum	
Markedsorientering					
Satser på å vokse raskest mulig	37	50	13	100	628
Større produktbredde enn konkurrentene	36	46	18	100	628
Tilpasser oss konkurrentenes vellykkede forretningsideer	35	40	25	100	628
Er aggressive når det gjelder nye markedsføringstiltak	33	49	18	100	591
Viktig å ha kontroll over distribusjonen	37	45	17	99	628
Produktorientering					
Har en stabil produktportefølje/sortiment	28	52	20	100	549
Produserer kvalitetsprodukter	18	74	8	100	628
Produserer nisjeprodukter	24	60	16	100	628
Engasjert i forbedring/modifisering av eksisterende produkter	30	54	17	101	591
Prisorientering					
Billigere produkter enn konkurrentene	31	51	19	101	591
Holder et konkurransedyktig prisnivå	34	47	19	100	591

Også for strategiorienteringen er det slik at denne varierer noe med hvilket virkemiddel som er benyttet. Tendensen er den samme som for ressursene. Mottakerne av landbruksvirkemidlene sier i større grad enn de andre at strategiorienteringen stemmer mindre nå enn tidligere. En oversikt over strategiindikatorer og virkemiddelgrupper er vist i vedlegg 4.

9.3 ENDRINGER I BEDRIFTENES ENTREPRENØRIELLE ORIENTERING

Entreprenørskap og nyskapning er sett på som sentralt for verdiskapning, vekst og sysselsetting. I tillegg forventes det at samfunnsutviklingen i økende grad vil bli preget av omstillingsprosesser, noe som ytterligere gjør at evnen til

entreprenørskap vil stå sentralt. Entreprenøriell orientering kan defineres som: "Lederens strategiske orientering som reflekterer en bedrifts villighet til å engasjere seg i entreprenøriell adferd"⁵⁰, og er sett på som en bedrifts handlinger i forhold til innovasjon, risikotilbøyelighet og proaktivitet⁵¹. Et av formålene til SND og flere av virkemidlene er nettopp å bidra til utvikling, innovasjon og nyskaping. I vår sammenheng er det av interesse å finne ut hvordan denne faktoren er, og hvordan den utvikler seg. De seks indikatorene som inngår i entreprenøriell orientering her er gruppert etter indikatorer for innovasjon, proaktivitet og risikotilbøyelighet og er vist nedenfor.

- Innovasjon:	- Bedriften er engasjert i utvikling av nye produkter/tjenester. - Vi satser på å være først når det gjelder teknologisk utvikling i vår bransje.
- Proaktivitet:	- Vi bruker ressurser på å finne nye muligheter i markedet. - Vi legger vekt på en kontinuerlig utvikling av vårt forretningskonsept. - Bedriften legger vekt på å være den første bedriften som går inn på nye markeder.
- Risikotilbøyelighet:	- Vi akseptere høy risiko.

9.3.1 Sammenligning av gjennomsnittsverdier for entreprenøriell orientering

I tabellen nedenfor er de gjennomsnittlige endringene for de enkelte indikatorgruppene vist. Også her har alle gruppene fått redusert gjennomsnittsverdi siden førundersøkelsen. Proaktivitet og risikotilbøyelighet har størst nedgang med henholdsvis 0,49 og 0,46, mens nedgangen for innovasjon var minst med 0,35. Høyeste vurdering har proaktivitet med gjennomsnittsverdier på 4,52/4,03. Lavest er verdien for risikotilbøyelighet med 3,01/2,55. Alle endringene fra før- til etterundersøkelsen er signifikante. Tallene framgår av tabellen nedenfor.

⁵⁰ Wiklund, 1998

⁵¹ Miller, 1983

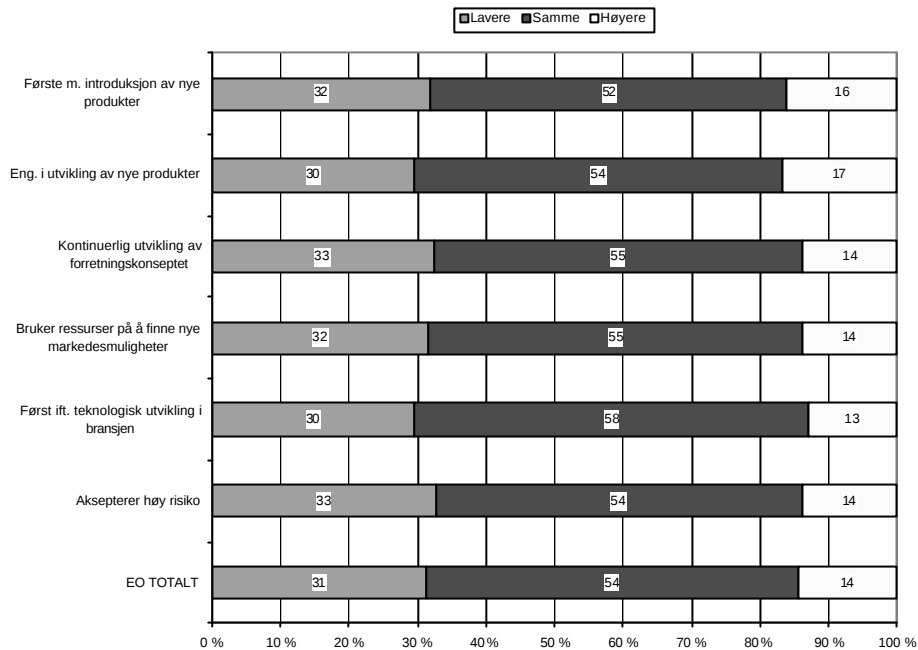
Tabell 9-5 Gjennomsnittsverdier for entreprenøriell orienteringen i før- og etterundersøkelsen

Entreprenøriell orientering (EO)	Gjennomsnitt	Standard feil	N
- Innovasjon00	4,16	0,079	523
- Innovasjon03	3,81	0,082	523
Innovasjon00 - Innovasjon03	0,35***	0,068	
- Proaktivitet00	4,52	0,075	526
- Proaktivitet03	4,03	0,076	526
Proaktivitet00 - Proaktivitet03	0,49***	0,064	
- Risikotilbøyelighet00	3,01	0,072	591
- Risikotilbøyelighet03	2,55	0,071	591
Risikotilbøyelighet00 – Risikotilbøyel.03	0,46***	0,080	

Sig. (2-tailed): * < 0,10; ** < 0,01; *** < 0,001

9.3.2 Type endring

Hvor mange som vurderer de entreprenørielle indikatorene lavere, høyere eller har samme vurdering som tidligere, er vist i figuren nedenfor. Som det framgår her har mellom 52 og 58 prosent av bedriftene opprettholdt det samme nivået som tidligere, mens mellom 13 og 17 prosent vurderer disse høyere i dag enn tidligere. 30-33 prosent vurderer at de ulike entreprenørielle faktorene har fått lavere betydning. Det er særlig de som "ønsker å være først i forhold til teknologisk utvikling" som har opprettholdt denne (58 prosent), men forskjellene til de andre indikatorene er ikke så store. Det interessante er imidlertid at bedriftene i større grad enn for ressurser og strategi tenderer til å ha samme vurdering nå som de hadde i 2000. I figuren nedenfor er dette vist for de strategiske hovedområdene.

Figur 9-3 Bedriftenes vurdering av entreprenøriell orientering i dag ift. førundersøkelsen 2000

Også for entreprenøriell orienteringen er det slik at denne varierer noe med hvilket virkemiddel som er benyttet. Det er samme tendens som for ressursene og strategiene at mottakerne av landbruksvirkemidlene i større grad enn de andre sier at den entreprenørielle orienteringen er lavere nå enn tidligere. Særlig gjelder dette for proaktivitetsindikatorene. En oversikt over indikatorer og virkemiddelgrupper er vist i vedlegg 5.

9.3.3 Entreprenørielle og konservative bedrifter

Det er antatt at bedrifter kan plasseres på en linje med entreprenørielle bedrifter på den ene siden og konservative på den andre. Ved hjelp av klyngeanalyse er det identifisert to typer bedrifter; entreprenørielle og konservative. I førundersøkelsen tilhørte 73 prosent av bedriftene den første kategorien, mens den i etterundersøkelsen er redusert til 46 prosent. I det videre skal vi se om det er noen kjennetegn ved disse bedriftene som kan gi oss bedre innsikt i hva slags typer bedrifter dette kan være. De to bedriftsklyngene vil bli studert i forhold til

bedriftsstørrelse og mottatt virkemiddel. Klyngeanalysen er vist i vedlegg 9. Tabellen nedenfor viser hvordan bedriftene grupperer seg i forhold til om de er entreprenørielle eller ikke i før- og etterundersøkelsen.

Tabell 9-6 Entreprenørielle og konservative bedrifter i før- og etterundersøkelsen.

	2000 Førundersøkelsen		2003 Etterundersøkelsen		Endringer	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
Entreprenørielle bedrifter	378	73	279	46	-99	-27
Ikke entreprenørielle bedrifter	139	27	329	54	190	27
SUM	517	100	608	100	91	-

Bedriftsstørrelse og entreprenøriell bedrifter

Relativt sett er det størst endring i antallet entreprenørielle bedrifter fra førundersøkelsen til etterundersøkelsen i de minste bedriftene (0-20 ansatte). Mest stabile med hensyn til å fortsatt være entreprenørielle er de største bedriftene, de med over 20 ansatte. Tallene framgår av tabellen nedenfor hvor andelen entreprenørielle bedrifter i førundersøkelsen er sammenlignet med det samme for etterundersøkelsen.

Tabell 9-7 Bedriftsstørrelse og endring i andelen entreprenørielle bedrifter. Prosent.

Bedriftsstørrelse	Entreprenørielle bedrifter			N	
	Før (%)	Etter (%)	Endring	Før	Etter
0 ansatte	78	51	-27	76	53
1-10 ansatte	65	39	-26	195	145
11-20 ansatte	92	61	-31	36	27
21-50 ansatte	83	71	-12	30	25
Over 50 ansatte	95	90	-5	18	17
Totalt	72	46	26	355	267

Virkemiddel og entreprenørielle bedrifter

For to av virkemidlene, landsdekkende utviklingstilskudd og OFU/IFU, rapporterte alle bedriftene at de var entreprenørielle i førundersøkelsen. I forhold til formålene med disse virkemidlene synes dette naturlig. I etterundersøkelsen har disse andelen sunket noe, men fremdeles er det relativt sett flest bedrifter blant disse som er entreprenørielle (henholdsvis 81 og 91 prosent). Av tabellen nedenfor ser vi at det særlig er blant bedrifter som har mottatt distriktsutviklingstilskudd og etablererstipend det har blitt færre entreprenørielle bedrifter (reduisert med

henholdsvis 31 og 29 prosentpoeng). For landbruksvirkemidlene er også reduksjonen i antallet entreprenørielle bedrifter relativt stor (26 og 24 prosentpoeng).

Tabell 9-8 Virkemiddel og endring i andelen entreprenørielle bedrifter. Prosent.

Virkemiddel	Entreprenørielle bedrifter			N	
	Før (%)	Etter (%)	Endring	Før	Etter
Lavrisikolån	77	60	-17	17	15
Landsdekkende risikolån	88	73	-15	22	19
Distriktsrettede risikolån	76	64	-12	38	33
Landsdekkende utviklingstilskudd	100	81	-19	22	17
Distriktsutviklingstilskudd	84	53	-31	114	76
Etablererstipend	82	53	-29	54	39
OFU/IFU	100	91	-9	32	31
Grunnfin.lån til fiskeflåten		3			1
Lån til landbruket	50	24	-26	30	19
Bygdeutviklingsmidler	47	23	-24	49	29
Totalt	73	46	-27	378	279

9.4 OPPSUMMERING

Sammenlignet med førundersøkelsen har gjennomsnittsverdien gått ned for de menneskelige, organisatoriske, teknologiske, fysiske og finansielle ressursene. Dette bildet nyanseres ved å se på hvor mange som vektlegger ressursene lavere, som før eller høyere. Samlet vektlegger 2/3 av virksomhetene ressursene som før eller høyere, mens 1/3 framhever at de har blitt mindre betydningsfulle. Fordelt etter virkemiddel er det spesielt blant mottakerne av lån til landbruket og bygdeutviklingsmidler at ressursene vektlegges mindre.

Fra før- til etterundersøkelsen har gjennomsnittsverdien blitt redusert for bedriftenes skår på strategiene produkt, marked og pris. Også for strategiorienteringen er det slik at 2/3 av virksomhetene vurderer den på samme måte eller høyere enn før, mens 1/3 gir den en lavere vurdering. Andelen bedrifter i den sistnevnte gruppen er høyest blant dem som har fått lån til landbruket og bygdeutviklingsmidler.

Bedriftenes entreprenørielle orientering sier noe om deres forhold til innovasjon, risikotilbøyelighet og proaktivitet. Resultatene viser at gjennomsnittsverdien har gått ned for alle de tre nevnte indikatorgruppene. Samlet sett rapporterer 2/3 av bedriftene at de entreprenørielle faktorene har samme eller økt betydning, mens 1/3

påpeker at de har fått mindre betydning. Det er spesielt blant mottakerne av landbruksvirkemidlene at den entreprenørielle orienteringen har blitt redusert.

I førundersøkelsen kunne 73 prosent av bedriftene karakteriseres som entreprenørielle. Denne andelen har sunket til 46 prosent i etterundersøkelsen. Andelen entreprenørielle bedrifter har gått sterkest ned blant dem med 20 eller færre ansatte, og blant mottakere av distriktsutviklingstilskudd og etablererstipend.

10 SAMSPILLET MELLOM RESULTATER OG BEDRIFTSEGENSKAPER

I kapitlet foran ble de ulike bedriftsegenskapene presentert. Hvilke resultater som oppnås på bedriftsnivå, vil i stor grad avhenge av bedriftens ulike ressurser, strategiske valg og målsettinger. Samtidig vil også eksterne og interne kontrollvariabler som for eksempel virkemiddel, støttebeløp, SNDs oppfølging og bedriftens bransje og størrelse ha betydning. Vi skal i dette kapitlet se om det er noen effekter på bedriftsnivå. Dette handler om hvordan realiseringen av prosjektet kan ha bidratt til bedriftens målsettinger i forhold til ulike resultater og prestasjoner. I første delen av kapitlet vil vi teste ut faktorer som kan ha betydning for resultatene, mens vi til slutt vil se om det er forskjeller i de entreprenørielle og konservative bedriftenes resultater og prestasjoner.

10.1 FAKTORER SOM PÅVIRKER RESULTATENE

I det videre skal vi forsøke å isolere en del påvirkningsfaktorer Gjennom regresjonsanalyse. De to resultatmålene; *omsetningsendring*⁵² og *sysselsetting-sending*⁵³, er studiens avhengige variabler. For å se på hva som kan påvirke disse er det tatt utgangspunkt i analysemodellen som er vist i kapittel 1. I modellen antar vi at det finnes en rekke faktorer, som virkemiddel og støttenivå, ressurser og strategier, samt andre bedriftsforhold (bransje, bedriftsstørrelse) som påvirker utfallet av bedriftens virksomhet. De ulike faktorene vil bli analysert og kommentert i forhold til hvert av resultatmålene. Analyseresultatene vil av praktiske grunner bli presentert sammen for begge resultatmålene, men det må understrekes at de to analysene er uavhengige av hverandre. Resultatmålene er som nevnt analysenes avhengige variabler, mens de forskjellige påvirkningsfaktorene er analysens uavhengige variabler. Til slutt i dette delkapitlet vil de mest sentrale påvirkningsfaktorene for de to resultatmålene bli samlet og testet ut i hver sin helhetlige modell.

Følgende grupper av mulige påvirkningsfaktorer i forhold til resultatmålene vil bli gjennomgått i det videre:

⁵² Endring i omsetningen fra 1999 til 2003 delt på omsetningen i 1999.

⁵³ Endring i sysselsettingen fra 1999 til 2003 delt på sysselsettingen i 1999

- Kontrollvariabler (bransje og bedriftsstørrelse)
- Bedriftsegenskaper (ressurser og strategier)
- SNDs bidrag (virkemidler, støttebeløp, oppfølging)

10.1.1 Kontrollvariabler

I tabellen nedenfor vises bransje og bedriftstørrelse i forhold til de to resultatmålene. Før analysen ble foretatt måtte bransjene omgjøres til dikotome variabler for å kunne inngå i regresjonsmodellen. Å ikke tilhøre den aktuelle bransjen fikk verdien 0, mens verdien 1 betydde det motsatte. I analysene ekskluderte SPSS primærnæringen fra modellene på grunn av multikollinearitet. (Dette skyldes i hovedsak hvordan bransjevariabelen ble laget.)

Når det gjelder *omsetningsendring*, er det bedriftens størrelse⁵⁴ og om en tilhører varehandel, hotell- og restaurantbransjen som bidrar til å forklare dette. Når det gjelder *sysselsettingsendring*, har det signifikant betydning om bedriften tilhører forretningsmessig tjenesteyting eller industri. Hva gjelder bedriftens størrelse, så ser denne faktoren ut til å slå negativt ut i forhold til sysselsettingsendring. Med andre ord jo større bedrift er, jo større sannsynlighet er det for at dette virker negativt inn. Modellen for sysselsettingsendring er imidlertid ikke signifikant (F-verdien er ikke signifikant) slik at resultatene må tolkes med forsiktighet. Av tabellen nedenfor framgår det også at kontrollvariablene ikke forklarer mer enn tre og to prosent av endringene i omsetning og sysselsetting (Justert $R^2 = 0,03$ og $0,02$).

Tabell 10-1 Regresjonsanalyse: Bransje, bedriftstørrelse og resultatmålene omsetningsendring og sysselsettingsendring.

Bransje og bedriftsstørrelse	Omsetningsendring		Sysselsettingsendring	
	Beta	t	Beta	t
Bedriftens alder	-0,068	-1,26	0,005	0,08
Bedriftstørrelse (antall ansatte)	0,122	2,18*	-0,163	-2,50*
Industri	0,018	0,21	0,179	1,82*
Varehandel, hotell og restaurant	0,183	2,62**	0,065	0,81
Forretningsmessig tjenesteyting	0,043	0,53	0,160	1,85*
Andre bransjer	-0,002	-0,37	0,099	1,36
Justert R^2	0,03		0,02	
F-verdi	2,76*		1,66	
N	350		260	

Sig.: * < 0,10; ** < 0,01; *** < 0,001

⁵⁴ Antall ansatte 01.01.1999.

10.1.2 Bedriftsegenskaper

I dette avsnittet skal vi se nærmere på bedriftsegenskaper representert ved bedriftenes ressurser, strategier og entreprenørielle orientering.

Ressurser

I tabellen nedenfor er forholdet mellom bedriftens ressurser og resultatmålene vist. Noe overraskende må det kunne sies å være at *geografi*⁵⁵ har negativ betydning for *omsetningsendring*. Nettverk bidrar til å forklare *sysselsettingsendring*. Det gjør også lederens yrkeserfaring, men da negativt. Dette betyr at jo lengre yrkeserfaring lederen har, jo mer sannsynlig er det at dette gir negative sysselsettingsendringer. Også for disse modellene er det slik at de valgte faktorene i liten grad forklarer endringene i omsetning og sysselsetting (Justert R² på henholdsvis en og to prosent).

Tabell 10-2 Regresjonsanalyse: Ressurser og resultatmålene omsetningsendring og sysselsettingsendring.

Ressurser	Omsetningsendring		Sysselsettingsendring	
	Beta	t	Beta	t
Nettverk	0,051	1,04	0,095	1,89*
Styre	0,044	0,89	0,054	1,09
Teknologi	0,059	1,26	0,039	0,79
Geografi	-0,108	-2,29*	-0,030	-0,61
Finansiell posisjon	0,045	0,941	0,014	0,29
Utdanning (leder)	0,055	1,10	-0,007	-0,14
Yrkeserfaring (leder)	-0,018	-0,38	-0,134	-2,72**
Justert R ²	0,01		0,02	
F-verdi	1,73*		2,01*	
N	451		424	

Sig.: * < 0,10; ** < 0,01; *** < 0,001

Strategier

I tabellen nedenfor er det valgt ut fire enkeltindikatorer som kan bidra til å si noe om strategisk orientering kan gi forklaringer på endringene i omsetning og sysselsetting. For omsetningsendring finner vi ikke at strategiorienteringen bidrar til noen forklaring, mens en vekstorientert og en prisorientert strategi bidrar til å kunne forklare sysselsettingsendring. Strategiene forklarer imidlertid bare en prosent av endringene (Justert R² = 0,01).

⁵⁵ Bedriftens lokalisering er viktig for konkurranseevnen, at en har en mer fordelaktig lokalisering enn konkurrentene, og at det er viktig at det finnes et lokalt småbedriftsmiljø

Tabell 10-3 Regresjonsanalyse: Strategiorientering og resultatmålene omsetningsendring og sysselsettingsendring.

Strategivariabler	Omsetningsendring		Sysselsettingsendring	
	Beta	t	Beta	t
Vekstorientering (V43.1)	0,073	1,40	0,105	1,93*
Produktorientering (V43.4)	0,013	0,27	-0,055	-1,08
Prisorientering (V43.14)	-0,015	-2,82	0,095	1,79*
Markedsorientering (V43.16)	0,080	1,54	-0,015	-0,27
Justert R ²	0,01		0,01	
F-verdi	1,48		2,26*	
N	405		379	

Sig.: * < 0,10; ** < 0,01; *** < 0,001

Entreprenøriell orientering

For entreprenøriell orientering ble det som vist tidligere utviklet en faktor. Faktoren forklarer noe av både omsetningsendring og sysselsettingsendring. Størst betydning har dette for sistnevnte (signifikant på 0,001-nivå). Her forklarer også entreprenøriell orientering fire prosent av denne (Justert R² = 0,04). Tallene framgår av tabellen nedenfor.

Tabell 10-4 Regresjonsanalyse: Entreprenøriell og resultatmålene omsetningsendring og sysselsettingsendring.

Variabel	Omsetningsendring		Sysselsettingsendring	
	Beta	t	Beta	t
Entreprenøriell orientering	0,106	2,54*	0,210	4,64***
Justert R ²	0,01		0,04	
F-verdi	6,45*		21,55***	
N	566		470	

Sig.: * < 0,10; ** < 0,01; *** < 0,001

10.1.3 SNDs bidrag

I tabellen nedenfor er SNDs bidrag representert ved virkemidlene, SNDs oppfølging av bedriften (om bedriftene har fått oppfølging av SND eller ikke etter at tilsagnet ble gitt) og støttebeløp (støttebeløp i forhold til omsetningen i 1999). Før analysen ble foretatt måtte virkemidlene omgjøres til dikotome variabler for å kunne inngå i regresjonsmodellen. Å ikke ha mottatt det aktuelle virkemidlet fikk verdien 0, mens verdien 1 betydde det motsatte. Ved første gangs kjøring av analysene ekskluderte SPSS distriktsutviklingstilskudd fra modellene på grunn av multikollinearitet. (Dette skyldes i hovedsak hvordan bransjevariabelen ble laget.) Dette er imidlertid det største virkemidlet med 126 tilsagn (23 prosent) og er som

sådan et interessant virkemiddel å ha med. Lavrisikolån, som er blant de minste virkemidlene i antall tilsagn (25 tilsagn/fire prosent) ble derfor heller tatt ut. Deretter ble analysen gjennomført.

Av tabellen nedenfor ser vi at SNDs bidrag forklarer fire prosent av omsetningsendringen (Justert $R^2 = 0,04$) og sju prosent av sysselsettingsendringen. Det er først og fremst støttebeløpet (STØTTREL) som bidrar til å forklare omsetningsendring. I tillegg bidrar etablerstipendet og landbruksvirkemidlene til dette, men tallverdiene er negative, noe som innebærer at de som mottar disse virkemidlene ikke endrer omsetningen. SNDs oppfølging har betydning for sysselsettingsendringer. Det samme har virkemidlene distriktsrettede risikolån og landsdekkende utviklingstilskudd.

Tabell 10-5 Regresjonsanalyse: SND-bidrag og resultatmålene omsetningsendring og sysselsettingsendring.

SND-bidrag	Omsetningsendring		Sysselsettingsendring	
	Beta	t	Beta	t
Landsdekkende risikolån	-0,059	-1,05	0,001	-0,02
Distriktsrettede risikolån	-0,096	-1,34	0,173	2,24*
Landsd. utviklingstilskudd	-0,055	-0,98	0,147	2,45*
Distriktsutviklingstilskudd	-0,087	-0,90	-0,025	-0,24
Etablererstipend	-0,140	-1,71*	-	-
OFU/IFU	-0,046	-0,74	0,039	0,58
Grunnfin.lån til fiskeflåten	-0,092	-1,38	-0,072	-0,99
Lån til landbruket	-0,138	-1,68*	-0,034	-0,39
Bygdeutviklingsmidler	-0,165	-1,76*	-0,013	-0,13
SND oppfølging (SNDopp)	-0,024	-0,57	0,148	3,22**
Støtte ift. omsetning (STØTTrel)	0,202	4,74***	-0,018	-0,39
Justert R^2	0,04		0,07	
F-verdi	2,95**		4,45***	
N	566		461	

Sig.: * < 0,10; ** < 0,01; *** < 0,001

10.1.4 Modeller for forklaring av endringene

Vi har foran sett at en rekke faktorer kan ha betydning når de enkeltvis blir brukt som forklaringsvariabler for resultatmålene. Vi skal i dette avsnittet vise hva som skjer når alle faktorene sees i sammenheng. Hvilke faktorer er det da som er sentrale og hvor mye av resultatene forklarer modellene. Dette er gjort på en hierarkisk måte slik at det er startet med å legge inn kontrollvariabler, deretter ressursvariablene, så strategivariablene og til slutt SND-bidragene. Et sammendrag

av dette er vist i tabellen nedenfor⁵⁶. På bakgrunn av funnene foran, vurderinger av relevans og for å redusere "støy" i modellen ble noen variabler tatt ut i den endelige modellen. For nærmere detaljer vises det til vedlegg 10. I tillegg til å se på resultatene i forhold til omsetningsendring og sysselsettingsendring skal vi også studere dette i forhold til bedriftenes prestasjoner. Dette er målt ved om bedriftene har rapportert om de gjør det bedre enn konkurrentene med hensyn til økonomisk resultat, vekst og markedsforhold. Disse faktorene framkommer som en faktor som blir benevnt "Prestasjoner"⁵⁷. I tabellen nedenfor vises alle variablene som er tatt med som forklaringsfaktorer for resultatområdet. Regresjonskoeffisientene vises kun for de variablene som oppnådde signifikante verdier. For nærmere gjennomgang av alle tallene vises det til vedlegg 10.

Vi ser at varehandel fortsatt er en viktig forklaringsvariabel for *omsetningsendring*. Geografi er signifikant og negativ som tidligere, og støttebeløpets størrelse (i forhold til omsetningen) er fortsatt viktig. En kan merke seg at strategifaktorene ikke har noen betydning i den samlede modellen. Det er også her er det viktig å understreke at modellen ikke forklarer mer enn vel sju prosent av den totale endringen i omsetningen (Justert $R^2 = 0,074$).

Faktorer som kan forklare *sysselsettingsendring* er bedriftstørrelse, men som foran ser vi at betaværdien er negativ noe som betyr at jo større bedrift jo mindre sannsynlig at det skjer noen endring. Det samme gjelder for yrkeserfaring, jo lengre yrkeserfaring jo mindre sannsynlig er det at det skjer noen endring. Vi ser videre at en vekstorientert strategi kan forklare sysselsettingsendring. At SND følger opp bedriftene (SNDOPP) etter at tilsagn er gitt synes å være en viktig faktor for sysselsettingsendringer. Modellen forklarer vel 12 prosent av den totale endringen i sysselsettingen (Justert $R^2 = 0,125$).

For bedriftens *prestasjoner sammenlignet med konkurrentene* ser nettverket til bedriften ut til å ha betydning. Det samme har bedriftens entreprenørielle orientering. Dette siste er interessant da det indikerer at en slik orientering kan føre til bedre prestasjoner for bedriften. Det er negativ signifikante sammenhenger mellom distriktsrettede risikolån, etablererstipend, støttebeløp og prestasjoner. Med andre ord presterer bedrifter som har benyttet disse ordningene, dårligere enn andre slik dette er målt her. Modellen forklarer vel 10 prosent av den totale endringen i prestasjonene. Tabellen er vist nedenfor.

⁵⁶ Tabeller for den hierarkiske framgangsmåten er vist i vedlegg 10. Metoden har den fordelen at den ser hvor mye de ulike variabelgruppene bidrar med og en ser også hvordan enkelte sammenhenger påvirkes gjennom at det tas inn flere variabler.

⁵⁷ Faktoranalysen er vist i vedlegg 8.

Tabell 10-6 Regresjonsanalyse: Utdrag av modell 4 for forklaring av omsetningsendring og sysselsettingsendring. Bare variabler med signifikante verdier⁵⁸

Variabler	Omsetnings- endring	Sysselsettings- endring	Prestasjoner
Kontrollvariabler			
Bedriftsalder			
Bedriftsstørrelse		-0,158*	
Industri	0,244***		
Varehandel			
Forretningsmessig tjenesteyting			
Ressurser			
Nettverk			0,138*
Styre			
Geografi	-0,155**		
Yrkeserfaring		-0,158*	
Strategier og entrepr. orientering			
Vekstorientering		0,139*	
Pris orientering			
Entreprenøriell orientering			0,195*
SNDs bidrag			
Landsdekkende risikolån			-0,222*
Distriktsrettede risikolån			
Landsd. utviklingstilskudd			
Distriktsutviklingstilskudd			
Etablererstipend			-0,347**
OFU/IFU			
SND oppfølging (SNDopp)		0,147*	
Støtte ift. omsetning (STØTTrel)	0,157**		-0,159*
Konstant (B-verdi)	-1817,6	0,319	0,348
Justert R ²	0,074	0,125	0,101
F-verdi	2,20**	2,67***	2,20***
N	298	223	214

Sig.: * < 0,10; ** < 0,01; *** < 0,001

10.1.5 Faktorer av betydning for vekst

Foran har vi sett på ulike faktorer som har betydning for *endring* i omsetning og sysselsetting. Vi skal her gå et skritt videre å bare ta for oss bedriftene som har hatt vekst i perioden, økt omsetning eller økt sysselsetting. Bedrifter uten vekst eller negativ vekst blir med andre ord utelatt her. Det er i det videre benyttet samme framgangsmåte (regresjonsanalyse) og modeller (faktorer) som foran.

⁵⁸ Detaljert talloversikt er vist i vedlegg 10.

Regresjonsanalysen viser da at for *vekst i omsetningen* har de samme faktorene som vi fant for endring i omsetningen betydning. Det kan imidlertid være interessant å merke seg at støttebeløpets (STØTTRELL) betydning øker når vi bare ser på vekstbedrifter (sig. nivå=0,000). Den benyttede modellen forklarer nå 22 prosent av veksten i omsetningen (Justert $R^2=0,22$).

Når det gjelder *vekst i sysselsettingen*, er det bare to faktorer som holder gjennom hele analysen. Det er også her bedriftstørrelse og lederens yrkeserfaring som fortsatt har negativ betydning i forhold til vekst, mens strategifaktoren vekst og SND-oppfølgning ikke lenger har signifikant betydning. Modellen forklarer for øvrig 17 prosent av veksten i sysselsettingen. Tabellen nedenfor oppsummerer funnene.

Tabell 10-7 Regresjonsanalyse: De viktigste faktorene for vekst i omsetning og sysselsetting. (Bedrifter med vekst > 0).

Variabler	VEKST i	
	Omsetningen	Sysselsettingen
Kontrollvariabler		
Bedriftstørrelse		-0,217*
Varehandel, hotell og restaurant	0,256**	
Ressurser		
Geografi	-0,193**	
Yrkeserfaring		-0,215*
SND-bidrag		
Søttebeløp ift. omsetning	0,385***	
Konstant (B-verdi)	-1747,4	0,837
Justert R^2	0,22	0,17
F-verdi	3,84***	2,25**
N	203	119

10.2 ENTREPRENØRIELL ORIENTERING – BEDRIFTSTYPER OG RESULTATER

10.2.1 Entreprenørielle og konservative bedrifter og resultater

I avsnitt 9.3.3 foran fant vi at bedriftene kunne grupperes i to hovedgrupper etter hvor entreprenørielle de var. Vi skal i dette delkapitlet se nærmere på om det er noen forskjeller mellom disse to hovedgruppene med hensyn til resultater. I tillegg til å se på dette i forhold til omsetningsendring og sysselsettingsendring, skal vi også studere dette i forhold til bedriftenes prestasjoner. Dette er målt ved bedriftenes rapportering av om de gjør det bedre enn konkurrentene med hensyn til

økonomisk resultat, vekst og markedsforhold. Disse faktorene framkommer som en faktor som blir benevnt "Prestasjoner"⁵⁹.

Tabellen nedenfor viser sammenhengen mellom de ulike resultatområdene og om bedriften er entreprenøriell eller ikke. For alle de tre resultatområdene viser det seg at de entreprenørielle bedriftene har høyere gjennomsnitt enn de ikke entreprenørielle. Dette tyder på at bedrifter som rapporterer om en entreprenøriell orientering, tenderer til å oppnå bedre resultater/prestasjoner. Svarene må imidlertid tolkes med forsiktighet da de bare er signifikante for prestasjonene (jf. F-sig. i tabellen nedenfor).

Tabell 10-8 ANOVA analyse: Sammenligning av entreprenørielle og konservative bedrifter og resultater

Bedriftstype	Omsetningsendring		Sysselsettingsendring		Prestasjoner	
	Gj.snitt	Std.feil	Gj.snitt	Std.feil	Gj.snitt	Std.feil
Entreprenøriell N	2837.6 342	1037.7	.32 277	.06	.31 325	.06
Konservativ N	748.1 133	246.3	.19 113	.05	-.42 122	.06
ANOVA (F)	1,6		1,8		51,7***	

Sig.: * < .10, ** < .05, *** < .01

10.2.2 Betydningen av endringer i bedriftens entreprenørielle orientering for bedriftens resultater

I kapittel 9 så vi at den entreprenørielle orienteringen hadde endret seg fra førundersøkelsen i 2000 til etterundersøkelsen i 2003. Det interessante blir da å se om disse endringen kan ha noen betydning for de resultatene bedriften oppnår? Er det slik at de som vektlegger entreprenøriell orientering høyere i dag enn i 2000, oppnår bedre resultater? I tabellen nedenfor er dette analysert i forhold til om bedriften hadde høyere, lavere eller samme vektlegging av entreprenøriell orientering i 2003 i forhold til førundersøkelsen i 2000.

For prestasjonsmålet er det signifikante forskjeller mellom gruppene. De som har lavere entreprenøriell orientering enn tidligere, har også det laveste gjennomsnittet, mens de som har høyere entreprenøriell orientering har det høyeste gjennomsnittet. Dette betyr at fokus på entreprenøriell orientering har innvirkning på bedriftens prestasjoner slik de er målt her. I forhold til omsetnings- og sysselsettingsendringer er det ingen slike signifikante forskjeller.

⁵⁹ Faktoranalysen er vist i vedlegg 8.

Tabell 10-9 Endringer i entreprenøriell orientering og betydningen for bedriftens resultater. ANOVA analyse.

Vektlegging av EO	Omsetningsendring		Sysselsettingsendring		Prestasjoner	
	N	Gj.snitt	N	Gj.snitt	N	Gj.snitt
Lavere	100	730.84	77	.17	96	-.24
Samme	268	3651.29	217	.30	245	.07
Høyere	182	1105.26	150	.26	168	.20
ANOVA (F)		1.79		.67		6.12***

Sig.: * < .10, ** < .05, *** < .01

10.3 OPPSUMMERING

Det er gjennomført regresjonsanalyser for å forklare årsakene til variasjon i omsetningsendring, sysselsettingsendring og bedriftenes prestasjoner sammenlignet med konkurrentene. De gruppene av uavhengige variabler som inngår i analysene er kontrollvariabler, ressurser, strategier og entreprenøriell orientering og SNDs bidrag.

For *omsetningsendring* viser regresjonsanalysen at bedriftene innen varehandel øker raskere enn de andre næringene. Geografi har negativ innvirkning på omsetningsendring, mens støttebeløpets størrelse i forhold til omsetningen har positiv innflytelse. Regresjonsmodellen forklarer ikke mer enn vel sju prosent av den totale omsetningsendringen.

Regresjonsanalysen for *sysselsettingsendring* viser at bedriftsstørrelse og yrkeserfaring har negativ betydning for dette. At bedriften har en vekstorientert strategi har derimot positiv innflytelse. Det samme har at SND følger opp bedriften etter at tilsagnet er gitt. Totalt forklarer regresjonsmodellen vel 12 prosent av den totale endringen i sysselsetting.

For *bedriftens prestasjoner sammenlignet med konkurrentene* avdekker regresjonsanalysen at nettverket til bedriften og det å ha en entreprenøriell orientering har positiv betydning. Mottak av distriktsrettede risikolån og etablererstipend har negativ innvirkning på prestasjonene. Det har også støttebeløpet i forhold til omsetning. Totalt forklarer modellen 10 prosent av endringen i prestasjonene.

Det er undersøkt om det er forskjeller i resultater avhengig av om bedriftene kan karakteriseres som entreprenørielle eller konservative. Resultatene viser at de entreprenørielle bedriftene oppnår bedre prestasjoner sammenlignet med

konkurrentene. Det samme gjelder for de virksomhetene som har økt sin vektlegging av entreprenøriell orientering fra 1999 til 2003.

11 OPPSUMMERING AV VIRKEMIDLENES EFFEKTER

I kapitlene foran har vi belyst en rekke forhold ved de ulike virkemidlene. I dette kapitlet vil vi foreta en oppsummering av hvilke resultater virkemiddelnettverkene har oppnådd på noen områder vi mener er spesielt sentrale i forhold til SNDs målsettinger. De resultatindikatorene vi vil se på i den sammenhengen, er:

- Prosjektfinansiering
- SNDs betydning for prosjektene
- Betydningen for lønnsomhet og overlevelse
- Bidrag til innovasjon, kompetanse og samarbeid
- Sysselsettingseffekter

Resultatene for hvert enkelt virkemiddel vil bli sammenlignet med gjennomsnittet for hele utvalget. Rekkefølgen på gjennomgangen tar utgangspunkt i hvilket departement som bevilger midlene til ordningen.

11.1 ORDNINGER UNDER NÆRINGS- OG HANDELS-DEPARTEMENTET

Nærings- og handelsdepartementet bevilger midler til følgende ordninger:

- Lavrisikolån
- Landsdekkende risikolån
- Landsdekkende utviklingstilskudd
- OFU/IFU

11.1.1 Lavrisikolån

Lavrisikolåneordningen benyttes til å delfinansiere bedriftsøkonomisk lønnsom nyskaping, utvikling, etablering og omstilling. Lån gis på kommersielle vilkår, der det vanligvis tas pant i fast eiendom med prioritet. Det som skiller SNDs lavrisikolån fra lån av tilsvarende type hos andre finansieringsinstitusjoner er langsiktighet og fleksibiliteten i tilbakebetalingsvilkårene.

Resultater og kommentarer

I tabellen under vises det hvordan mottakerne av lavrisikolån skårer på de ulike resultatindikatorene. Det framgår at virkemidlet har relativt liten betydning for realiseringen av prosjektet. Det synes derimot å være viktig med tanke på

bedriftenes overlevelse og lønnsomhet. Om lag halvparten av virksomhetene rapporterer at prosjektet har bidratt til kompetanseheving, økt innovasjon og mer samarbeid med andre. Sysselsettingsmessig har virkemidlet først og fremst betydning for skaping av nye arbeidsplasser.

Tabell 11-1 Resultatindikatorer for virkemidlet lavrisikolån. Prosent og absolutte tall.

Resultatindikatorer	2003	Gj.sn. 2003
Prosjektfinansiering		
Finansieringsandel SND (gjennomsnittlig)	40 %	37 %
Finansieringsandel banker (gjennomsnittlig)	13 %	19 %
SNDs betydning for prosjektene		
Realisert prosjektet bare med SND finansiering	27 %	56 %
Gjennomført prosjektet også uten offentlig finansiering	50 %	22 %
SND har bidratt med oppfølging etter tilsagnet	32 %	32 %
Betydning for lønnsomhet og overlevelse		
Prosjektets betydning for overlevelse i dag*	64 %	61 %
Prosjektets betydning for lønnsomhetsutvikling *	73 %	64 %
Prosjektets bidrag til innt.økn./kostn.reduksjoner *	59 %	50 %
Oppnådd tilfredsstillende resultat i 2002 *	32 %	38 %
Prosjektets bidrag til innovasjon, kompetanse og samarbeid		
Bidrag til kompetanseøkn.(fra 1 til 8 kompetanseområder)*	59 %	52 %
Bidrag til innovasjon (fra 1 til 7 innovasjonsaktiviteter)*	54 %	58 %
Bidrag til samarbeid med andre (fra 1 til 7 samarbeidsaktiviteter)*	54 %	53 %
Andelen entreprenørielt orienterte bedrifter***	60 %	46 %
Sysselsettingseffekter		
Prosjekter hvor SND har hatt betydning for sysselsettingsutv.*	27 %	20 %
Gjennomsnittlig antall skapte arbeidsplasser	3,33	3,26
Prosjekter hvor SND har hatt betydning for sikring av arb.plasser**	5 %	9 %
Gjennomsnittlig antall sikrede arbeidsplasser	23,5	2,81

* Andel i stor grad, skår 5-7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

** Andel med skår 7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

*** Entreprenøriell orientering er bedriftens holdning til innovasjon, proaktivitet og risikotilbøyelighet

11.1.2 Landsdekkende risikolån

Landsdekkende risikolån skal delfinansiere samfunnsøkonomisk lønnsomme utbyggings-, moderniserings-, omstillings-, utviklings- og nyetableringsprosjekter i norsk næringsliv. Det er knyttet tapsfond til ordningen som gjør at man kan ta høyere risiko enn det som er mulig å finansiere i det private markedet. Risikolån er med andre ord en spesiell låneordning for prosjekter med en større risiko enn det vanlige finansinstitusjoner betjener. I likhet med lavrisikolån kan risikolån dekke investeringer til driftsutstyr og bygninger, men formålet må være effektivisering eller ekspansjon. I tillegg kan risikolån dekke utgifter til fusjoner, struktur- og samarbeidstiltak, innføring av ny teknologi eller utnyttelse av FoU-resultater, samt sanering/refinansiering, omstrukturering eller reorganisering.

Resultater og kommentarer

SNDs betydning for prosjektrealiseringen er noe under gjennomsnittet for hele utvalget, mens andelen prosjekter som har fått oppfølging fra SND ligger godt over. Prosjektene har stor betydning for bedriftenes overlevelse og lønnsomhetsutvikling. De samme har de også for kompetanseheving, bidrag til økt innovasjon og mer samarbeid med andre. Det er en høy andel entreprenørielt orienterte bedrifter innen dette virkemidlet, mens sysselsettingseffektene er omtrent som for utvalget. Totalt sett synes det som om virkemidlet har fungert godt i forhold til å nå målsettingene.

Tabell 11-2 Resultatindikatorer for virkemidlet landsdekkende risikolån. Prosent og absolutte tall.

Resultatindikatorer	2003	Gj.sn. 2003
Prosjektfinansiering		
Finansieringsandel SND (gjennomsnittlig)	36 %	37 %
Finansieringsandel banker (gjennomsnittlig)	15 %	19 %
SNDs betydning for prosjektene		
Realisert prosjektet bare med SND finansiering	48 %	56 %
Gjennomført prosjektet også uten offentlig finansiering	28 %	22 %
SND har bidratt med oppfølging etter tilsagnet	48 %	32 %
Betydning for lønnsomhet og overlevelse		
Prosjektets betydning for overlevelse i dag*	80 %	61 %
Prosjektets betydning for lønnsomhetsutvikling *	72 %	64 %
Prosjektets bidrag til innt.økn./kostn.reduksjoner *	60 %	50 %
Oppnådd tilfredsstillende resultat i 2002 *	35 %	38 %
Prosjektets bidrag til innovasjon, kompetanse og samarbeid		
Bidrag til kompetanseøkn.(fra 1 til 8 kompetanseområder)*	76 %	52 %
Bidrag til innovasjon (fra 1 til 7 innovasjonsaktiviteter)*	76 %	58 %
Bidrag til samarbeid med andre (fra 1 til 7 samarbeidsaktiviteter)*	76 %	53 %
Andelen entreprenørielt orienterte bedrifter***	73 %	46 %
Sysselsettingseffekter		
Prosjekter hvor SND har hatt betydning for sysselsettingsutv.*	25 %	20 %
Gjennomsnittlig antall skapte arbeidsplasser	3,83	3,26
Prosjekter hvor SND har hatt betydning for sikring av arb.plasser**	13 %	9 %
Gjennomsnittlig antall sikrede arbeidsplasser	3,67	2,81

* Andel i stor grad, skår 5-7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

** Andel med skår 7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

*** Entreprenøriell orientering er bedriftens holdning til innovasjon, proaktivitet og risikotilbøyelighet

11.1.3 Landsdekkende utviklingstilskudd

Målet med *landsdekkende utviklingstilskudd* er å fremme tiltak og prosjekter som gir grunnlag for vekst og omstilling i norsk næringsliv. Prosjekter og tiltak som bidrar til utvikling og nyetablering, omstilling, nettverksbygging og kompetanseutvikling, prioriteres. Tilskuddene kan dekke inntil 50 prosent av eksterne

kostnader. Utviklingstilskuddet finansierer også programmer og tiltak rettet mot enkeltbransjer. Det alt vesentlige av programvirksomheten under posten retter seg mot små og mellomstore bedrifter.

Resultater og kommentarer

Som for landsdekkende risikolån ligger andelen bedrifter som kun vil realisert prosjektet med SND finansiering under gjennomsnittet. Det er en høy andel entreprenørielt orienterte bedrifter blant de som har fått dette virkemidlet, og prosjektene har i stor grad bidratt til kompetanseheving, økt innovasjon og mer samarbeid. Prosjektene har hatt relativ stor betydning med tanke på å skape nye arbeidsplasser. I forhold til målsettingene med virkemidlet synes virkemidlet å fungere tilfredsstillende. Resultatene for de enkelte indikatorene vises i tabellen nedenfor.

Tabell 11-3 Resultatindikatorer for virkemidlet landsdekkende utviklingstilskudd. Prosent og absolutte tall.

Resultatindikatorer	2003	Gj.sn. 2003
Prosjektfinansiering		
Finansieringsandel SND (gjennomsnittlig)	36 %	37 %
Finansieringsandel banker (gjennomsnittlig)	13 %	19 %
SNDs betydning for prosjektene		
Realisert prosjektet bare med SND finansiering	43 %	56 %
Gjennomført prosjektet også uten offentlig finansiering	24 %	22 %
SND har bidratt med oppfølging etter tilsagnet	38 %	32 %
Betydning for lønnsomhet og overlevelse		
Prosjektets betydning for overlevelse i dag*	71 %	61 %
Prosjektets betydning for lønnsomhetsutvikling *	57 %	64 %
Prosjektets bidrag til innt.økn./kostn.reduksjoner *	48 %	50 %
Oppnådd tilfredsstillende resultat i 2002 *	39 %	38 %
Prosjektets bidrag til innovasjon, kompetanse og samarbeid		
Bidrag til kompetanseøkn.(fra 1 til 8 kompetanseområder)*	76 %	52 %
Bidrag til innovasjon (fra 1 til 7 innovasjonsaktiviteter)*	71 %	58 %
Bidrag til samarbeid med andre (fra 1 til 7 samarbeidsaktiviteter)*	71 %	53 %
Andelen entreprenørielt orienterte bedrifter***	81 %	46 %
Sysselsettingseffekter		
Prosjekter hvor SND har hatt betydning for sysselsettingsutv.*	37 %	20 %
Gjennomsnittlig antall skapte arbeidsplasser	8,57	3,26
Prosjekter hvor SND har hatt betydning for sikring av arb.plasser**	11 %	9 %
Gjennomsnittlig antall sikrede arbeidsplasser	2,00	2,81

* Andel i stor grad, skår 5-7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

** Andel med skår 7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

*** Entreprenøriell orientering er bedriftens holdning til innovasjon, proaktivitet og risikotilbøyelighet

11.1.4 Offentlige og industrielle forsknings- og utviklingskontrakter

Ordningen med offentlige og industrielle forsknings- og utviklingskontrakter har som formål å stimulere til FoU-samarbeid mellom en kundebedrift og en leverandørbedrift om utvikling av et nytt produkt, prosess, metode eller tjeneste. Gjennom virkemidlet skal det stimuleres til industrielle nettverk og miljø som kan legge til rette for innovasjoner og utviklingen av konkurransedyktige produkter der norske små og mellomstore bedrifter spiller en sentral rolle.

Resultater og kommentarer

Bedriftenes resultater vises i tabellen under. Det er svært få bedrifter som ville realisert disse prosjektene uten offentlig finansiering, og SND har i stor grad bidratt med oppfølging. Andelen entreprenørielt orienterte bedrifter er aller høyest i denne gruppen, og det er også flest virksomheter som rapporterer at prosjektet har bidratt til kompetanseutvikling, innovasjon og økt samarbeid med andre. Disse resultatene samsvarer i stor grad med målsettingene for virkemidlet.

Tabell 11-4 Resultatindikatorer for virkemidlet OFU/IFU. Prosent og absolutte tall.

Resultatindikatorer	2003	Gj.sn. 2003
Prosjektfinansiering		
Finansieringsandel SND (gjennomsnittlig)	39 %	37 %
Finansieringsandel banker (gjennomsnittlig)	5 %	19 %
SNDs betydning for prosjektene		
Realisert prosjektet bare med SND finansiering	63 %	56 %
Gjennomført prosjektet også uten offentlig finansiering	10 %	22 %
SND har bidratt med oppfølging etter tilsagnet	52 %	32 %
Betydning for lønnsomhet og overlevelse		
Prosjektets betydning for overlevelse i dag*	58 %	61 %
Prosjektets betydning for lønnsomhetsutvikling *	52 %	64 %
Prosjektets bidrag til innt.økn./kostn.reduksjoner *	48 %	50 %
Oppnådd tilfredsstillende resultat i 2002 *	41 %	38 %
Prosjektets bidrag til innovasjon, kompetanse og samarbeid		
Bidrag til kompetanseøkn.(fra 1 til 8 kompetanseområder)*	87 %	52 %
Bidrag til innovasjon (fra 1 til 7 innovasjonsaktiviteter)*	77 %	58 %
Bidrag til samarbeid med andre (fra 1 til 7 samarbeidsaktiviteter)*	84 %	53 %
Andelen entreprenørielt orienterte bedrifter***	91 %	46 %
Sysselsettingseffekter		
Prosjekter hvor SND har hatt betydning for sysselsettingsutv.*	30 %	20 %
Gjennomsnittlig antall skapte arbeidsplasser	7,67	3,26
Prosjekter hvor SND har hatt betydning for sikring av arb.plasser**	13 %	9 %
Gjennomsnittlig antall sikrede arbeidsplasser	2,50	2,81

* Andel i stor grad, skår 5-7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

** Andel med skår 7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

*** Entreprenøriell orientering er bedriftens holdning til innovasjon, proaktivitet og risikotilbøyelighet

11.2 ORDNINGER UNDER KOMMUNAL - OG REGIONAL - DEPARTEMENTET

Kommunal- og regionaldepartementet står for bevilgningene til følgende virkemidler.

- Distriktsrette risikolån
- Distriktsutviklingstilskudd
- Etablererstipend

11.2.1 Distriktsrettede risikolån

Distriktsrettede risikolån skal bidra til å fremme utviklingen av et konkurranse-
dyktig og lønnsomt næringsliv i distrikter med særlige sysselsettingsvansker
og/eller et svakt utbygd næringsgrunnlag. Dette skal skje ved å stimulere til
nyetableringer, til videreutvikling og omstilling av eksisterende bedrifter og til
kompetanseheving i bedrifter. Virkemidlet kan gis innenfor sone A, B og C av det
distriktpolitiske virkeområdet. Støttesatsene er differensiert mellom de tre sonene
og område A er høyest prioritert.

Resultater og kommentarer

De SND-finansierte prosjektene har i størst grad bidratt til å utløse bank-
finansiering for mottakerne av dette virkemidlet. SNDs betydning for
prosjektrealiseringen er noe høyere her enn det er for hele utvalget. Prosjektene
bidrar til bedriftenes overlevelse, men de har enda større betydning for
lønnsomheten. Virkemidlet fører til kompetanseheving og innovasjon i større grad
enn hva som er tilfelle for hele utvalget. Også for skaping av arbeidsplasser er
bidraget fra disse virksomhetene relativt høyt.

Tabell 11-5 Resultatindikatorer for distriktsrettede risikolån. Prosent og absolutte tall.

Resultatindikatorer	2003	Gj.sn. 2003
Prosjektfinansiering		
Finansieringsandel SND (gjennomsnittlig)	33 %	37 %
Finansieringsandel banker (gjennomsnittlig)	33 %	19 %
SNDs betydning for prosjektene		
Realisert prosjektet bare med SND finansiering	65 %	56 %
Gjennomført prosjektet også uten offentlig finansiering	20 %	22 %
SND har bidratt med oppfølging etter tilsagnet	33 %	32 %
Betydning for lønnsomhet og overlevelse		
Prosjektets betydning for overlevelse i dag*	65 %	61 %
Prosjektets betydning for lønnsomhetsutvikling *	78 %	64 %
Prosjektets bidrag til innt.økn./kostn.reduksjoner *	65 %	50 %
Oppnådd tilfredsstillende resultat i 2002 *	26 %	38 %
Prosjektets bidrag til innovasjon, kompetanse og samarbeid		
Bidrag til kompetanseøkn.(fra 1 til 8 kompetanseområder)*	61 %	52 %
Bidrag til innovasjon (fra 1 til 7 innovasjonsaktiviteter)*	68 %	58 %
Bidrag til samarbeid med andre (fra 1 til 7 samarbeidsaktiviteter)*	57 %	53 %
Andelen entreprenørielt orienterte bedrifter***	64 %	46 %
Sysselsettingseffekter		
Prosjekter hvor SND har hatt betydning for sysselsettingsutv.*	36 %	20 %
Gjennomsnittlig antall skapte arbeidsplasser	8,47	3,26
Prosjekter hvor SND har hatt betydning for sikring av arb.plasser**	6 %	9 %
Gjennomsnittlig antall sikrede arbeidsplasser	3,00	2,81

* Andel i stor grad, skår 5-7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

** Andel med skår 7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

*** Entreprenøriell orientering er bedriftens holdning til innovasjon, proaktivitet og risikotilbøyelighet

11.2.2 Distriktsutviklingstilskudd

Formålet med distriktsutviklingstilskudd er det samme som for distriktsrettede risikolån. Virkemidlet består av investeringstilskudd og bedriftsutviklings tilskudd. *Investeringstilskudd* benyttes i hovedsak til delvis finansiering av fysiske investeringer, mens *bedriftsutviklingstilskuddet* benyttes til alle typer omfattende utviklingstiltak i bedrifter innen det distriktspolitiske virkemiddelområdet.

Resultater og kommentarer

Bankenes finansieringsandel for dette virkemidlet er litt over gjennomsnittet, noe som kan tyde på at SNDs finansieringsbidrag har en utløsende effekt. SNDs betydning for prosjektrealiseringen ligger noe lavere enn det totale gjennomsnittet. Prosjektene betydning for overlevelse og lønnsomhet ligger derimot midt på treet, mens bidraget i forhold til kompetanseheving og innovasjon er noe større.

Sysselsettingseffektene er svakt høyere enn hva som er tilfellet for gjennomsnittet. De enkelte resultatindikatorne vises i tabellen nedenfor.

Tabell 11-6 Resultatindikatorer for virkemidlet distriktsutviklingstilskudd. Prosent og absolutte tall.

Resultatindikatorer	2003	Gj.sn. 2003
Prosjektfinansiering		
Finansieringsandel SND (gjennomsnittlig)	30 %	37 %
Finansieringsandel banker (gjennomsnittlig)	23 %	19 %
SNDs betydning for prosjektene		
Realisert prosjektet bare med SND finansiering	46 %	56 %
Gjennomført prosjektet også uten offentlig finansiering	19 %	22 %
SND har bidratt med oppfølging etter tilsagnet	36 %	32 %
Betydning for lønnsomhet og overlevelse		
Prosjektets betydning for overlevelse i dag*	59 %	61 %
Prosjektets betydning for lønnsomhetsutvikling *	64 %	64 %
Prosjektets bidrag til innt.økn./kostn.reduksjoner *	55 %	50 %
Oppnådd tilfredsstillende resultat i 2002 *	35 %	38 %
Prosjektets bidrag til innovasjon, kompetanse og samarbeid		
Bidrag til kompetanseøkn.(fra 1 til 8 kompetanseområder)*	63 %	52 %
Bidrag til innovasjon (fra 1 til 7 innovasjonsaktiviteter)*	68 %	58 %
Bidrag til samarbeid med andre (fra 1 til 7 samarbeidsaktiviteter)*	60 %	53 %
Andelen entreprenøriell orienterte bedrifter***	53 %	46 %
Sysselsettingseffekter		
Prosjekter hvor SND har hatt betydning for sysselsettingsutv.*	23 %	20 %
Gjennomsnittlig antall skapte arbeidsplasser	4,20	3,26
Prosjekter hvor SND har hatt betydning for sikring av arb.plasser**	5 %	9 %
Gjennomsnittlig antall sikrede arbeidsplasser	7,14	2,81

* Andel i stor grad, skår 5-7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

** Andel med skår 7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

*** Entreprenøriell orientering er bedriftens holdning til innovasjon, proaktivitet og risikotilbøyelighet

11.2.3 Etablererstipend

Formålet med *etablererstipend* er å stimulere til økt etableringsvirksomhet, for å skape flere varige og lønnsomme arbeidsplasser. Stipendet er en ordning for småbedriftsetablerere i alle deler av landet, men med særlig vekt på etablerere i distrikts-Norge. Blant de prosjektene som har potensial for å skape varige og lønnsomme arbeidsplasser, skal næringssvake områder, kvinner, arbeidsledige og yrkeshemmede prioriteres.

Resultater og kommentarer

Som det vises i tabellen under har SND finansiert en relativt høy andel av disse prosjektene. SNDs betydning for prosjektrealiseringen ligger imidlertid på gjennomsnittet for utvalget. Det framgår også at prosjektene har mindre betydning

for overlevelse og lønnsomhetsutvikling enn hva som er tilfelle for de øvrige virkemiddelmottakerne. Grunnen til dette er trolig at prosjektene er relativt små. Andelen prosjekter hvor SND har hatt betydning for sysselsettingsutviklingen er noe større enn for utvalget totalt sett.

Tabell 11-7 Resultatindikatorer for virkemidlet etablererstipend. Prosent og absolutte tall.

Resultatindikatorer	2003	Gj.sn. 2003
Prosjektfinansiering		
Finansieringsandel SND (gjennomsnittlig)	44 %	37 %
Finansieringsandel banker (gjennomsnittlig)	14 %	19 %
SNDs betydning for prosjektene		
Realisert prosjektet bare med SND finansiering	56 %	56 %
Gjennomført prosjektet også uten offentlig finansiering	29 %	22 %
SND har bidratt med oppfølging etter tilsagnet	29 %	32 %
Betydning for lønnsomhet og overlevelse		
Prosjektets betydning for overlevelse i dag*	42 %	61 %
Prosjektets betydning for lønnsomhetsutvikling *	43 %	64 %
Prosjektets bidrag til innt.økn./kostn.reduksjoner *	-	50 %
Oppnådd tilfredsstillende resultat i 2002 *	39 %	38 %
Prosjektets bidrag til innovasjon, kompetanse og samarbeid		
Bidrag til kompetanseøkn.(fra 1 til 8 kompetanseområder)*	-	52 %
Bidrag til innovasjon (fra 1 til 7 innovasjonsaktiviteter)*	-	58 %
Bidrag til samarbeid med andre (fra 1 til 7 samarbeidsaktiviteter)*	49 %	53 %
Andelen entreprenørielt orienterte bedrifter***	53 %	46 %
Sysselsettingseffekter		
Prosjekter hvor SND har hatt betydning for sysselsettingsutv.*	27 %	20 %
Gjennomsnittlig antall skapte arbeidsplasser	1,24	3,26
Prosjekter hvor SND har hatt betydning for sikring av arb.plasser**	-	9 %
Gjennomsnittlig antall sikrede arbeidsplasser	-	2,81

* Andel i stor grad, skår 5-7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

** Andel med skår 7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

*** Entreprenøriell orientering er bedriftens holdning til innovasjon, proaktivitet og risikotilbøyelighet

- = Data ikke tilgjengelig.

11.3 ORDNINGER UNDER FISKERIDEPARTEMENTET

Ordningen som er med i denne undersøkelsen omfatter:

- Grunnfinansieringslån til fiskeflåten.

Virkemidlet er en lavrisikolåneordning. Lånene kan innvilges så vel i forbindelse med nybygging av fiskefartøy som ved ombygging, kjøp av brukt fartøy og investering i utstyr. Det kan også ytes lån til utviklingsprosjekter. Lånene innvilges med sikkerhet i fartøy og utstyr, ofte i samfinansiering med private banker.

Låneordningen har fram til og med 2000 bare vært benyttet til finansiering av fiskefartøy. I St.meld.nr 36 (2000-2001) foreslår Regjeringen imidlertid at ordningen endres til en *grunnfinansieringsordning til fiskeriformål* som kan benyttes til prosjekter som fremmer marin næringsutvikling, herunder finansiering av fiskefartøy.

Resultater og kommentarer

SNDs finansieringsandel er aller størst for dette virkemidlet. SND betydning for prosjektrealiseringen ligger litt under gjennomsnittet, mens betydningen for overlevelse og lønnsomhetsutvikling ligger noe over. Det er svært få entreprenørielt orienterte virksomheter her, og prosjektene har liten betydning i forhold til kompetanseøkning, innovasjon og økt samarbeid. Andelen prosjekter hvor SND har hatt betydning for sysselsettingsutviklingen ligger noe under gjennomsnittet, mens andelen prosjekter med betydningen for sikring av arbeidsplasser ligger svakt over.

Tabell 11-8 Resultatindikatorer for virkemidlet grunnfinansieringslån til fiskeflåten. Prosent og absolutte tall.

Resultatindikatorer	2003	Gj.sn. 2003
Prosjektfinansiering		
Finansieringsandel SND (gjennomsnittlig)	50 %	37 %
Finansieringsandel banker (gjennomsnittlig)	18 %	19 %
SNDs betydning for prosjektene		
Realisert prosjektet bare med SND finansiering	51 %	56 %
Gjennomført prosjektet også uten offentlig finansiering	22 %	22 %
SND har bidratt med oppfølging etter tilsagnet	38 %	32 %
Betydning for lønnsomhet og overlevelse		
Prosjektets betydning for overlevelse i dag*	73 %	61 %
Prosjektets betydning for lønnsomhetsutvikling *	76 %	64 %
Prosjektets bidrag til innt.økn./kostn.reduksjoner *	49 %	50 %
Oppnådd tilfredsstillende resultat i 2002 *	35 %	38 %
Prosjektets bidrag til innovasjon, kompetanse og samarbeid		
Bidrag til kompetanseøkn.(fra 1 til 8 kompetanseområder)*	24 %	52 %
Bidrag til innovasjon (fra 1 til 7 innovasjonsaktiviteter)*	22 %	58 %
Bidrag til samarbeid med andre (fra 1 til 7 samarbeidsaktiviteter)*	32 %	53 %
Andelen entreprenørielt orienterte bedrifter***	3 %	46 %
Sysselsettingseffekter		
Prosjekter hvor SND har hatt betydning for sysselsettingsutv.*	11 %	20 %
Gjennomsnittlig antall skapte arbeidsplasser	2,75	3,26
Prosjekter hvor SND har hatt betydning for sikring av arb.plasser**	11 %	9 %
Gjennomsnittlig antall sikrede arbeidsplasser	4,75	2,81

* Andel i stor grad, skår 5-7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

** Andel med skår 7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

*** Entreprenøriell orientering er bedriftens holdning til innovasjon, proaktivitet og risikotilbøyelighet

11.4 ORDNINGER UNDER LANDBRUKSDEPARTEMENTET

Følgende ordninger er med i kundeundersøkelsen:

- Lån til landbruksformål
- Bygdeutviklingstilskudd (Investeringslån, Tilskudd)

Låneordningen, som tidligere ble forvaltet av Statens Landbruksbank, ble integrert i den landsdekkende lavrisikordningen fom. 2001 (jf. St. prp. nr. 1 Till. nr. 10 (2000-2001)). I følge St.meld.nr 36 (2000-2001) tar Regjeringen sikte på å samordne de ulike formålene for den sammenslåtte ordningen ytterligere.

11.4.1 Lån til landbruksformål

Til investeringstiltak kan det også bevilges rentebærende lån slik at det er tilbud om en samlet finansieringspakke for prosjektene. Lånene kan gis til formål som for eksempel driftsbygninger, tilleggsnæringer, kjøp av tilleggsareal og eiendoms-overføring, miljøtiltak, reindrift og diverse landbruksformål

Resultater og kommentarer

I tabellen nedenfor er indikatorene vist. Virkemidlet har relativt stor betydning for realiseringen av prosjektet, men SND har i mindre grad enn for gjennomsnittet bidratt med oppfølging. For lønnsomhetsutviklingen har prosjektet stor betydning. Virkemidlet bidrar lite til kompetanseøkning sammenlignet med andre virkemidler. Bidraget til innovasjon og samarbeid er også lavere enn for andre virkemidler, og andelen entreprenørielle virksomheter er relativt lav for dette virkemidlet. Andelen prosjekter hvor SND har hatt betydning for sysselsettingen er lav, og betydelig lavere enn for de andre virkemidlene. Gjennomsnittlig antall sikrede arbeidsplasser er imidlertid nesten som for gjennomsnittet for alle virkemidlene.

Tabell 11-9 Resultatindikatorer for virkemidlet lån til landbruket. Prosent og absolutte tall.

Resultatindikatorer	2003	Gj.sn. 2003
Prosjektfinansiering		
Finansieringsandel SND (gjennomsnittlig)	42 %	37 %
Finansieringsandel banker (gjennomsnittlig)	18 %	19 %
SNDs betydning for prosjektene		
Realisert prosjektet bare med SND finansiering	68 %	56 %
Gjennomført prosjektet også uten offentlig finansiering	17 %	22 %
SND har bidratt med oppfølging etter tilsagnet	21 %	32 %
Betydning for lønnsomhet og overlevelse		
Prosjektets betydning for overlevelse i dag*	63 %	61 %
Prosjektets betydning for lønnsomhetsutvikling *	74 %	64 %
Prosjektets bidrag til innt.økn./kostn.reduksjoner *	36 %	50 %
Oppnådd tilfredsstillende resultat i 2002 *	33 %	38 %
Prosjektets bidrag til innovasjon, kompetanse og samarbeid		
Bidrag til kompetanseøkn.(fra 1 til 8 kompetanseområder)*	29 %	52 %
Bidrag til innovasjon (fra 1 til 7 innovasjonsaktiviteter)*	41 %	58 %
Bidrag til samarbeid med andre (fra 1 til 7 samarbeidsaktiviteter)*	34 %	53 %
Andelen entreprenørielt orienterte bedrifter***	24 %	46 %
Sysselsettingseffekter		
Prosjekter hvor SND har hatt betydning for sysselsettingsutv.*	5 %	20 %
Gjennomsnittlig antall skapte arbeidsplasser	2,00	3,26
Prosjekter hvor SND har hatt betydning for sikring av arb.plasser**	16 %	9 %
Gjennomsnittlig antall sikrede arbeidsplasser	2,42	2,81

* Andel i stor grad, skår 5-7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

** Andel med skår 7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

*** Entreprenøriell orientering er bedriftens holdning til innovasjon, proaktivitet og risikotilbøyelighet

11.4.2 Bygdeutviklingsmidler

Bygdeutviklingsmidlene skal bidra til å fremme lønnsom næringsutvikling på bygdene innen og i tilknytning til landbruket. Midlene kan nyttes til investeringer i tradisjonelt landbruk og til utviklingstiltak og næringsutvikling knyttet til landbruket. Det gis rammer for hvert fylke og i tillegg en ramme for sentrale midler. De sentrale BU-midlene nyttes til prosjekttrettet virksomhet og tiltak av landsomfattende karakter, og i hovedsak til kunnskapsutvikling og FoU-rettede tiltak.

Resultater og kommentarer

Som for landbrukslån har virkemidlet relativt stor betydning for realiseringen av prosjektet, men også her har SND i mindre grad enn for gjennomsnittet bidratt med oppfølging. For overlevelse og lønnsomhetsutvikling har prosjektet samme betydning som gjennomsnittet for alle virkemidlene. Virkemidlet bidrar til kompetanseøkning, men mindre grad enn for de andre virkemidlene. Bidraget til innovasjon er relativt høyt og på nivå med gjennomsnittet for alle virkemidlene.

Andelen entreprenørielt orienterte virksomheter er imidlertid relativt lav. Prosjektene har ikke hatt spesiell betydning for sysselsettingsutviklingen, men andelen prosjekter hvor SND har hatt betydning for sikring av arbeidsplasser er betydelig større enn for gjennomsnittet. Resultatene på de ulike indikatorene vises i tabellen under.

Tabell 11-10 Resultatindikatorer for virkemidlet bygdeutviklingsmidler.

Resultatindikatorer	2003	Gj.sn. 2003
Prosjektfinansiering		
Finansieringsandel SND (gjennomsnittlig)	39 %	37 %
Finansieringsandel banker (gjennomsnittlig)	18 %	19 %
SNDs betydning for prosjektene		
Realisert prosjektet bare med SND finansiering	63 %	56 %
Gjennomført prosjektet også uten offentlig finansiering	21 %	22 %
SND har bidratt med oppfølging etter tilsagnet	23 %	32 %
Betydning for lønnsomhet og overlevelse		
Prosjektets betydning for overlevelse i dag*	63 %	61 %
Prosjektets betydning for lønnsomhetsutvikling *	63 %	64 %
Prosjektets bidrag til innt.økn./kostn.reduksjoner *	46 %	50 %
Oppnådd tilfredsstillende resultat i 2002 *	50 %	38 %
Prosjektets bidrag til innovasjon, kompetanse og samarbeid		
Bidrag til kompetanseøkn.(fra 1 til 8 kompetanseområder)*	39 %	52 %
Bidrag til innovasjon (fra 1 til 7 innovasjonsaktiviteter)*	54 %	58 %
Bidrag til samarbeid med andre (fra 1 til 7 samarbeidsaktiviteter)*	50 %	53 %
Andelen entreprenørielt orienterte bedrifter***	23 %	46 %
Sysselsettingseffekter		
Prosjekter hvor SND har hatt betydning for sysselsettingsutv.*	11 %	20 %
Gjennomsnittlig antall skapte arbeidsplasser	1,23	3,26
Prosjekter hvor SND har hatt betydning for sikring av arb.plasser**	15 %	9 %
Gjennomsnittlig antall sikrede arbeidsplasser	1,33	2,81

* Andel i stor grad, skår 5-7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

** Andel med skår 7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

*** Entreprenøriell orientering er bedriftens holdning til innovasjon, proaktivitet og risikotilbøyelighet

REFERANSER

- Alsos, G.A; Bjørnsen, H-M.; Borch, O.J.; Brastad, B; Jenssen, S.A. og Mønnesland, J. (2000). *SND i distriks-Norge. Evaluering av de bedriftsrettede distriktpolitiske virkemidlene*. Nordlandsforskning, Bodø, 2000.
- Borch, O.J, Brastad, B, Bullvåg, E og Madsen, E. L. (2000). *Kundeundersøkelse av SNDs virkemidler. Førundersøkelse blant næringsdrivende som fikk tilsagn i 1999*. NF-rapport 27/2000, Nordlandsforskning, Bodø.
- Brastad, B, Bullvåg, E og Madsen, E. L. (2001). *Kundeundersøkelse av SNDs virkemidler. Førundersøkelse blant næringsdrivende som fikk tilsagn i 2000*. NF-rapport 12/2001, Nordlandsforskning, Bodø.
- Brastad, B, Bullvåg, E og Madsen, E. L. (2002). *Kundeundersøkelse av SNDs virkemidler. Førundersøkelse blant næringsdrivende som fikk tilsagn i 2001*. NF-rapport 15/2002, Nordlandsforskning, Bodø.
- Bræin, L og Hervik, A (1996). *Survey-undersøkelse av SND`s virkemidler. Hovedundersøkelse - tilsagn til industribedrifter 1994*. Møreforsking, Molde, 1996.
- Bræin, L og Hervik, A (1997a). *Kundeundersøkelse av SND`s virkemidler. Hovedundersøkelse – bedrifter med tilsagn 1995*. Møreforsking, Molde, 1997.
- Bræin, L og Hervik, A (1997b). *Kundeundersøkelse av SND`s virkemidler. Hovedundersøkelse – bedrifter med tilsagn 1996*, Møreforsking, Molde, 1997
- Bræin, L og Hervik, A (1998a). *Kundeundersøkelse av SND`s virkemidler. Etterundersøkelse i 1997 av bedrifter med tilsagn om finansieringsbistand i 1994*, Møreforsking, Molde, 1998.
- Bræin, L og Hervik, A (1998b). *Kundeundersøkelsene i SND 1994-97. Oppsummerende rapport fra før- og etterundersøkelser*, Møreforsking, Molde, 1998.
- Bræin, L, Bergem, B.G og Hervik, A (1999a). *Kundeundersøkelse av SND`s virkemidler. Etterundersøkelse i 1999 av bedrifter med tilsagn om finansieringsbistand i 1995*, Møreforsking, Molde, 1999.

- Bræin, L, Bergem, B.G og Hervik, A (1999b). *Kundeundersøkelse av SND's bedriftsrettede virkemidler. Hovedundersøkelse – bedrifter med tilsagn 1998*, Møreforsking, Molde, 1999.
- Bræin, L, Bergem, B.G og Hervik, A (2000). *Kundeundersøkelse av SND's virkemidler: Etterundersøkelse i 2000: resultater for bedrifter med tilsagn om finansieringsbistand i 1996 og oppsummering for alle etterundersøkelsene 1994-96*. Møreforsking, Molde.
- Bræin, L, Bergem, B.G og Hervik, A (2002). *Kundeundersøkelse av SND's virkemidler: Etterundersøkelse i 2002: resultater for bedrifter med tilsagn om finansieringsbistand i 1998 og oppsummering for alle etterundersøkelsene 1994-98*. Møreforsking, Molde.
- Bræin, L, Hervik, A og Bergem, B.G. (2002). *Kundeundersøkelse av SND's virkemidler. Etterundersøkelse i 2002. Resultater for bedrifter med tilsagn om finansieringsbistand i 1998 og oppsummering for alle etterundersøkelsene 1994-98*. Møreforsking, Molde, 2002.
- Fiskeridepartementet, Kommunal- og regionaldep., Landbruksdep., Miljøverndep., Nærings- og handelsdepartementet (2000). *Resultatrapporteringssystem for SND – endelig spesifikasjon*. Oslo, 2000.
- Grant, M. (1991). The resource-based theory of competitive advantage: Implications for strategy formulation. *California Management Review*. Spring.
- Hauknes, J., Broch, M. og Smith, K. (2000). *SND og bedriftsutvikling – rolle, virkemidler og effekter : delrapport 1 i evaluering av Statens nærings- og distriktutviklingsfond*. Step rapport nr 4.
- Miller, D. (1983). The correlates of entrepreneurship in three types of firm. *Management Science*, 29 (7), 770 – 791.
- NOU, 1997. *Nytte-kostnadsanalyser. Prinsipper for lønnsomhetsvurderinger i offentlig sektor*. Utredning fra et utvalg oppnevnt av Finans- og tolldepartementet. NOU 1997:27, Oslo.
- SND (2001). *SNDs strategi 2002 – 2005. SND - aktiv samarbeidspartner fra ide til virkelighet*. Godkjent av SNDs hovedstyre 20.09.01.

St. meld. nr. 36 (2000-2001). *SND: Ny giv, ny vekst, nytt næringsliv*. Nærings- og handelsdepartementet, 2001.

St.prp. nr 1 (2000-2001) Næringsdepartementets budsjett for 2000, Oslo, 1999

Wiklund, J. (1998). *Small firm growth and performance. Entrepreneurship and beyond*. Jönköping international business school.

VEDLEGG

Vedlegg 1:BESKRIVELSE AV TILSAGNSMOTTAKERNE OG PROSJEKTENE

Tilsagnsmottakernes næringstilhørighet.

Næring	N	Prosent
Primærnæringer	276	44
Industri og bergverk	185	29
Bygg og anleggsvirksomhet	9	1
Varehandel, hotell og restaurant	46	7
Samferdsel	8	1
Forretningsmessig tjenesteyting, eiendomsdrift	89	14
Andre tjenester	21	3
SUM	634	100

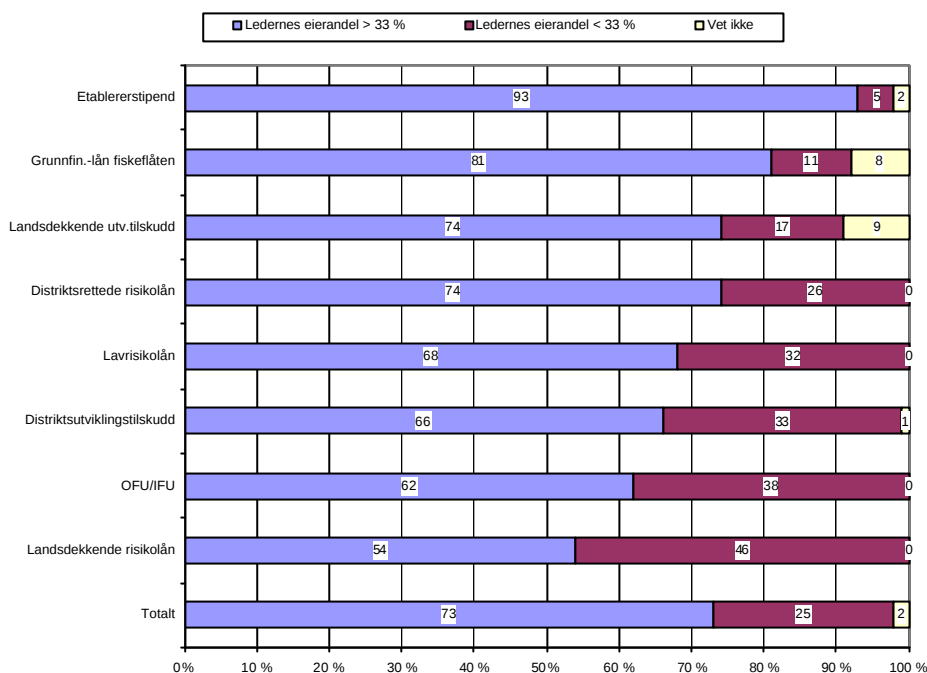
Tilsagnsmottakernes konserntilknytning etter virkemiddel. Prosent. (n=634)

Virkemiddel	Morselskap	Datterselskap
Lavrisikolån	8	24
Landsdekkende risikolån	8	15
Distriktsrettede risikolån	19	15
Landsdekkende utviklingstilskudd	13	17
Distriktsutviklingstilskudd	11	19
Etablererstipend	0	0
OFU/IFU	18	29
Grunnfinansieringslån fiskeflåten	5	3
Lån til landbruket	0	0
Bygdeutviklingsmidler	0	0
TOTALT	11	17

Ledernes eierandel

Med unntak for de virksomhetene som fikk tilsagn om lån til landbruket og bygdeutviklingsmidler, ble det stilt spørsmål om lederne i bedriften hadde betydelige eierandeler i selskapet. Betydelige eierandeler ble i denne sammenhengen definert som en andel på mer enn 33 prosent.

© NORDLANDSFORSKNING NF-rapport nr. 16/2003
EFFEKTER AV SNDs BEDRIFTSRETTEDE VIRKEMIDLER
Etterundersøkelse i 2003 av bedrifter som mottok SND-finansiering i 1999

Figur: Ledernes eierandel i bedriften etter virkemiddel. Prosent. (n=634)

Ledernes utdanningsnivå etter virkemiddeltype. Prosent.

Virkemiddel	N	Grunn-skole	VGS	Høyskole tom. 4 år	Høyskole over 4 år	Vet ikke
OFU/IFU	34	0	6	38	56	0
Landsdekkende risikolån	26	0	15	46	39	0
Landsdekkende utviklingstilskudd	23	0	30	35	35	0
Distriktsrettede risikolån	54	6	35	32	26	2
Etablererstipend	79	6	38	30	25	0
Distriktsutviklingstilskudd	145	7	38	33	21	1
Lavrisikolån	25	16	36	28	20	0
Bygdeutviklingsmidler	126	9	66	14	11	0
Lån til landbruket	79	10	68	14	8	0
Grunnfinansieringslån til fiskeflåten	37	49	38	11	0	0
TOTALT	628	9	44	26	20	1

Når det gjelder yrkeserfaring, har lederne i gjennomsnitt 24 års erfaring. Yrkeserfaringen er lengst blant mottakerne av grunnfinansieringslån til fiskeflåten (31 år) og kortest blant mottakere av etablerstipend og OFU/IFU (21 år). For de øvrige virkemidlene ligger ledernes yrkeserfaring mellom 22 til 25 år.

Vedlegg 2: VARIABELLISTE

Kortnavn	Navn	Beskrivelse
Uavhengige variabler		
V43.1	VEKST	Vi satser på å vokse raskest mulig.*
V43.4	PRODUKT	Vi har en stabil produktportefølje/sortiment*
V43.14	PRIS	Våre produkter er billigere enn våre konkurrenters*
V43.16	MARKED	Vi er aggressive når det gjelder nye markedsføringstiltak*
SNDopp	SND oppfølging	Om SND har bidratt med oppfølging etter at tilsagnet er gitt (Ja=1, Nei=2)
STØTTrel		Mottatt støttebeløp i ift. bedriftens omsetning i 1999
Avhengige variabler		
OMSrel	Omsetnings- endring.	Endring i omsetningen ⁶⁰ fra 1999 til 2002 delt på omsetningen i 1999.
SYSrel	Sysselsettings- endring	Endring i sysselsettingen fra 1999 til 2002 delt på sysselsettingen i 1999

* Variablene og resultatene er fra førundersøkelsen 2000.

⁶⁰ I løpende priser.

Vedlegg 3: BEDRIFTENES VURDERING AV ENKELT-RESSURSERS BETYDNING I DAG IFT. FØRUNDERSØKELSEN I 2000

Ressursindikator og virkemiddelgruppe	Vektlegging/vurdering				N
	Lavere	Samme	Høyere	Sum	
Menneskelig ressurs - nettverk					
De ansattes nettverk er en viktig informasjonskilde for bedriften					
- Ordinære virkemidler	34	49	16	99	344
- Landbruksvirkemidler	42	41	17	100	205
Bedriften har stort utbytte av daglig leders personlige nettverk					
- Ordinære virkemidler	26	58	17	101	344
- Landbruksvirkemidler	41	43	16	100	205
Bedriftens nettverk brukes til å påvirke omgivelsene					
- Ordinære virkemidler	28	56	16	100	344
- Landbruksvirkemidler	41	40	20	101	205
Bedriftens nettverk brukes som en kunnskapsressurs					
- Ordinære virkemidler	26	57	17	100	344
- Landbruksvirkemidler	47	40	14	101	205
Ledelsens kompetanse er høy					
- Ordinære virkemidler	23	64	13	100	344
- Landbruksvirkemidler	43	41	17	101	205
Organisatorisk ressurs - Styringsstruktur					
Styret bidrar med et eksternt nettverk for bedriften					
- Ordinære virkemidler	31	50	21	102	344
- Landbruksvirkemidler	40	51	9	100	205
Bedriften utarbeider regelmessig skriftlige strategier					
- Ordinære virkemidler	30	53	18	101	344
- Landbruksvirkemidler	35	47	18	100	205
Bedriftens styre er en betydelig rådgivningsressurs					
- Ordinære virkemidler	29	52	19	100	344
- Landbruksvirkemidler	41	44	14	99	205

(Fortsetter på neste side)

© NORDLANDSFORSKNING NF-rapport nr. 16/2003
EFFEKTER AV SNDs BEDRIFTSRETTEDE VIRKEMIDLER
Etterundersøkelse i 2003 av bedrifter som mottok SND-finansiering i 1999

Teknologisk ressurs					
Patent på bedriftens teknologi					
- Ordinære virkemidler	14	78	9	101	344
- Etablererstipend	11	85	4	100	79
- Landbruksvirkemidler	0	0	0	0	0
Patent på bedriftens produkter/tjenester					
- Ordinære virkemidler	15	74	11	100	344
- Etablererstipend	11	84	7	102	79
- Landbruksvirkemidler	0	0	0	0	0
Bedriftens kompetanse er vanskelig å kopiere					
- Ordinære virkemidler	28	52	20	100	344
- Etablererstipend	18	62	20	100	79
- Landbruksvirkemidler	0	0	0	0	0
Fysisk ressurs - Geografi					
Viktig at det finnes et lokalt foretaksmiljø					
- Ordinære virkemidler	34	42	26	102	344
- Etablererstipend	25	58	18	101	79
- Landbruksvirkemidler	39	46	15	100	205
Bedr. lokalisering er viktig for konkurranseevnen					
- Ordinære virkemidler	32	54	15	101	344
- Etablererstipend	25	61	15	101	79
- Landbruksvirkemidler	38	47	15	100	205
Mer fordelaktig lokalisering ift. konkurrentene					
- Ordinære virkemidler	33	47	20	100	344
- Etablererstipend	38	46	20	104	79
- Landbruksvirkemidler	37	46	17	100	205
Finansiell ressurs					
Sterk finansiell posisjon ift. konkurrentene					
- Ordinære virkemidler	35	45	20	100	344
- Etablererstipend	0	0	0	0	0
- Landbruksvirkemidler	36	46	18	100	205

**Vedlegg 4: BEDRIFTENES VURDERING AV STRATEGIERS
 BETYDNING I DAG IFT. FØRUNDERSØKELSEN I 2000**

Strategiindikator og virkemiddelgruppe	Vektlegging/vurdering				N
	Lavere	Samme	Høyere	Sum	
Markedsorientering					
Satser på å vokse raskest mulig					
- Ordinære virkemidler	39	51	11	101	344
- Etablererstipend	41	44	16	101	79
- Landbruksvirkemidler	35	51	15	101	205
Større produktbredde enn konkurrentene					
- Ordinære virkemidler	33	47	20	100	344
- Etablererstipend	30	48	23	101	79
- Landbruksvirkemidler	43	43	13	99	205
Tilpasser oss konkurrentenes vellykkede forretningsideer					
- Ordinære virkemidler	33	41	27	101	344
- Etablererstipend	28	38	34	100	79
- Landbruksvirkemidler	42	39	20	101	205
Er aggressive når det gjelder nye markedsføringstiltak					
- Ordinære virkemidler	31	48	21	100	307
- Etablererstipend	39	38	22	99	79
- Landbruksvirkemidler	31	56	13	100	205
Viktig å ha kontroll over distribusjonen					
- Ordinære virkemidler	33	48	18	99	344
- Etablererstipend	39	46	15	100	79
- Landbruksvirkemidler	43	40	17	100	205
Produktorientering					
Har en stabil produktportefølje/sortiment					
- Ordinære virkemidler	25	56	20	101	344
- Etablererstipend	0	0	0	0	0
- Landbruksvirkemidler	35	44	22	101	205
Produserer kvalitetsprodukter					
- Ordinære virkemidler	16	77	8	101	344
- Etablererstipend	16	72	12	100	79
- Landbruksvirkemidler	24	68	10	102	205
Produserer nisjeprodukter					
- Ordinære virkemidler	22	63	15	100	344
- Etablererstipend	15	65	20	100	79
- Landbruksvirkemidler	33	53	14	100	205

(Fortsetter neste side)

Engasjert i forbedring/modifisering av eksisterende produkter					
- Ordinære virkemidler	24	62	15	101	307
- Etablererstipend	31	48	20	99	79
- Landbruksvirkemidler	39	45	16	100	205
Prisorientering					
Billigere produkter enn konkurrentene					
- Ordinære virkemidler	29	50	22	101	307
- Etablererstipend	29	46	25	100	79
- Landbruksvirkemidler	35	53	12	100	205
Holder et konkurransedyktig prisnivå					
- Ordinære virkemidler	28	54	18	100	307
- Etablererstipend	26	51	24	101	79
- Landbruksvirkemidler	46	36	18	100	205

**Vedlegg 5: BEDRIFTENES VURDERING AV ENTREPRENØRIELLE
 INDIKATORER OG VIRKEMIDDELGRUPPER I DAG I FORHOLD
 TIL FØRUNDERSØKELSEN I 2000**

Entreprenørielle indikator og virkemiddelgruppe	Vektlegging/vurdering				N
	Lavere	Samme	Høyere	Sum	
Innovasjon					
Engasjert i utvikling av nye produkter					
- Ordinære virkemidler	24	57	17	98	307
- Etablererstipend	32	49	19	100	79
- Landbruksvirkemidler	36	50	14	100	205
Første m. introduksjon av nye produkter					
- Ordinære virkemidler	31	51	19	101	307
- Etablererstipend	38	47	15	100	79
- Landbruksvirkemidler	32	57	11	100	205
Proaktivitet					
Bruker ressuser på å finne nye markedsmuligheter					
- Ordinære virkemidler	29	57	15	101	344
- Etablererstipend	31	62	7	100	79
- Landbruksvirkemidler	37	47	16	100	205
Først ift. teknologisk utvikling i bransjen					
- Ordinære virkemidler	27	61	12	100	344
- Etablererstipend	24	62	14	100	79
- Landbruksvirkemidler	36	50	15	101	205
Kontinuerlig utv. av forretningskonseptet					
- Ordinære virkemidler	28	61	12	101	344
- Etablererstipend	27	57	17	101	79
- Landbruksvirkemidler	41	43	16	100	205
Risikotilbøyelighet					
Aksepterer høy risiko					
- Ordinære virkemidler	34	52	14	100	344
- Etablererstipend	31	56	14	101	79
- Landbruksvirkemidler	31	56	12	99	205

**GJENNOMSNIITSVERDIER FOR ENTREPRENØRIELL ORIENTERINGEN I
 FØR- OG ETTERUNDERSØKELSEN**

	Gjennomsnitt	Standard feil	N
- Entreprenøriell orientering00	4,16	0,067	500
- Entreprenøriell orientering03	3,73	0,069	500
EO 00 – EO 03	0,43***	0,055	

Sig. (2-tailed): * < 0,10; ** < 0,01; *** < 0,001

Vedlegg 6: FAKTORANALYSE: RESSURSER. Data fra førundersøkelsen.

Variabel	Ressurstype			
	1 Nett- verk	2 Styre	4 Tekno- logi	5 Geo- grafi
Utbytte av daglig leders personlige nettverk	.82			
Bruker nettverk til å påvirke omgivelsene	.80			
Bruker nettverket som en kunnskapsressurs	.81			
Ansattes nettverk er en viktig info.kilde for bedr.	.69			
Ledelsens kompetanse er høy	.63			
Styret er en betydningsfull rådgivningsressurs		.86		
Styret bidrar med et eksternt nettverk		.79		
Det utarbeider regelmessige skriftlige strategier		.72		
Patent på bedriftens teknologi			.86	
Patent på produkter /tjenester			.84	
Bedriftens kompetanse er vanskelig å kopiere			.31	
Bedr. lokalisering er viktig for konkurranseevnen				.84
Mer fordelaktig lokalisering enn konkurrentene				.65
Viktig at det finnes et lokalt småforetaksmiljø				.64
N	446	449	392	521
Chronbachs alfa	.86	.86	.60	.54
Eigenvalue (Rotation sum)	3.27	2.23	1.58	1.57
Pct. of variance	23.4	16.0	11.3	11.2

**Vedlegg 7: FAKTORANALYSE: ENTREPRENØRIELL
 ORIENTERING. Data fra førundersøkelsen.**

Entreprenørskapsindikatorer	Komponent 1 Entreprenøriell orientering	Communalities
Bedriften legger vekt på å være den første bedriften som går inn på nye markeder	0,804	0,647
Vi bruker ressurser på å finne nye muligheter i markedet	0,797	0,635
Vi legger vekt på en kontinuerlig utvikling av vårt forretningskonsept	0,796	0,634
Bedriften er engasjert i utvikling av nye produkter/tjenester	0,779	0,606
Vi satser på å være først når det gjelder teknologisk utvikling i vår bransje	0,671	0,450
Vi akseptere høy risiko	0,418	0,175
Egenverdi	3,15	
Chronbachs alfa	0,83	
Prosent av varians	52,5	

For hver variabel er manglende verdier erstattet med gjennomsnitt.

Vedlegg 8: FAKTORANALYSE: PRESTASJONER. Data fra etterundersøkelsen.

Prestasjonsindikatorer	Komponent 1 Prestasjoner	Communalities
Bedriften har større markedsandel enn våre konkurrenter	0,849	0,721
Bedriften har en bedre markedsposisjon enn våre konkurrenter	0,825	0,680
Bedriften har sterkere vekst i omsetning enn våre konkurrenter	0,815	0,664
Bedriften har sterkere vekst i antall ansatte enn våre konkurrenter	0,759	0,575
Bedriften har en bedre kundelojalitet enn våre konkurrenter	0,734	0,538
Bedriften har bedre økonomisk resultat enn våre konkurrenter	0,718	0,515
Egenverdi	3,69	
Chronbachs alfa	0,87	
Prosent av varians	61,6	
N (listwise)	542	

**Vedlegg 9: CLUSTERANALYSE – ENTREPRENØRIELL
 ORIENTERING. Data fra førundersøkelsen. Gjennomsnittstall.**

Indikatorer	Cluster 1	Cluster 2
Innovasjon		
Bedriften er engasjert i utvikling av nye produkter/tjenester.	5,53	1,94
Vi satser på å være først når det gjelder teknologisk utvikling i vår bransje	4,40	2,13
Proaktivitet		
Vi bruker ressurser på å finne nye muligheter i markedet.	5,52	2,42
Vi legger vekt på en kontinuerlig utvikling av vårt forretningskonsept	5,90	3,01
Bedriften legger vekt på å være den første bedriften som går inn på nye markeder	4,63	1,37
Risikotilbøyelighet		
Vi akseptere høy risiko	3,20	2,40
N	378	139
Cluster benevnelse	Entreprenørielle bedrifter	Ikke entreprenørielle bedrifter

Vedlegg 10: REGRESJONSANALYSE: MODELLER FOR FORKLARING AV OMSETNINGSENDRING OG SYSSELSETTINGSENDRING.

På bakgrunn av funnene foran, vurderinger av relevans og for å redusere ”støy” i modellen ble det gjort følgende endringer:

- Andre næringer ble tatt ut da dette er en uklar gruppe bedrifter, primærnæringene ble forsøkt lagt inn, men fikk sterk multikollinearitet med virkemidlene lån til landbruket og bygdeutviklingsmidler og ble derfor tatt ut igjen.
- Blant ressursene ble teknologi, finansiell posisjon og utdanning tatt ut.
- Av strategiene ble produktorientering og markedsorientering tatt ut.
- Av virkemidlene ble lån til landbruket tatt ut på grunn av multikollinearitet (jf over).
- Grunnfinansieringslån til fiskeflåten ble utelatt av regresjonsanalysene for begge resultatområdene, mens etablerstipend ikke kom med i forbindelse med sysselsettingsendringer.

Modellene er presentert på de neste sidene

REGRESJONSANALYSE: MODELLER FOR FORKLARING AV OMSETNINGSENDING

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,271 ^a	,074	,050	22055,04342	,074	3,147	5	198	,009
2	,368 ^b	,135	,095	21527,45996	,062	3,456	4	194	,009
3	,382 ^c	,146	,092	21561,31421	,011	,797	3	191	,497
4	,544 ^d	,296	,219	20003,84928	,150	4,862	8	183	,000

- a. Predictors: (Constant), Forretningsmessig tjenesteyting, ALDERÅR, Varehandel, A.Totalt antall ansatte (årsverk) 1.1.1999, Industri
- b. Predictors: (Constant), Forretningsmessig tjenesteyting, ALDERÅR, Varehandel, A.Totalt antall ansatte (årsverk) 1.1.1999, Industri, FNETTVERK, FSTYRE, Antall år med yrkeserfaring, FGEOGRAFI
- c. Predictors: (Constant), Forretningsmessig tjenesteyting, ALDERÅR, Varehandel, A.Totalt antall ansatte (årsverk) 1.1.1999, Industri, FNETTVERK, FSTYRE, Antall år med yrkeserfaring, FGEOGRAFI, Våre produkter er billigere enn våre konkurrenters , Vi satser på å vokse raskest mulig , FENTREPRENØRIELL ORIENTERING
- d. Predictors: (Constant), Forretningsmessig tjenesteyting, ALDERÅR, Varehandel, A.Totalt antall ansatte (årsverk) 1.1.1999, Industri, FNETTVERK, FSTYRE, Antall år med yrkeserfaring, FGEOGRAFI, Våre produkter er billigere enn våre konkurrenters , Vi satser på å vokse raskest mulig , FENTREPRENØRIELL ORIENTERING, Landsdekkende risikolån, Støttebeløp over omsetning i 1999, Landsdekkende utviklingsstilskudd, SNDOPPF, Distriktsrettede risikolån, OFUIFU , Etablererstipend, Distriktsutviklingsstilskudd

ANOVA ^e

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	7,65E+09	5	1530820747	3,147	,009 ^a
	Residual	9,63E+10	198	486424940,3		
	Total	1,04E+11	203			
2	Regression	1,41E+10	9	1562280512	3,371	,001 ^b
	Residual	8,99E+10	194	463431532,5		
	Total	1,04E+11	203			
3	Regression	1,52E+10	12	1264350022	2,720	,002 ^c
	Residual	8,88E+10	191	464890270,4		
	Total	1,04E+11	203			
4	Regression	3,07E+10	20	1536903124	3,841	,000 ^d
	Residual	7,32E+10	183	400153986,0		
	Total	1,04E+11	203			

- a. Predictors: (Constant), Forretningsmessig tjenesteyting, ALDERÅR, Varehandel, A.Totalt antall ansatte (årsverk) 1.1.1999, Industri
- b. Predictors: (Constant), Forretningsmessig tjenesteyting, ALDERÅR, Varehandel, A.Totalt antall ansatte (årsverk) 1.1.1999, Industri, FNETTVERK, FSTYRE, Antall år med yrkeserfaring, FGEOGRAFI
- c. Predictors: (Constant), Forretningsmessig tjenesteyting, ALDERÅR, Varehandel, A.Totalt antall ansatte (årsverk) 1.1.1999, Industri, FNETTVERK, FSTYRE, Antall år med yrkeserfaring, FGEOGRAFI, Våre produkter er billigere enn våre konkurrenters , Vi satser på å vokse raskest mulig , FENTREPRENØRIELL ORIENTERING
- d. Predictors: (Constant), Forretningsmessig tjenesteyting, ALDERÅR, Varehandel, A.Totalt antall ansatte (årsverk) 1.1.1999, Industri, FNETTVERK, FSTYRE, Antall år med yrkeserfaring, FGEOGRAFI, Våre produkter er billigere enn våre konkurrenters , Vi satser på å vokse raskest mulig , FENTREPRENØRIELL ORIENTERING, Landsdekkende risikolån, Støttebeløp over omsetning i 1999, Landsdekkende utviklingsstilskudd, SNDOPPF, Distriktsrettede risikolån, OFUIFU , Etablererstipend, Distriktsutviklingsstilskudd
- e. Dependent Variable: Relativ omsetningsending

© NORDLANDSFORSKNING NF-rapport nr. 16/2003
EFFEKTER AV SNDs BEDRIFTSRETTEDE VIRKEMIDLER
Etterundersøkelse i 2003 av bedrifter som mottok SND-finansiering i 1999

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	349,824	2636,104		,133	,895
	ALDERÅR	-,772	1,487	-,030	-,519	,604
	A.Totalt antall ansatte (årsverk) 1.1.1999	,769	21,253	,002	,036	,971
	Industri	1021,569	3023,152	,027	,338	,736
	Varehandel	14810,718	4124,541	,248	3,591	,000
	Forretningsmessig tjenesteyting	920,486	3432,990	,021	,268	,789
2	(Constant)	-29,494	3671,577		-,008	,994
	ALDERÅR	-,706	1,477	-,027	-,478	,633
	A.Totalt antall ansatte (årsverk) 1.1.1999	-2,426	21,041	-,007	-,115	,908
	Industri	544,491	3081,561	,015	,177	,860
	Varehandel	14853,192	4084,331	,249	3,637	,000
	Forretningsmessig tjenesteyting	-398,900	3470,231	-,009	-,115	,909
	FNETTVERK	2401,474	1316,230	,105	1,825	,069
	FSTYRE	306,170	1175,411	,015	,260	,795
	FGEOGRAFI	-2824,611	1072,374	-,152	-2,634	,009
	Antall år med yrkeserfaring	25,138	112,050	,013	,224	,823
3	(Constant)	-1005,739	4409,938		-,228	,820
	ALDERÅR	-,641	1,483	-,025	-,432	,666
	A.Totalt antall ansatte (årsverk) 1.1.1999	,118	21,172	,000	,006	,996
	Industri	236,480	3118,880	,006	,076	,940
	Varehandel	14979,788	4118,452	,251	3,637	,000
	Forretningsmessig tjenesteyting	-603,156	3522,620	-,013	-,171	,864
	FNETTVERK	1729,601	1411,940	,076	1,225	,222
	FSTYRE	-121,154	1239,259	-,006	-,098	,922
	FGEOGRAFI	-2778,480	1079,000	-,149	-2,575	,011
	Antall år med yrkeserfaring	28,195	112,643	,014	,250	,803
	Vi satser på å vokse raskest mulig	451,664	587,295	,047	,769	,442
	Våre produkter er billigere enn våre konkurrenters	-232,775	551,300	-,024	-,422	,673
	FENTREPRENØRIELL ORIENTERING	1391,684	1426,548	,065	,976	,330
4	(Constant)	-1817,609	6077,518		-,299	,765
	ALDERÅR	-,337	1,500	-,013	-,225	,822
	A.Totalt antall ansatte (årsverk) 1.1.1999	,844	21,453	,002	,039	,969
	Industri	-96,740	3146,656	-,003	-,031	,975
	Varehandel	14595,672	4127,437	,244	3,536	,000
	Forretningsmessig tjenesteyting	-169,825	3600,347	-,004	-,047	,962
	FNETTVERK	1225,985	1456,791	,054	,842	,401
	FSTYRE	42,338	1268,515	,002	,033	,973
	FGEOGRAFI	-2886,944	1104,102	-,155	-2,615	,009
	Antall år med yrkeserfaring	33,598	114,803	,017	,293	,770
	Vi satser på å vokse raskest mulig	500,395	608,973	,052	,822	,412
	Våre produkter er billigere enn våre konkurrenters	-273,436	551,943	-,029	-,495	,621
	FENTREPRENØRIELL ORIENTERING	1752,783	1451,692	,082	1,207	,228
	Landsdekkende risikolån	703,858	6144,386	,009	,115	,909
	Distriktsrettede risikolån	737,746	5087,119	,014	,145	,885
	Landsdekkende utviklingstilskudd	852,138	6165,855	,011	,138	,890
	Distriktsutviklingstilskudd	3185,542	4560,998	,082	,698	,485
	Etablererstipend	-1096,689	4937,040	-,024	-,222	,824
	OFUUFU	-4249,246	5849,793	-,064	-,727	,468
	SNDOPPF	-1910,376	2283,728	-,049	-,837	,404
	Støttebeløp over omsetning i 1999	,643	,244	,157	2,638	,009

a. Dependent Variable: Relativ omsetningsendring

REGRESJONSANALYSE: MODELLER FOR FORKLARING AV SYSSELSETTINGSENDING

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,286 ^a	,082	,042	,89134	,082	2,035	5	114	,079
2	,407 ^b	,165	,097	,86524	,083	2,745	4	110	,032
3	,500 ^c	,250	,166	,83147	,085	4,039	3	107	,009
4	,547 ^d	,300	,166	,83131	,049	1,006	7	100	,432

- a. Predictors: (Constant), Forretningsmessig tjenesteyting, ALDERÅR, Varehandel, A.Totalt antall ansatte (årsverk) 1.1.1999, Industri
- b. Predictors: (Constant), Forretningsmessig tjenesteyting, ALDERÅR, Varehandel, A.Totalt antall ansatte (årsverk) 1.1.1999, Industri, FSTYRE, FGEOGRAFI, Antall år med yrkeserfaring, FNETTVERK
- c. Predictors: (Constant), Forretningsmessig tjenesteyting, ALDERÅR, Varehandel, A.Totalt antall ansatte (årsverk) 1.1.1999, Industri, FSTYRE, FGEOGRAFI, Antall år med yrkeserfaring, FNETTVERK, Våre produkter er billigere enn våre konkurrenters , Vi satser på å vokse raskest mulig , FENTREPRENØRIELL ORIENTERING
- d. Predictors: (Constant), Forretningsmessig tjenesteyting, ALDERÅR, Varehandel, A.Totalt antall ansatte (årsverk) 1.1.1999, Industri, FSTYRE, FGEOGRAFI, Antall år med yrkeserfaring, FNETTVERK, Våre produkter er billigere enn våre konkurrenters , Vi satser på å vokse raskest mulig , FENTREPRENØRIELL ORIENTERING, Landsdekkende utviklingstilskudd, SNDOPPF, Støttebeløp over omsetning i 1999, Landsdekkende risikolån, Distriktsrettede risikolån, OFUIFU , Distriktsutviklingstilskudd

ANOVA^e

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	8,085	5	1,617	2,035	,079 ^a
	Residual	90,571	114	,794		
	Total	98,656	119			
2	Regression	16,305	9	1,812	2,420	,015 ^b
	Residual	82,351	110	,749		
	Total	98,656	119			
3	Regression	24,683	12	2,057	2,975	,001 ^c
	Residual	73,974	107	,691		
	Total	98,656	119			
4	Regression	29,548	19	1,555	2,250	,005 ^d
	Residual	69,108	100	,691		
	Total	98,656	119			

- a. Predictors: (Constant), Forretningsmessig tjenesteyting, ALDERÅR, Varehandel, A.Totalt antall ansatte (årsverk) 1.1.1999, Industri
- b. Predictors: (Constant), Forretningsmessig tjenesteyting, ALDERÅR, Varehandel, A.Totalt antall ansatte (årsverk) 1.1.1999, Industri, FSTYRE, FGEOGRAFI, Antall år med yrkeserfaring, FNETTVERK
- c. Predictors: (Constant), Forretningsmessig tjenesteyting, ALDERÅR, Varehandel, A.Totalt antall ansatte (årsverk) 1.1.1999, Industri, FSTYRE, FGEOGRAFI, Antall år med yrkeserfaring, FNETTVERK, Våre produkter er billigere enn våre konkurrenters , Vi satser på å vokse raskest mulig , FENTREPRENØRIELL ORIENTERING
- d. Predictors: (Constant), Forretningsmessig tjenesteyting, ALDERÅR, Varehandel, A.Totalt antall ansatte (årsverk) 1.1.1999, Industri, FSTYRE, FGEOGRAFI, Antall år med yrkeserfaring, FNETTVERK, Våre produkter er billigere enn våre konkurrenters , Vi satser på å vokse raskest mulig , FENTREPRENØRIELL ORIENTERING, Landsdekkende utviklingstilskudd, SNDOPPF, Støttebeløp over omsetning i 1999, Landsdekkende risikolån, Distriktsrettede risikolån, OFUIFU , Distriktsutviklingstilskudd
- e. Dependent Variable: Relativ sysselsettingsendring

© NORDLANDSFORSKNING NF-rapport nr. 16/2003
EFFEKTER AV SNDs BEDRIFTSRETTEDE VIRKEMIDLER
Etterundersøkelse i 2003 av bedrifter som mottok SND-finansiering i 1999

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	,355	,137		2,593	,010
	ALDERÅR	-2,03E-06	,000	-,002	-,029	,977
	A.Totalt antall ansatte (årsverk) 1.1.1999	-2,34E-03	,001	-,157	-2,311	,022
	Industri	,101	,154	,062	,657	,512
	Varehandel	-7,35E-02	,211	-,028	-,348	,728
	Forretningsmessig tjenesteyting	-5,81E-02	,186	-,027	-,313	,755
2	(Constant)	,683	,197		3,459	,001
	ALDERÅR	-1,86E-05	,000	-,018	-,267	,790
	A.Totalt antall ansatte (årsverk) 1.1.1999	-2,39E-03	,001	-,161	-2,410	,017
	Industri	,137	,156	,084	,882	,379
	Varehandel	-5,12E-02	,208	-,020	-,246	,806
	Forretningsmessig tjenesteyting	-8,83E-02	,186	-,042	-,475	,635
	FNETTVERK	,149	,060	,168	2,490	,014
	FSTYRE	3,604E-02	,054	,046	,671	,503
	FGEOGRAFI	4,392E-02	,056	,053	,787	,432
	Antall år med yrkeserfaring	-1,59E-02	,006	-,174	-2,593	,010
3	(Constant)	,415	,223		1,860	,064
	ALDERÅR	-1,75E-05	,000	-,017	-,254	,800
	A.Totalt antall ansatte (årsverk) 1.1.1999	-2,13E-03	,001	-,143	-2,163	,032
	Industri	9,443E-02	,155	,058	,607	,544
	Varehandel	-,110	,208	-,042	-,526	,599
	Forretningsmessig tjenesteyting	-,147	,188	-,069	-,785	,434
	FNETTVERK	8,848E-02	,065	,100	1,362	,175
	FSTYRE	1,525E-03	,057	,002	,027	,979
	FGEOGRAFI	5,119E-02	,056	,061	,913	,362
	Antall år med yrkeserfaring	-1,48E-02	,006	-,161	-2,431	,016
	Vi satser på å vokse raskest mulig	6,354E-02	,030	,152	2,086	,038
	Våre produkter er billigere enn våre konkurrenters	2,007E-02	,028	,048	,710	,479
	FENTREPRENØRIELL ORIENTERING	6,890E-02	,080	,072	,866	,387
4	(Constant)	,319	,282		1,132	,259
	ALDERÅR	-2,84E-05	,000	-,027	-,419	,676
	A.Totalt antall ansatte (årsverk) 1.1.1999	-2,36E-03	,001	-,158	-2,437	,016
	Industri	,120	,153	,074	,786	,433
	Varehandel	-4,34E-02	,204	-,017	-,213	,832
	Forretningsmessig tjenesteyting	-4,37E-02	,186	-,021	-,235	,814
	FNETTVERK	,111	,065	,125	1,694	,092
	FSTYRE	-2,27E-02	,056	-,029	-,408	,684
	FGEOGRAFI	5,772E-02	,056	,069	1,035	,302
	Antall år med yrkeserfaring	-1,45E-02	,006	-,158	-2,437	,016
	Vi satser på å vokse raskest mulig	5,838E-02	,031	,139	1,910	,058
	Våre produkter er billigere enn våre konkurrenters	1,475E-02	,028	,035	,534	,594
	FENTREPRENØRIELL ORIENTERING	4,362E-02	,080	,045	,548	,585
	Landsdekkende risikolån	-,283	,270	-,092	-1,049	,295
	Distriktsrettede risikolån	,307	,222	,147	1,380	,169
	Landsdekkende utviklingstilskudd	,355	,265	,115	1,339	,182
	Distriktsutviklingstilskudd	-7,69E-02	,200	-,047	-,385	,701
	OFUIFU	7,257E-02	,254	,028	,286	,775
	SNDOPPF	,247	,111	,147	2,224	,027
	Støttebeløp over omsetning i 1999	-3,45E-05	,000	-,108	-1,653	,100

a. Dependent Variable: Relativ sysselsettingsendring

REGRESJONSANALYSE: MODELLER FOR FORKLARING AV PRESTASJONER

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,143 ^a	,020	-,003	,98117924	,020	,867	5	208	,504
2	,270 ^b	,073	,032	,96391462	,052	2,879	4	204	,024
3	,339 ^c	,115	,062	,94867912	,042	3,202	3	201	,024
4	,430 ^d	,185	,101	,92892716	,070	2,080	8	193	,040

a. Predictors: (Constant), Forretningsmessig tjenesteyting, Bedriftsalder (antall år), Varehandel, A.Totalt antall e
1.1.1999, Industri

b. Predictors: (Constant), Forretningsmessig tjenesteyting, Bedriftsalder (antall år), Varehandel, A.Totalt antall e
1.1.1999, Industri, Antall år med yrkeserfaring, FSTYRE, FNETTVERK, FGEOGRAFI

c. Predictors: (Constant), Forretningsmessig tjenesteyting, Bedriftsalder (antall år), Varehandel, A.Totalt antall e
1.1.1999, Industri, Antall år med yrkeserfaring, FSTYRE, FNETTVERK, FGEOGRAFI, Våre produkter er billig
konkurrenters , Vi satser på å vokse raskest mulig , FENTREPRENØRIELL ORIENTERING

d. Predictors: (Constant), Forretningsmessig tjenesteyting, Bedriftsalder (antall år), Varehandel, A.Totalt antall e
1.1.1999, Industri, Antall år med yrkeserfaring, FSTYRE, FNETTVERK, FGEOGRAFI, Våre produkter er billig
konkurrenters , Vi satser på å vokse raskest mulig , FENTREPRENØRIELL ORIENTERING, Støttebeløp c
1999, Landsdekkende risikolån, Landsdekkende utviklingstilskudd, SNDOPPF, Distriktsrettede risikolån, OFL
Etablererstipend, Distriktsutviklingstilskudd

ANOVA^e

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	4,171	5	,834	,867	,504 ^a
	Residual	200,244	208	,963		
	Total	204,415	213			
2	Regression	14,873	9	1,653	1,779	,074 ^b
	Residual	189,543	204	,929		
	Total	204,415	213			
3	Regression	23,517	12	1,960	2,178	,014 ^c
	Residual	180,898	201	,900		
	Total	204,415	213			
4	Regression	37,875	20	1,894	2,195	,003 ^d
	Residual	166,541	193	,863		
	Total	204,415	213			

- a. Predictors: (Constant), Forretningsmessig tjenesteyting, Bedriftsalder (antall år), Varehandel, A.Totalt antall ansatte (årsverk) 1.1.1999, Industri
- b. Predictors: (Constant), Forretningsmessig tjenesteyting, Bedriftsalder (antall år), Varehandel, A.Totalt antall ansatte (årsverk) 1.1.1999, Industri, Antall år med yrkeserfaring, FSTYRE, FNETTVERK, FGEOGRAFI
- c. Predictors: (Constant), Forretningsmessig tjenesteyting, Bedriftsalder (antall år), Varehandel, A.Totalt antall ansatte (årsverk) 1.1.1999, Industri, Antall år med yrkeserfaring, FSTYRE, FNETTVERK, FGEOGRAFI, Våre produkter er billigere enn våre konkurrenters , Vi satser på å vokse raskest mulig , FENTREPRENØRIELL ORIENTERING
- d. Predictors: (Constant), Forretningsmessig tjenesteyting, Bedriftsalder (antall år), Varehandel, A.Totalt antall ansatte (årsverk) 1.1.1999, Industri, Antall år med yrkeserfaring, FSTYRE, FNETTVERK, FGEOGRAFI, Våre produkter er billigere enn våre konkurrenters , Vi satser på å vokse raskest mulig , FENTREPRENØRIELL ORIENTERING, Støttebeløp over omsetning i 1999, Landsdekkende risikolån, Landsdekkende utviklingstilskudd, SNDOPPF, Distriktsrettede risikolån, OFUIFU , Etablererstipend, Distriktsutviklingstilskudd
- e. Dependent Variable: Performance faktor

© NORDLANDSFORSKNING NF-rapport nr. 16/2003
EFFEKTER AV SNDs BEDRIFTSRETTEDE VIRKEMIDLER
Etterundersøkelse i 2003 av bedrifter som mottok SND-finansiering i 1999

Coefficients ^a										
Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations			Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF
1 (Constant)	8,459E-02	,169		,501	,617					
Bedriftsalder (antall år)	-8,73E-04	,004	-,017	-,241	,810	,008	-,017	-,017	,940	1,064
A.Totalt antall ansatte (årsverk) 1.1.1999	1,630E-03	,001	,084	1,180	,239	,095	,082	,081	,928	1,078
Industri	,250	,194	,128	1,288	,199	,086	,089	,088	,476	2,101
Varehandel	3,593E-02	,253	,012	,142	,887	-,062	,010	,010	,639	1,565
Forretningsmessig tjenesteyting	,234	,219	,099	1,066	,288	,023	,074	,073	,546	1,831
2 (Constant)	-6,20E-02	,235		-,264	,792					
Bedriftsalder (antall år)	-1,87E-04	,004	-,004	-,052	,959	,008	-,004	-,004	,925	1,081
A.Totalt antall ansatte (årsverk) 1.1.1999	1,342E-03	,001	,069	,982	,327	,095	,069	,066	,916	1,092
Industri	,276	,194	,141	1,424	,156	,086	,099	,096	,463	2,158
Varehandel	-2,12E-02	,250	-,007	-,085	,933	-,062	-,006	-,006	,632	1,582
Forretningsmessig tjenesteyting	,190	,220	,080	,864	,389	,023	,060	,058	,524	1,908
FNETTVERK	,260	,081	,222	3,198	,002	,204	,219	,216	,940	1,064
FSTYRE	6,837E-02	,077	,062	,890	,375	,059	,062	,060	,936	1,068
FGEOGRAFI	-1,19E-02	,068	-,012	-,174	,862	-,036	-,012	-,012	,938	1,066
Antall år med yrkeserfaring	4,545E-03	,007	,044	,637	,525	,054	,045	,043	,964	1,037
3 (Constant)	-,145	,281		-,514	,608					
Bedriftsalder (antall år)	2,287E-04	,004	,004	,064	,949	,008	,005	,004	,906	1,104
A.Totalt antall ansatte (årsverk) 1.1.1999	1,523E-03	,001	,079	1,122	,263	,095	,079	,074	,898	1,113
Industri	,193	,192	,099	1,002	,318	,086	,070	,066	,454	2,202
Varehandel	-3,58E-02	,248	-,012	-,145	,885	-,062	-,010	-,010	,623	1,606
Forretningsmessig tjenesteyting	,103	,219	,044	,473	,637	,023	,033	,031	,514	1,947
FNETTVERK	,174	,087	,149	2,011	,046	,204	,140	,133	,804	1,243
FSTYRE	6,390E-03	,079	,006	,080	,936	,059	,006	,005	,848	1,179
FGEOGRAFI	-4,24E-03	,068	-,004	-,063	,950	-,036	-,004	-,004	,925	1,082
Antall år med yrkeserfaring	3,866E-03	,007	,037	,545	,586	,054	,038	,036	,943	1,060
Vi satser på å vokse raskest mulig	-1,07E-02	,036	-,022	-,295	,768	,081	-,021	-,020	,784	1,275
Våre produkter er billigere enn våre konkurrenters	4,735E-02	,036	,090	1,328	,186	,112	,093	,088	,949	1,054
FENTREPRENØRIELL ORIENTERING	,237	,090	,209	2,634	,009	,268	,183	,175	,697	1,435
4 (Constant)	,348	,357		,973	,332					
Bedriftsalder (antall år)	-3,10E-03	,004	-,060	-,835	,405	,008	-,060	-,054	,805	1,242
A.Totalt antall ansatte (årsverk) 1.1.1999	1,131E-03	,001	,058	,839	,402	,095	,060	,055	,874	1,144
Industri	,209	,192	,107	1,089	,277	,086	,078	,071	,440	2,274
Varehandel	8,340E-03	,244	,003	,034	,973	-,062	,002	,002	,612	1,634
Forretningsmessig tjenesteyting	,188	,221	,080	,852	,395	,023	,061	,055	,483	2,070
FNETTVERK	,162	,087	,138	1,852	,066	,204	,132	,120	,759	1,318
FSTYRE	8,098E-03	,080	,007	,102	,919	,059	,007	,007	,807	1,240
FGEOGRAFI	-1,83E-02	,068	-,019	-,270	,787	-,036	-,019	-,018	,883	1,133
Antall år med yrkeserfaring	1,934E-03	,007	,019	,275	,784	,054	,020	,018	,920	1,087
Vi satser på å vokse raskest mulig	1,763E-02	,037	,036	,475	,635	,081	,034	,031	,723	1,384
Våre produkter er billigere enn våre konkurrenters	4,301E-02	,035	,082	1,216	,225	,112	,087	,079	,925	1,081
FENTREPRENØRIELL ORIENTERING	,220	,090	,195	2,439	,016	,268	,173	,158	,661	1,513
Landsdekkende risikolån	-,558	,364	-,131	-1,535	,126	,017	-,110	-,100	,576	1,736
Distriktsrettede risikolån	-,607	,291	-,222	-2,090	,038	-,088	-,149	-,136	,375	2,664
Landsdekkende utviklingsstøttskudd	-,562	,362	-,132	-1,552	,122	,022	-,111	-,101	,581	1,720
Distriktsutviklingsstøttskudd	-,354	,253	-,177	-1,398	,164	,082	-,100	-,091	,263	3,799
Etablererstipend	-,862	,284	-,347	-3,041	,003	-,186	-,214	-,198	,324	3,088
OFUIFU	-,154	,354	-,040	-,434	,665	,117	-,031	-,028	,493	2,027
SNDOPPF	-6,52E-03	,141	-,003	-,046	,963	,078	-,003	-,003	,885	1,130
Støttebeløp over omsætning i 1999	-6,10E-05	,000	-,159	-2,304	,022	-,094	-,164	-,150	,889	1,125

a. Dependent Variable: Performance faktor

Vedlegg 11: Basisskjema

